

Prameň

Príloha Ľudových novín, týždenníka Slovákov v Maďarsku,
pre literatúru, umenie a publicistiku. December 2004

Juraj Dolnozemský

Čas dokazuje...

čas dokazuje
nadmierne obete
v tvrdom boji

ale stáročný chrám stojí
len my ľudia svedkovia doby
v dušiach máme ruiny

vieme dobre
predkovia čo všetko
a ako prežili

vykorisťovaní denne
v duši si chránili
veci cenné

otec umrel pred časom
a syn stratil smer aj cieľ

márne plakali matky
bezdetné devy

ožobráčila ich móda
cudzím slúži pôda
ani siroty
za túžbami
kvíli doba

Nálada

nálada bola jesenná
v kvetinárstvach
ľudí oslovovali
pestrofarebné kvety
dnes slnko
trošku zubato svieti

babka
s bôľom v nohách
na zosnulého
manžela myslela
minulý týždeň
ako relikvia
v rukách jej ostala
jeho sviatočná
košeľa

Bojujte slová

bojujte slová
s víťazným elánom
buďte na javisku
operným spevákom

vás žiadajú
prosia
smrteľní otroci
čakajú pre seba
hodný kus
každodennej pomoci

svet je zase
samé bojište
uspávankou nás
nádeje kolíše

chceme byť žiť pretrvať
pre zajtrajšky
vernosť ciele nech
nám okrášli

Z obsahu

Cena čabianskej učiteľke Z. Berkiovej	str. 3
Predstavujeme umelca Blažejka Hudečka	str. 4
Mária Kóková - poetka foriem a farieb	str. 6
A. Kormoš: Bytostné otázky našej Slovače	str. 7
G. Papuček: Ako ďalej - pred zánikom?	str. 10
Verše Sarvašana Michala Blašku	str. 14
Š. Hudák: Moje učiteľské začiatky	str. 16
Z novších básní Márie Fazekašovej	str. 17
Motívy ruských a tírpácko-slovenských povíer	str. 18
Z najnovších noviel Michala Hrivnáka	str. 20
Náboženské motívy E. Adyho a I. Krasku	str. 24
Adyho básne v preklade O. Kníchala	str. 28
Stretnutie s maliarkou E. Konczošovou	str. 32
Obrazy Čabana P. Pataja z Turecka	str. 34
Najnovšie básne J. Dolnozemskeho	str. 35
Všimnú si Slováci zabudnutý Blatnohrad?	str. 36
Zo zábavnej poézie Juraja Šótiho	str. 39

Záber Fraňúška Zelmana

Prameň

Príloha Ludových novín,
týždenníka Slovákov v Maďarsku,
pre literatúru, umenie a publicistiku.

December 2004

Prílohu redakčne pripravili:
Imrich Fuhl (šéfredaktor),
Vlasta Zsákaiová (jazyková redaktorka),
Eva Patayová Fábánová
a Oldřich Kníchal.

Adresa redakcie:
Budapešť VI., Nagymező u. 49.
Poštová adresa redakcie:
Budapest 62., Pf.: 573, H-1398

Telefón: (+36-1) 3540-938,
3319-184, tel./fax: 3323-158

E-mail: ludove@axelero.hu
Ludové noviny na internete: www.luno.hu

Majiteľom Ludových novín je
Celoštátna slovenská samospráva.

Uverejnené materiály vyjadrujú v prvom rade
mienku autorov a v záujme plurality názorov nemu-
sia byť v súlade so stanoviskom redakcie, ale pre-
dovšetkým so zásadou rešpektovať právo iných
na vyjadrenie vlastného, čo aj rozdielneho názoru.

Tlačiareň: Croatica Kht., Budapešť.

ISSN 0456-829 X

Príloha vyšla za finančnej podpory
Dočasného odborného kolégia
Ministerstva národného kultúrneho
dedičstva MR pre národné a etnické menšiny.

Megjelent a Ludové noviny, a magyarországi
szlovákok hetilapja mellékleteként
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram
Nemzeti és Etnikai Kisebbségi
Ideiglenes Szakmai Kollégiumának
támogatásával.

Čítajte a rozširujte...

Ludové noviny

Milí priatelia! Hlavným poslaním týždenníka Slovákov v Maďarsku je prispieť k zachovaniu a zveľadeniu bytia našej národnosti, nášho slovenského jazyka a kultúry. To je však možné iba v úzkom kontakte s vami, ktorí máte nárok na zaujímavé a poučné čítanie v slovenčine, na noviny, ktoré z týždňa na týždeň informujú o živote Slovákov v Maďarsku v našom materinskom jazyku. Spoločným úsilím tvorcov Ludových novín, ich majiteľa, Celoštátnej slovenskej samosprávy a vydavateľstva Magyar Hivatalos Közlönykiadó Kft. je, aby sa náš týždenník dostal ku každému, kto si ho nárokuje. Pomôžte nám získavať čím viac pravidelných čitateľov, predplatiteľov jediného slovenského týždenníka v Maďarsku! Záujemci si naše noviny môžu objednať u každého doručovateľa Maďarskej pošty alebo pomocou pripojenej objednávky. Vyplnený ústrižok prosíme poslať do našej redakcie (poštová adresa: Ludové noviny, Budapest 62., Pf. 573, PSČ: 1398; E-mail: ludove@axelero.hu). Šeky na predplatenie týždenníka, ktoré môžete podať na každom poštovom úrade, dostanete aj od miestnych slovenských samospráv a od aktivistov Zväzu Slovákov v Maďarsku. Redakcia

Megrendelőlap

Megrendelem a Ludové noviny című lapot ... példányban.

A megrendelő neve:

Címe: (helység)

(utca, házszám)

(irányítószám)

Az előfizetési díj lakossági folyószámláról történő kiegyenlítése esetén:

Pénzügyintézet neve, címe:

Folyószámla száma:

Külföldre történő előfizetés esetén kérjük, hogy megrendelését levélben juttassa el címünkre.

Előfizetési díj (belföldre):

1 évre: 2 484,- Ft

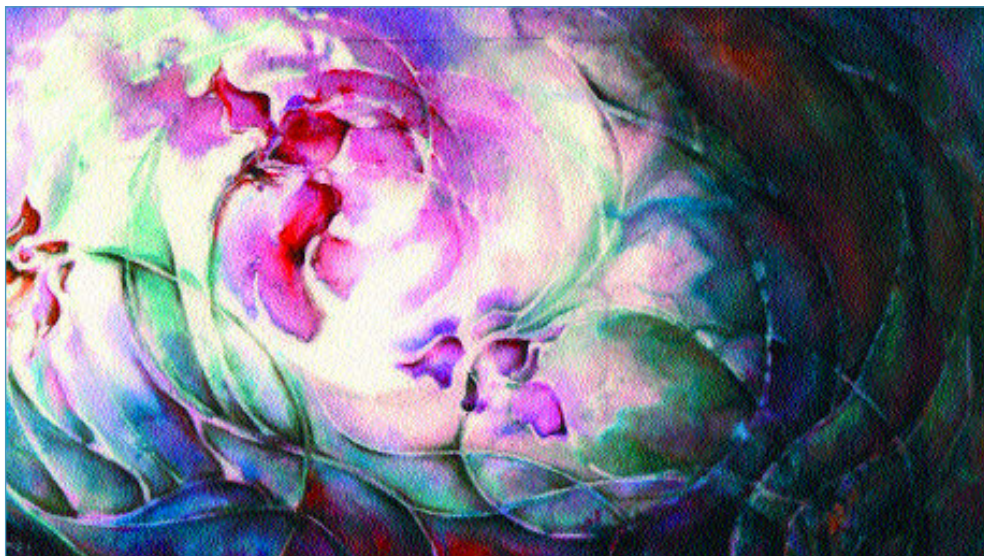
1/4 évre: 621,- Ft

1/2 évre: 1 242,- Ft

Számlát (csekket) kérek.

Kelt: Aláírás:

Cena čabianskej učiteľke Z. Berkiovej

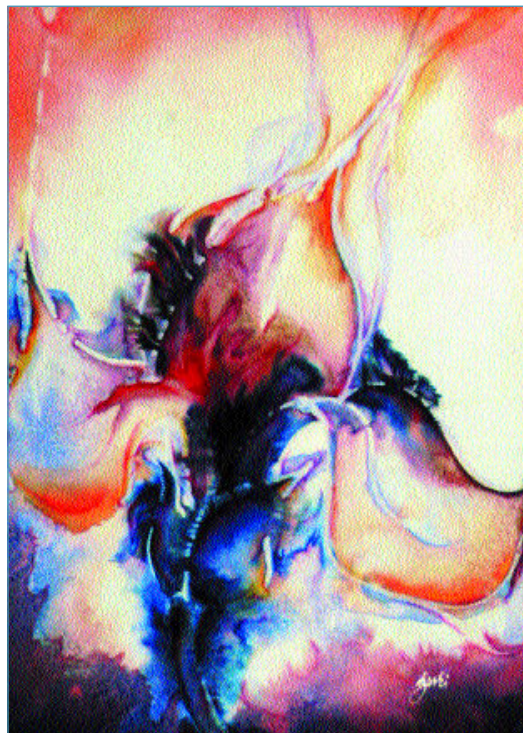
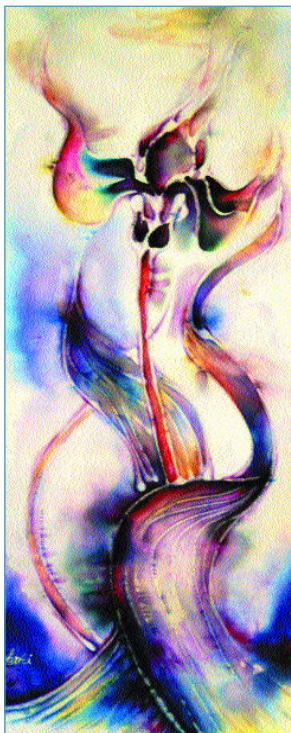
Už 37 rokov usporadúvajú v Brezne celoslovenskú prehliadku záujmovej umeleckej tvorivosti pedagogických zamestnancov pod názvom *Chalupkovo Brezno*. Stretávajú sa na ňom učitelia rôzneho umeleckého zamerania, aby tu súťažili o ceny. Prvýkrát pozvali na toto podujatie pedagóga z Maďarska, menovite profesorku čabianskeho slovenského gymnázia **Zitu Berkiovú**, ktorá sa tunajšej výstavy výtvarníkov zúčastnila so štyrmi obrazmi na hodvábe a jedným obrazom na skle. Z osemnástich súťažiacich to bola Z. Berkiová, ktorá si odniesla hlavnú cenu Chalupkovho Brezna, čestný diplom a bronzovú sošku zobrazujúcu menodarcu tejto kultúrnej udalosti, breznianskeho evanjelického farára a dramatika **Jána Chalupku** (1791 - 1871). Zita Berkiová, ktorej k úspechu gratuloval aj primátor Brezna **Jaroslav Demján**, si takto spomína na svoju účasť na

výstave: „Vystavovali sme v hornom trakte elegantnej galérie v bývalej mestskej synagóge. Laureát hlavnej ceny z minulého roku tu predstavil svoju tvorbu v rámci samostatnej expozície, takže v budúcom roku pripadne táto čestná úloha mne. Porota prijala moje obrazy na hodvábe (*Tu som, Tam vnútri, Láska a Tak je to dobre*) s veľkým uznaním. Akýmsi hravým odbočením je obraz na skle pod názvom *Život pod vodou*. Hlavná cena bola pre mňa nesmiernym prekvapením a uznanie ma zaväzuje.“

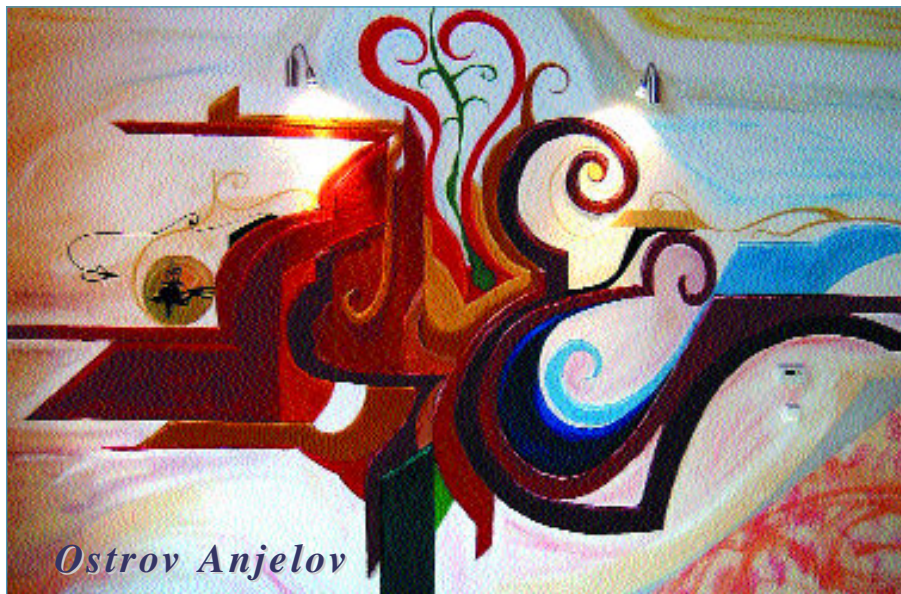
Spolu so Z. Berkiovou sa kultúrnych dní v Brezne zúčastnili slovenská referentka čabianskej mestskej samosprávy **Helena Somogyiová** a učiteľka slovenskej školy **Mária Ištvánová**.

Ervin Sass (k)

Foto: Erzsébet Veressová

Náš snád' najmladší výtvarník slovenského pôvodu Blažej Hudeček
„Ľudové umenie je pre mňa samozrejmosťou“

Veľmi mladý, veľmi usmievavý, napriek tomu z neho vyžaruje profesionalita. **Blažej Hudeček**, v súčasnosti snád' najmladší umelec slovenského pôvodu. Narodil sa v roku 1980 v Senondreji, býva v Mlynkoch, kde ukončil základnú školu. Potom absolvoval obchodnú školu v Budapešti, odkiaľ prešiel do Strednej odbornej

školy dekoratívnej a aranžérskej, kde sa zoznámil s ľudovým umením, ktoré je preňho dodnes veľmi dôležité. Mimochodom, zaoberal sa aj „praktickou“ stránkou ľudového umenia: 13 rokov bol členom tanečného súboru v rodných Mlynkoch. Svoje členstvo bol nútený zrušiť, keď sa súbor rozpadol. Ľudové umenie je

pre neho samozrejmosťou. Priamo zo školy sa prihlásil do skanzenu v Senondreji na civilnú službu, namiesto vojenčenia. Dodnes pracuje v skanzene ako reštaurátor. Na našu otázku, čím presne sa zaoberá, odpovedal: „Zvláštnosťou etnografického múzea je, že poskytuje možnosť na rôznorodú prácu: od zhotovovania železných vidieľ po maľované debny. Okrem toho, ak treba, reštaurujeme budovy zvonka, ale urobíme hocičo, čo je potrebné,“ usmieva sa mladý umelec. Nemá zvlášť obľúbenú prácu, rád robí všetko. Ak ide o malé predmety, chce ich urobiť čo najviac za daný čas. Ale jeho ozajstnou záľubou je renovovanie, napríklad skríň či maľovaných debien.

Od konca októbra je jedno jeho dielo vystavené v rodných Mlynkoch. Jed to socha z mramoru a dreva, ktorú postavil pred nedávno odovzdané zdravotné stredisko a ktorá má názov *Tlkot srdca*. Zdravotné stredisko postavili miestni podnikatelia, niektorí sú dobrými známymi B. Hudečka. Vedel o ich pláne a tak sa včas mohol pripojiť. V deň odovzdania strediska už mohla na jeho dvore stáť socha. Novinkou je, že fotografia sochy by mala figurovať v publikácii renomovaného kardiochirurga.

V nasledujúcich rokoch plánujú postaviť v Mlynkoch novú budovu *materskej školy*, možno na jej dvore bude stáť ďalšie dielo mladého mlynského umelca.

B. Hudeček je zaujímavý človek. Nechce sa „pchať“ do sveta umelcov. Ako hovorí, preňho je dôležitejšia *rodina*, potom *kamaráti*, *práca* a samotné *umenie* je až na nasledujúcej priečke. Napriek tomu udržiava dobré kontakty s uznávanými umelcami, ako je napríklad *István efZámbó* či *János Aknay*.

Blažej je plný plánov: v *Galérii Csók* pripravuje výstavu *malieb*. V jeho umení sú prítomné *grafity*, čiže konštruktivita zobrazená aj textom. Práve tieto texty svedčia o *slovenskom pôvode umelca*. Totiž ako nám prezradil, v jeho rodine tak isto nájdeme *Poliakov*, ako aj *Čechov* a *Slovákov*.

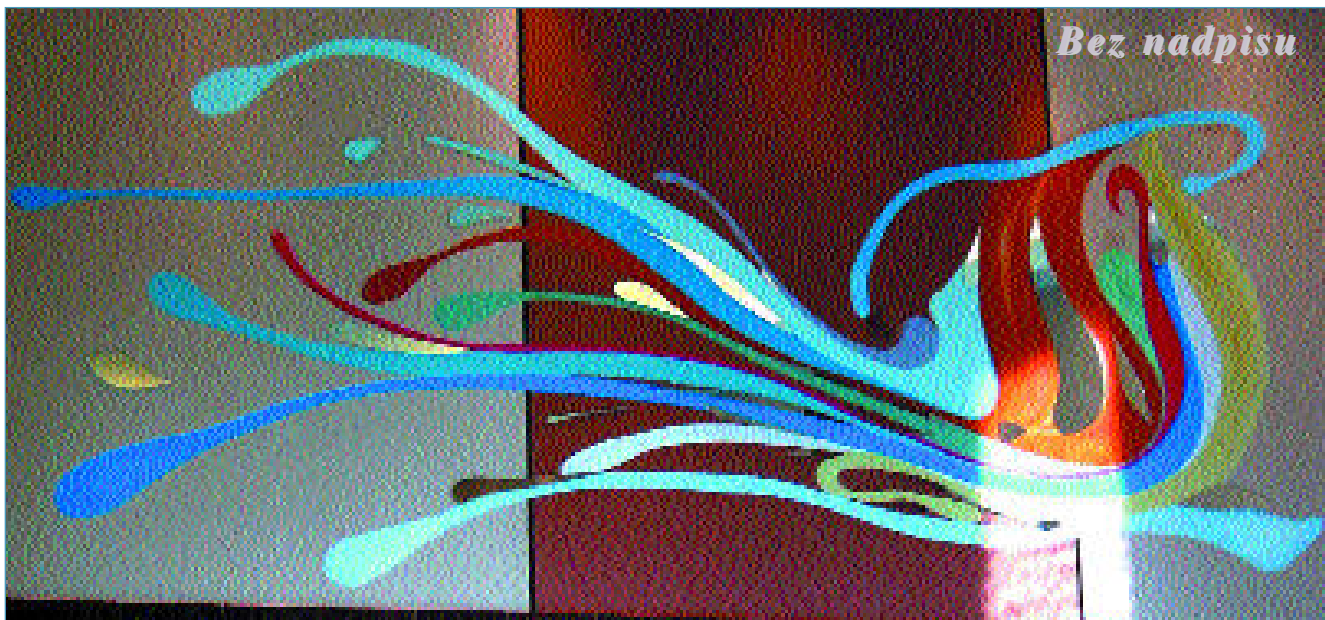
Ešte jedna poznámka na okraj. B. Hudeček pripravuje každý rok *sochy zo snehu*. Zatiaľ ich umiestňuje len na dvore rodičovského domu.

Počas nášho rozhovoru ho najviac nadchýnala príprava *samostatnej výstavy drevených sôch, drevených malieb a fotografií* s názvom *Trnie*, umiestnená v budapeštianskych priestoroch *Nadácie františkánov*, na ulici *Szilfa* pri *Pasarétskom námestí*. Zaujemci si ju môžu pozrieť do 17. decembra, v pracovné dni od 16. do 18. hodiny.

Eva Patayová Fábíánová

Bez nadpisu

Poetka foriem a farieb v Ďurke

Zazvonením som ju vyrušil v práci. **Mária Kóková**, rodená **Matejčoková**, sa len čudovala, koho môže zaujímať to, čím sa zapodieva. Odvolávala sa na svoju svokru **P. Petríkovú**, od ktorej sa vraj naučila to najlepšie a s ktorou dlhé roky spolu ujedala z vdovského chlebička. Obidve vyšívali, tkali a šili v zimných večeroch. Manžel M. Kókovkej, ktorý bol zamestnancom Volánbusu, sa pred 22 rokmi stal obeťou autonehody. Jeho pamiatku zachováujú stromy okolo kostola, ktoré tam vysadil za svojho života.

Pani Mária, ako aj iné jej rovesníčky, zhotovuje čierne obleky, ktoré sa tu bežne nosia. Nedávno ich ušila trinásť s kvetovou vzorkou, pre členov miestneho speváckeho zboru, ktorí nedávno v súťaži slovenských zborov získali striebornú medailu. Pri takýchto príležitostiach si mladé speváčky z Ďurky oblečú pekne vyšívaný prusliak, biele pančuchy, skladanú sukňu z červeného súkna, pod ktorou je ešte päť spodničiek. Vrchná má červenú obrubu, ostatné bielu, ako sme to mohli vidieť na bábičke, ktorú si sama zhotovila a ktorú nazvala *Mladucha z Ďurky*.

Dnešní dedinčania nosia podobné odevy väčšinou už len pri mimoriadnych príležitostiach. Inak sa obliekajú podobne ako tí v meste, ktorí pracujú v závodoch a úradoch, nuž a tiež *zabúdajú materinský jazyk*.

Je práve poludnie a z veže evanjelického kostola zaznie hlas zvona. M. Kóková sa s tým hlasom nie a nie

zmieriť. Tvrdí, že majster zvonár neodviedol dobrú prácu. Ona že tomu rozumie, veď sedemnášť rokov bola pri tom, každý boží deň, spočiatku ťahala za povraz, potom už len stláčala gombík a tiež upratovala v kostole. Iná práca sa jej v tom čase sotva naskytla. Predkovia ešte priadli a tkali súkenné odevy, riasili sukne, podobne ako dnes teta Mária šije pre seba.

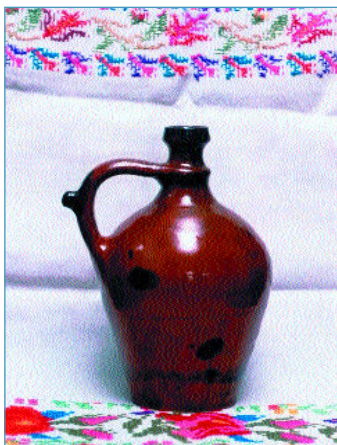
Keď pred niekoľkými rokmi televízia nakrúcala reláciu o ľudovej gastronómii v Ďurke, starosta **Ján Matejčok** sa na ňu obrátil s prosbou o pomoc. Reč bola o *strapáčkach*, ktoré tu pripravujú s kyslou kapustou. Ale aj o *posúchoch* z kysnutého cesta, ktoré pečú na platni alebo v rajnici, zalievajú ich horúcou vodou, dusia pod pokrievkou a podávajú posypané škoricou alebo makom.

V tejto chvíli naša „poetka foriem a farieb“ vykladá pred nás vyšívané okrasné vankúše, závesy na stenu, ručníky a zástery z modrotlačce. Aj čípkami zdobenú oltárnu pokrývku, na ktorej trpezlivo pracovala P. Petriková. Podobné tkaniny a súčasti odevu sme mohli vidieť aj pri programoch na javiskách v Jači a Pišpeku...

- Dnes už vyšívam menej, kvôli očiám. A potom, komu a načo, - hovorí pokračovateľka tradícií v Ďurke. Medzitým si protirečí tým, že novými farbami obohacuje svadobné scény v Ture pri rieke Galga. Od nej pochádzajú aj okrasné vreckovky, ktoré mužom pripínajú na kabát namiesto kvetov.

I. T. Kovács (k)

Foto: J. Robotka

Alexander Kormoš

Bytostné otázky Slovákov v Maďarsku (2.)

Vydávanie slovenských publikácií v rokoch 1948 - 1998

I. Historický prehľad

K tomu, aby sme pochopili vytváranie okolností rozvoja či stagnácie vydávania slovenských publikácií v Maďarsku, pokladáme za potrebné poskytnúť *krátky prehľad o historickej pozadí tohto menlivého procesu*. Totiž iba vtedy môžeme dať vierohodnú odpoveď na také otázky, ako napr.: *Čo je tomu príčina, že v prvom desaťročí po druhej svetovej vojne sa tento proces vážne narušil a aj v ďalších dvoch desaťročiach charakterizovala proces literárnej tvorby a s ňou súvisiace vydávanie literárnych publikácií 20 rokov trvajúca pauza*. Ďalej, aké boli predpoklady toho, že tento proces dosiahol svoj vrchol práve v osemdesiatych rokoch a čo bola príčina toho, že v rokoch po zmene režimu sa vážne nalomil elán tohto sľubného rozvoja. A musíme nájsť odpoveď aj na otázku: *Čo je príčina toho, že tieto publikácie sotva majú dnes rozširovateľov a čitateľov*.

Postavenie a úroveň slovenskej literatúry v Maďarsku a s ňou súvisiace vydávanie publikácií sa vytváralo v závislosti od bežnej národnostnej politiky, od národnostného zákona a školstva. Tak tomu bolo aj v období dualizmu, medzi dvoma vojnami a tak tomu bolo i v poslednom polstoročí, ktoré je predmetom nášho prieskumu.

Dualizmus po rakúsko-uhorskom vyrovnaní (1867) v mnohonárodnostnej monarchii zaručoval výlučnú hegemoniu iba pre Nemcov a Maďarov. *Národnostný zákon*, zrodený r. 1868, ani len nedeklaroval rovnoprávnosť ostatných národov/národností, vyhlasoval iba rovnoprávnosť štátnych občanov ako jednotlivcov, nezávisle od ich národ(nost)nej príslušnosti. Nemaďarským národom/národnostiam (Slovákom, Slovinkom, Srbom, Rumunom, Rusínom, atď.) národnostný zákon nezabezpečil kolektívne práva, čiže neuznával ich za štátoprávne faktory. Ostatným ná-

rodom by bol mal usporiadať ich politický a právny štatút patričnými ústavnými garanciami na štátoprávnej úrovni. Za samostatný národ Maďari uznávali iba Chorvátov, ktorí disponovali dávnymi štátoprávnymi tradíciami, ale na nich sa tento zákon nevzťahoval.

Bol to vlastne od základu *diskriminačný zákon*, ktorý zaviedol ako štátny a úradný jazyk maďarčinu vtedy, keď nemaďarské obyvateľstvo bolo oproti Maďarom v prevažnej väčšine. Celý rad neskôr schválených zákonov a oficiálnych rezolúcií priamo protirečil nariadeniam národnostného zákona a jeho deklarovanej funkcii, ktoré sa vlastne v praktickom živote nikdy ani neuplatnili.

Potrebu asimilácie nemaďarských národov/národností maďarská politika vysvetľovala ako *štátny záujem*. Použila mnohoraké prostriedky na pomadařovanie slovenskej inteligencie a na preferovanie maďarského jazyka v slovenskom jazykovom prostredí, za účelom vytlačíť z verejného života používanie slovenského jazyka. Asimilačné snahy štátu maximálne podporovala aj cirkev. V cirkevných školách výchova slovenskej mládeže sa konala v *maďarskom jazyku a v maďarskom duchu*, pričom zároveň prenasledovali kňazov a učiteľov so slovenským národ(nost)ným povedomím - pre ich účasť v národ(nost)nom hnutí.

Školské zákony vydané r. 1907 boli zamerané na *úplné pomadařenie elementárnych škôl*, aby už na základnom stupni znemožnili vyučovanie v materinskom jazyku. Konečným cieľom maďarskej politiky bolo *vytvorenie jednojazyčného maďarského národného štátu*. Tomuto cieľu slúžila aj *štatistická genocída*. Zákon o názvoch osád v nemaďarských etnických oblastiach nariadil ich pomadařenie. Bola to koniec koncov negácia historicky vytvorenej etnickej štruktúry vtedajšieho Uhorska, lebo tento zákon bol zameraný na vyma-

zanie reálne existujúceho etnicko-územného profilu krajiny. Vtedy vznikli také maďarské názvy národnostných lokalít, ako napr. *Szatmár* (Satu Mare), *Branyiszko* (Branisko), *Kis Inóc* (Malý Inovec), *Szuha Patak* (Suchý Potok), *Tapolcsány* (Topoľčany), *Tapolca* (Teplica), *Draskóc* (Dražkovce), *Zsolna* (Žilina), *Dévény* (Devín), *Kraszna* (Krásna), *Kraszna Horka* (Krásna Hôrka), *Királyhelmec* (Kráľovský Chlmec), *Beszterce* (Bystrica), *Zseléz* (Želiezovce), *Szepes* (Spiš), *Szécsény* (Sečany), *Miskolc* (Miškovec), *Eger* (Jáger), *Petény* (Peňany) atď., ktoré v maďarskom jazyku nemajú nijaký význam.

Kultúrny život nemaďarských národov/národností systematicky paralyzovali, aby postupne stratili svoju samostatnú národ(nost)nú tvár, identitu. Zakázali činnosť najdôležitejšej kultúrnej inštitúcie Slovákov *Matice slovenskej* a násilne zlikvidovali aj *tri slovenské gymnáziá*, pričom zhabali ich majetok, ktorý vznikol z dobrovoľných príspevkov slovenských národovcov.

Nie div, že za takýchto okolností vedúci predstavitelia slovenského národného hnutia sa začali orientovať na *vytvorenie spoločného štátu s Čechmi*, ktorý sľuboval pre národné bytie Slovákov oveľa vyššiu úroveň, než akej sa im ušlo v monarchii.

Počas prvej svetovej vojny uhorská vláda sa snažila prostredníctvom vojenského a žandárskeho teroru úplne paralyzovať národné politické hnutie nemaďarských národov/národností. Na Slovensku pomocou štátaria znemožnila akýkoľvek politický pohyb. *Slovenská národná strana* bola nútená utiahnúť sa do ilegality.

V dôsledku všestranného nátlaku slovenské národné hnutie sa premiestnilo do zahraničia, v ktorom vedúcu rolu zohrávala v USA fungujúca *Slovenská liga*, ktorá pre slovenský národ žiadala *územnú samosprávu a právo zvrchovanosti* tak v politickej, ako i v hospodárskej a kultúrnej sfére.

Na svojej prvej konferencii tiež v Amerike pôsobiacej *Českej národnej jednoty*, usporiadanej spolu so *Slovenskou ligou*, v októbri r. 1915 sa zrodila tzv. *Clevelandská dohoda*, ktorá sa zamerala na uskutočnenie *demokratickej federácie Čechov a Slovákov* s právom úplnej zvrchovanosti, respektíve kultúrnej a územnej autonómie. Po rozpadnutí monarchie, na území ktorej vzniklo viac národných nástupníckych štátov, sa utvorilo aj samostatné a nezávislé *Československo*.

Po *Trianonskej mierovej zmluve*, uzavretej r. 1920, víťazné veľmoci sa usilovali určiť hranice medzi Maďarskom a Československom v oblastiach so zmiešaným obyvateľstvom tak, aby na oboch stranách zostal *približne rovnaký počet maďarských, respektíve slovenských obyvateľov*. Tento počet bol okolo 600 000 duší. Mierová zmluva zaviazala nástupnícke štáty monarchie, aby na svojom území žijúcim národným menšinám bezo zvyšku zabezpečili ich národné práva. Avšak túto svoju povinnosť neplnil každý štát. O tom svedčí aj fakt, že podľa posledného sčítania ľudu (2000) na Slovensku sa prihlásilo k maďarskej národnosti okolo 570 000 občanov, pričom v Maďarsku sa hlásilo k slovenskej národnosti o niečo viac ako 17 000 ľudí.

Trianon sa stal národnou traumou Maďarov, ktorá do určitej miery pretrváva podnes. V medzivojnovom období sa stala pálčivou úlohou maďarských vlád *revízia tejto mierovej zmluvy*. Výsledkom ich snahy bola nimi vynútená prvá a druhá *Viedenská arbitráž*, respektíve vojenská agresia v *Juhoslávii* (Nový Sad). V dôsledku *prvej Viedenskej arbitráže* Horthyho vojsko obsadilo južné a východné pohraničie Slovenska, kde ozbrojeným násilím terorizovalo inteligenciu so slovenským národným povedomím. Účastníkov slovenského národného hnutia prenasledovalo, pri ich výsluchoch používalo aj mučenie, napokon ich úrady prepúšťali z práce a vyhánali za hranice. Avšak vo „výhodách“ odtrhnutia južného Slovenska a juhoslovanskej agresie maďarskí revizionisti sa mohli vyžívať len dovtedy, kým trvala moc ich pod-

porovateľa, hitlerovského Nemecka. Po druhej svetovej vojne víťazné veľmoci znova zaviedli *pôvodný trianonský poriadok*.

V medzivojnovom období maďarské revizionistické vlády naďalej pokračovali v *protinárodnostnej politike* s cieľom úplne zlikvidovať národnostné povedomie. Táto tendencia sa prejavovala v oblasti národnostného školstva a kultúrneho života, aj v politickej sfére paralyzovali každý pohyb.

Napríklad *Adolf Pechány*, štátny tajomník národnostného školstva, v medzivojnovom období sústavne pripravoval hlásenia o svojich školských inšpekciách. V nich viedol evidenciu o pedagógoch, ktorí sa nie dosť oduševnene zúčastňovali pomaďarčovania slovenských žiakov.

Slovenské ľudové divadelné hnutie v *Békešskej Čabe* a v *Slovenskom Komlóši*, disponujúce asi polstoročnou tradíciou, sa usilovali násilníckymi prostriedkami zlikvidovať. Vedúcich činiteľov hnutia prenasledovali, zakazovali javiskové vystúpenia.

V čase svetovej hospodárskej krízy prepúšťali z práce v prvom rade občanov, ktorí neboli ochotní pomaďarčiť si mená. Po vypuknutí druhej svetovej vojny vedúci národnostného hnutia sa ocitli na najnebezpečnejších úsekoch frontu, kde sa mnohí stali invalidmi, alebo padli.

II. Premeškaná reforma národnostného školstva

Slovenská národná menšina, vydaná napospas už asi 150 rokov trvajúcim maďarizačným snahám, naďnes skoro úplne stratila národnostné povedomie a svoj materinský jazyk. Na zámenu jazyka prišiel rad v šesťdesiatych rokoch, keď Slováci už aj medzi sebou začínajú uprednostňovať používanie maďarského jazyka. Materinským jazykom dnešných školákov slovenského pôvodu je už *maďarský jazyk*, lebo aj ich rodičia sa učili v maďarskej škole, kde nanajvýš jeden predmet bol venovaný slovenskému jazyku. Školy tohto typu nie sú vhodné na zachovanie identity a materinského jazyka. Ba napriek tomu, že ich nazvali *národnostnými školami*, keďže

sú povinné, sú ony *hlavnými inštitúciami násilnej maďarizácie*, lebo v daných osadách neexistuje nijaká alternatívna škola, alebo aspoň trieda, do ktorej by si mohli zapísať svoje deti rodičia, ktorí sa ešte nezriekli svojej slovenskej materinskej reči a identity. Takto zároveň zanikla možnosť pre zaškolovanie detí do škôl dvojazyčného typu (v Budapešti, v Békešskej Čabe, v Slovenskom Komlóši, v Sarvaši a v Novom Meste pod Šiatrom).

Inak *ozajstná národnostná škola* je tá, v ktorej sa vyučujú všetky predmety v národnostnom jazyku, a nie taká, kde sa *fakultatívne vyučuje národnostný jazyk*, pričom všetky ostatné predmety sa vyučujú v maďarskom jazyku a v maďarskom duchu. Žiaľ, 95 % tzv. slovenských národnostných škôl je takéhoto typu, ktoré potrebuje maďarská vláda pre svoje maďarizačné zámery a *vylepšovanie štatistiky*, ale pre národnosti sú naskrze škodlivé. Samozrejme, pedagógovia bez slovenskej národnostnej identity, ktorí sa obávajú o svoje zamestnanie, vyhlasujú aj tieto školy za potrebné. Paradoxná je skutočnosť, že na niektorých miestach slovenskí obyvatelia sú nútení bojovať i za to, aby im nezrušili školu takéhoto typu. Avšak keby sa premenili tieto školy na *slovenské jednojazyčné*, ihneď by nastal nedostatok slovenských pedagógov. Čiže slovenskí pedagógovia by sa nemali obávať takejto školskej reformy, lebo ich spoločenská prestíž by sa neslýchane zlepšila, keďže dopyt voči národnostným odborným pedagógom by sa z roka na rok zvyšoval. Avšak pri takýchto zreformovaných školách by sa musela zaviesť i *slovenská jednojazyčná škôlka*, v ktorej by sa všetko vyučovalo v slovenskom jazyku, a to z nultého jazykového stupňa, keďže materinská reč detí slovenského pôvodu je už *maďarčina*. V prvých rokoch 15-ročnej školskej reformy (3-ročná škôlka + 8-ročná základná škola + 4-ročná stredná škola) potrebný počet odborných sloven-

ských pedagógov by sa zabezpečil formou *hostujúcich pedagógov* zo Slovenska, a to dovtedy, kým by sa nerozvinula domáca príprava slovenských odborných pedagógov v potrebnej šírke a na žiaducej úrovni. Za tento čas v predreformových ročníkoch by sa zachoval starý vyučovací systém a mnohí z týchto pedagógov za 15-ročné obdobie by odišli do dôchodku. Ostatní by zasa mali dosť času pripraviť sa na požiadavky reformy, ktorá by sa uskutočňovala postupne z roka na rok, od 1. ročníka škôlky až po 4. ročník strednej školy.

Systém takejto školskej reformy som navrhol na žiadosť pani Töttösyovej, vedúcej Národnostného oddelenia Ministerstva školstva MR, ešte v r. 1990, ale na môj návrh od tej doby až podnes dôstojne nikto nereagoval. (V tom čase slovenským referentom tohto oddelenia bol Michal Mata, ktorý mohol byť svedkom môjho reformného návrhu.)

Keby sa vtedy, od školského roka 1990/1991, bola začala uskutočňovať táto reforma, v školskom roku 2005/2006 by bola už dokončená. A nemuseli by sme si klásť otázku, „Ako ďalej, pomaďarčení Slováci?“ Naša cesta by nebola *zarúbaná*, ale otvorená do ďalekej budúcnosti.

O čom som tu hovoril, to všetko príslušníci maďarskej národnosti na Slovensku majú zabezpečené. Majú svoje školy s vyučovacím jazykom maďarským od škôlky až po univerzitu. Kolektívne práva majú zabezpečené vysoko nad európskym štandardom. *Strana maďarskej koalície* má svojich poslancov v parlamente a vo vláde SR sú niektoré ministerské kreslá obsadené Maďarmi. Vydobyli si aj *kultúrnu autonómiu*.

Teraz bude nasledovať už len vynútenie *územnej autonómie* a „mierové“ odpojenie južného Slovenska k Maďarsku. Oproti tomu zdecimovaní Slováci v Maďarsku nemajú svoju stranu, ani zastúpenie v parlamente a, samozrejme, ani vo vláde.

Sándor Petőfi

S ú d

*Skúmal som príbeh človečenstva, a čo som to zistil?
Podstata ľudských dejín je veľká krvavá rieka,
Z hmlistých skál dávných veľhôr ďalekých prameniaca,
Stále tečúca z čias starodávnych až k našej ére.
Nech si nemyslí nikto, že na dnes prestala tiecť už.
Nezná odpočinok, len v rušnej šírave morskej.
Tam končí tok jej, v strašnom krvavom oceáne.
V hĺbke mojej duše cítim krízu približovať sa,
Hrôzu takú strašnú nevidel svet nikde a nikdy.
Dnešný mier je však napäté hrobové ticho veľké,
Za bleskom mŕkavým hrmenie tu spôsobujúce,
Zem našu dobrú, vernú, k otrasu vystavujúce.
Vidam temný závoj blížiacich sa tajomstiev.
Zažnem tajný ohník predtuchy, cez jeho závoj
Všetko vidím už: Ach, čo je pod ním, od toho odpor,
Strach cítim, však zároveň už sa v radosti kúpem:
Už si odel brnenie Boh vojny, a šabľa mu žiari
V pevnej hrsti a po svete šírom na koni cvála.
Vzýva v rozhodujúcu zrážku tu zástupy vinných.
Ach, potom už len dve strany začnú zápasť o svet:
Tí dobrí, spasení, so zlými v bitke sa nájdu.
Víťaz má byť dobro, čo večne prehráva vojnu.
Od krvi padlých hladina morská odrazu stúpne.
Spravodlivý súd! Ten čo hlásal prorokmi pán Boh.
Po ňom sa začne život šťastný, ten, naskrze dobrý,
Láskyplný, večný, nekonečný. Kvôli nemu však
Ku hviezdám jasným, ďalekým vzlietnuť nemusíme,
Veď jasavé nebo sem prileť k nám z výšavy navždy.*

Preložil Alexander Kormoš
Santov 30. septembra 2004

Štefan Hudák

Modlitba za rodákov

*Otče náš,
ktorý si na nebesiach,
vzhliadni občas
i na Slovač
roztratenú po svete,
na vzdialených rodákov.*

*Vlej do nich cit rodolásky,
úctu k predkom,
i lásku k vlasti
pod Tatrami.*

*Buď im baštou,
majákom na šírom mori.
Ochraňuj ich pred každým,
kto ohrozoval by ich bytie.*

*A keby vše zaváhali,
povzbud' ich
a dodaj sily,
aby rod svoj
a reč svoju ľubozvučnú
nikdy, nikde nezradili.*

Gregor Papuček

Ako ďalej - pred zánikom? alebo Mali by sme sa zmeniť od gruntu!

Mnoho som uvažoval nad našou situáciou a prehadzoval túto v nadpise uvedenú horúcu halušku z dlane do dlane; čo k tomu povedať, čím múdrym prispieť do vena tohto zmysluplného uvažovania. Hľa, takto vyzerá chudoba hojnosti, keď má človek naporúdzi o danej téme také obrovské množstvo informácií, že si s nimi nevie rady. Hovorí o všetkom už aj len z priestorových dôvodov sa nedá, a čo vynechať, keď tu nič nie je menej dôležité. Nakoniec som sa rozhodol prihovoriť sa k tejto rozsiahlej téme iba z aspektu svojho koníčka, ako básnik a publicista takým spôsobom, aby naši Slováci žijúci v Maďarsku na základe povedaného aspoň niečo uvideli z toho, ako vlastne vyzerajú. Nastavenie zrkadla je jeden z účinných spôsobov výchovy ľudí, aj celej spoločnosti. Hrozí tu síce stále to dávno známe nebezpečenstvo, že niekomu sa vlastný ksicht nebude páčiť - a rozbije mi zrkadlo. O tejto starodávnej banálnej príhode som už napísal aj niekoľko básní. Sú to všetko básne smutné, chmúrne, ako Balzacove romány. „Prečo sú moje básne neveselé? / Pretože sa nám chýli do jesene. / To svet je taký, že zlo sedí v ňom, / a moje básne sú len zrkadlom.“

V našej materskej krajine, v Slovenskej republike, nás nazývajú Slováckmi v Maďarsku, ale často aj „maďarskými Slováckmi“. Podľa mňa na nás je priliehavejší tento druhý variant: maďarskí Slováci. Áno, sme maďarskí, a zo dňa na deň stále maďarskejší. „Na Dolnej zemi Slováck opeknieva. / Ako keď v júli koža bronzovie. / Mení si farbu, stále tenšie spieva, / bledne mu štúple sebavedomie. // Čosi-kamsi už bude z neho Maďar: / Pekný, múdry, aj sebavedomý! / Spievať mu bude nie vták, ale maďar, / bol Veselý, a už je Veselí. // (Békešská Čaba, 1995). Tak je to

s nami. Aj preto, lebo: „Ten, kto chodí do mlyna, / na múku si spomína. / Ten sa skoro naučí, / že sa v mlyne zamúči. // A my sme tu, v tom zlopovestnom **Grünwaldovskom mlyne**, neustále mletí a poriadne zamúčení! Zo Škripeka tu ostal Szőnyi, zo Žlnku Zsolnai, Kršák je Kormos, Bachan je Békefi a Smolka - Hazafi, Kochan - Komoly, ba aj Koppány!, zo Štedrej si sami robíme Stedraovú, z Nevhosteného je Nevhostényi, Ďurko je Durkó a Trnko je Trunkó... V telefónnom zozname Budapešti sú také parádne „színtiszta“ maďarské mená ako Színcsók (čistý bozk), Ádámcsók (Adamov bozk) a mnohé ďalšie. Boli to nedávno ešte pekné stredoslovenské mená Synčok a Adamčok.

Aby ma nikto neposlal zametať si svoj dvor, priznám sa, mám túto choleru aj v rodine, ba mal som ju aj v sebe: z Papučka dnes už je: Pintér, Polgár, Páncél, Pusztai, Pataki, atď. (bol aj Peterdi, ale už nie je, dostal rozum a vyliečil sa). A sotva by sa našiel medzi nami taký, kto by tento menoslov nevedel ďalej obohacovať zo svojho bezprostredného okolia! Mená sme si menili nielen my, robili to aj Nemci, aj všetky ostatné národnosti v Maďarsku. Jeden preto, lebo chcel byť „pekný“, druhý preto, lebo chcel byť „múdry“, tretí preto, aby hladom nezomrel. Lebo ak si nepomaďarčil meno, ajnčvaj ho vyhodili z práce. Čiže, nech by hneď boli bývali aj stokrát uvedomelejší naši nedávni predkovia, aj tak by mali dnes maďarské mená, lebo zomrieť hladom aj s celou rodinou bol príliš krutý trest. Odišiel Jano na vojnu a vrátil sa z nej ako János. Boli sme objektmi tohto primitívneho násilného prerábania „butatótov“ na múdrych Maďarov. Dokonca „Na tento účel vznikla národná spoločnosť, jej patrónmi boli habsburský arcivojvoda Jozef, kar-

dinál-arcibiskup Serédi (ktorý sám v praxi urobil, čo kázal, veď pôvodne to bol Juraj Sapuček, Slováck z Diakoviec), traja protestantskí biskupi a generálny riaditeľ pôšt.

Jej cieľ vyhlásili v roku 1931: bolo ním pomaďarčenie 60 000 – 70 000 mien ročne a riaditeľ maďarských železníc a M. Gömbös, vtedy minister obrany a neskôr predseda vlády, boli vyznamenaní osobitnou cenou, že dohliadali na to, aby si úradníci, dôstojníci a iné osoby im podriadené pomaďarčovali mená. V roku 1933, keď sa aktivita hnutia ešte väčšmi zvýšila, sa vytýčil cieľ pomaďarčiť nemenej ako 100 000 mien ročne...“ (C. A. Ma-Cartney: Hungary and Her Successors, 1938, s. 450-451).

Najvyššou hodnotou v tej spoločnosti bolo hlásiť sa k maďarskej národnosti. Zároveň bolo hanbou hlásiť sa k inej, napríklad k slovenskej národnosti, ktorá v Maďarsku v tých časoch ani meno nemala, nazývali nás iba Tótmí, často aj spolu s „básnickým“ prívlastkom „buta“ (hlúpy).

Podobne to bolo aj s našou rečou. Hovoríť v škole po slovensky bolo zakázané. Za „prehrešky“ voči tomu-to zákazu deti Slováckov boli zauškované a vysmievané po celej krajine. Vtedy, keď Maďari v Československu mali zabezpečené maďarské školstvo a kultúrne inštitúcie. Vo Veľkej Tarči pri Budapešti ešte aj po 2. svetovej vojne deti za slovenské slovo boli trestané finančnou pokutou! Potom mnohí, vo veci nezbehlí ľudia sa čudujú, odkiaľ to je, že slovenskí rodičia svoje vlastné deti nútili hovoriť po maďarsky. Bol to diabolský výmysel na pomaďarčovanie. Keďže chudák rodič často nemal peniaze ani len na chlieb každodenný, tobôž nie na „financovanie“ takýchto hanebných otrockých výdavkov, sám musel svoje dieťa odradiť od svojej vlastnej reči! Vidno teda, že naši maďarizátori

vo svojich šovinistických blúzneniach boli mimoriadne vynaliezaví, našli si tisícoraké spôsoby na takéto čudné zveľaďovanie svojho počtu.

Do tejto „vlasteneckej“ hry vťiahli aj mnohých - spravidla práve tých vzdelanejších - Slovákov, ktorí za judášsky groš, za kariéru, boli ochotní stať sa renegátmi, využiť svoje schopnosti proti svojim. Jedným z nich bol aj **Adolf Pechány**, narodený r. 1859 v Ilave, učiteľ, autor učebníc a beletrie, politický publicista, redaktor novín. Dal sa do služieb maďarskej národnostnej, lepšie povedané *protinárodnostnej politiky* a ako vládny komisár pre tu žijúcu „tótsku“ (ako nás vtedy nazývali) menšinu špehoval po slovenských osadách a posielal hlásenia priamo na *úrad ministerského predsedu*, kde aké skúsenosti mal, čo by sa malo robiť, aby sa tamjší Slováci čím rýchlejšie pomadžarčili: „*Dnes ešte sa dá prekaziť prebudeniu národného povedomia békešských Tótov a posilniť proces maďarizácie. Preto nemeškajme, lebo čas súri,*“ - *uruguje vo svojom hlásení o národnostných pomeroch v Békešskej Čabe 27. júna 1942* (L. Tilkovszky: K dejinám Slovákov..., s. 111).

Keďže za svoju peknú slovenskú reč sme tu chválení a vyznamenávaní nikdy neboli, naopak, mať slovenské meno a ozvať sa po slovensky, pardon, „*po tótsky*“, v Maďarsku bolo čosi hanebné, nuž ako zákonitý a logický dôsledok nášho neľudského stavu postupne už aj sami sme sa začali vyzliekať zo svojho slovenského kožucha a začal sa z nás vytvárať onen čudný tvor - „*maďarský Slovák*“. Pozrime sa teda, akí sme dnes, čo sme to zač my, „*maďarskí Slováci*“:

Pokúsme sa nenápadne pozorovať Slovákov z Rumunska: dospelých, deti, školskú mládež... Ani náhodou ich nepristihneme pri rumunskej reči, hoci vedia aj po rumunsky. Ale majú svoje zdravé slovenské povedomie, dobre ovládajú slovenčinu a pekne sa ňou vyjadrujú. Tak je to u nich prirodzené. To isté sa dá povedať aj o Slovákoch žijúcich u našich južných susedov. A pozrime sa na nás.

Neraz som cestoval autobusom do zahraničia s početnou skupinou našich Slovákov. Stovky kilometrov od maďarských hraníc v ktoromsi meste náš autobus sa zastavil, my sme sa z neho vyhnuli, a naraz všade okolo znela maďarčina! Ihneď videlo a počulo celé široké-ďaleké okolie, že prišli Slováci z Maďarska!, to jest „*maďarskí Slováci*“. Robíme to aj v cieľovom meste, kde nás čakajú ako Slovákov, a keď nás potom uvidia, takýchto, nechce sa im veriť, že to sme my. A kto sa len troška z nás, či medzi nami, cíti byť Slovákom, horí od hanby. To sme celí my! „*Maďarskí Slováci*“!

Náš básnik **Imrich Fuhl** túto našu odpadlú vlastnosť ilustruje takto: „*V rumunskom Nadlaku, aj keď niekto náhodou nie je Slovák, hovorí po slovensky. V Maďarsku, aj keď je niekto Slovák, ani náhodou nehovorí po slovensky.*“ Nuž, kto iný by to tak presne bol dokázal spozorovať a tak hodnoverne a frapantne napísať, ako tento „*jeden z nás*“, náš podpilišsky básnik.

Keďže sme nikdy nemali svoje školy (ak kde-tu aká-taká predsa len prechodne bola, to je len tá výnimka, ktorá potvrdzuje pravidlo, že skutočne sme ich nemali), nemohli sme si svoju reč zveľaďovať, osvojiť si jej literárnu podobu, ani naučiť sa názvy novovzniknutých skutočností. O to viac, že mocensky, umelo sme boli izolovaní aj od svojej materskej krajiny. Nové výrazy sme boli nútení preberať z maďarčiny - ako kedysi preberali zo staroslovenčiny našich predkov starí Maďari (*széna, szalma, gereblye, borona, asztag, mezsgye, abroncs, szalonka...*), keď prišli sem, do vyspelejšieho priestoru - a miešali si do reči slová toho druhého. Ak totiž Maďar povie, že „*Szerdán megyünk szénát kaszálni*“, z tých štyroch slov je maďarské iba jedno: „*megyünk*“. Zdanlivo je to čosi podobné, ako keď náš Slovák dnes povie o niekom, že: „*Mne takto személyesen nebol szimpatikus*“. Rozdiel je len v tom, že za normálnych okolností my by sme takto hovoríť nemuseli. Robíme to len preto, lebo umele sme odtrhnutí od možnosti

vzdelávania sa v svojej materinskej reči, ba aj od sledovania slovenského rozhlasu a slovenskej televízie! A keďže ani podnes nemáme tu svoje slovenské školy, a aj od nášho materinského národa sme poriadne izolovaní (rozhlas, TV, tlač, knihy), náš jazyk sa ďalej derie, kazí, čo má za následok takýto rozhovor: „*Povedz, pajtáš, prečo ty taký barátságatlan magatartás tanúšťuješ velem semben?*“ Pekne teda vyzeráme! Pravda, ani zďaleka nie iba z vlastnej viny, a teda ani všetku hanbu za tento hlúpy stav si nemusíme brať na seba. Z druhej strany však ani nemôžeme byť so sebou spokojní, lebo od toho, čo sme my urobili v záujme udržiavania v dobrom stave našej slovenskosti, slovenskej reči a identity, by sa bolo dalo v minulosti, a dalo by sa aj dnes, aj v budúcnosti, oveľa viacej urobiť. Boli by sme sa mohli, a mohli by sme sa aj dnes aj trošku silnejšie, zanovitejšie zastávať svojej reči. My sme však vždy mali, aj podnes máme okolo seba a medzi sebou príliš veľa veľkých „*majstrov*“ na odnárodňovanie, a príliš málo tých, ktorí by nám poradili, čo si za takýchto okolností počať. „*A tak kdesi v Hungárii, / v obci Stará Hagara, / pozrel Slovák do zrkadla, / uvidel v ňom Maďara.* //

Keď už je situácia taká, keď už sme v skutočnosti takmer pred úplným zánikom, potom *ako ďalej?*

Mali by sme sa zmeniť od gruntu. To jest *úplne*. Na to máme aj viacero spôsobov. Začnime napríklad tým, že sa prebudíme a trošku sa posmelíme, nadýchame sa trošku zdravého optimizmu. Je to potrebné, lebo pospiačky sa dá iba snívať. To sme robili doteraz a hľa, kam sme sa dostali! Prebudíme sa teda a triezvo uvažujeme.

Posmeľme sa trochu. Pravda, nie borovičkou, to nám nepomôže, ale napríklad tým vedomím, že úplne zaniknúť nijako nemôžeme. Veď nad našimi krajinami od tej doby ako k nám sem prišli Maďari, prehrmelo vyše 1100 rokov, a ani také bezvládne, nemohúce, neživé veci, ako sú napr. naše zemepisné názvy, úplne nezamizli.

Často sa síce stalo, že boli vymenené, ako napr. predbežne na „*Szuha-huta*“ zdeformovaná *Suchá Huta* bola vymenená na *Mátraalmás*. Zato tú *Suchú Hutu* nájdeme v archívoch, alebo aj v etymologických slovníkoch.

Veľký počet mien bol behom času pozmenený aj tak, že napr. z Tóta (Tót, Toth, ...) vypustením hlások *t*, *th*, urobili *Tó* (jazero): *Tóth Almás* > *Tóalmás*, *Tothfalu* > *Tófalú*, *Tothwaras* > *Tótváros* > *Tóváros*, atď. Ibaže ako ľahko je zmeniť meno, aspoň tak ťažko je vyčariť v každej takej osade aspoň nejaké umelé jazero, aby ten názov bol opodstatnený.

Na každý pád huncútstvo tohto „duchaplného“ nápadu na zmenu pôvodného (teda nášho) zemepisného názvu nápadne trčí ako konská noha z deravého vreca asimilátora.

Mnohé názvy boli jednoducho nejakým spôsobom zdeformované, nie však natoľko, aby z ich pozmeneného tvaru netrčal ten náš originál. Napr. *Tesáre* > *Taszár*, *Mečiare* > *Mecsér*, *Pleš* > *Pilis*, *Kostelec* > *Kesztlöc*, *Sečany* > *Szécsény*, *Tichon* > *Tihany*, atď. Keď napr. vedľa dediny *Tesáre* sa začali usadzovať aj Maďari, svoju časť osady si nazvali menom *Ácsfalva*, čo je frapantným dôkazom, že dnešná obec *Taszár* pôvodne mala meno *Tesáre*.

Nejeden zemepisný názov v cudzom maďarskom prostredí jednoducho sa nerozvíjal ďalej a ostal takým, akým bol v dobe príchodu Maďarov, až na to, že Maďari, kvôli ľahšej výslovnosti si doň vsunuli nejakú samohlásku. Napr. *Gradna* > *Garadna*, *Vrbovec* > *Varbóc*, atď. Príkladov by bolo neúrekom. Nám však stačí aj toľko.

Stačí prejsť sa po dnešnom Maďarsku, alebo len obrazne po jeho mape, a stretneme sa s množstvom zemepisných názvov, ktoré tu už boli aj v 9. storočí, a podnes sa nestratili. *Či nie je to dostatočné posmelenie?* Veď my, Slováci v Maďarsku, predsa nie sme neživé predmety. Keď sa tie nestratili, my nielen že sa nestratíme, my dokážeme viac: my dokážeme aj *posilniť sa!* Nie pálenkou, lež *zdravým sebavedomím*. Daj, Bože, aby tomu tak bolo!

Z nových veršov Gregora Papučka

Miseria

*Začrel som veľkou lyžicou
do hrnca histórie,
rozmiešal som
to na dne usadené
a vybral som si
trošku na tanier.
Preskúmal som,
čím to náš ľud tu žije
už mnohé stáročia.
Prezrel som si
ako vyzerá rub,
čo ukazuje líce.
Na dne som uvidel
plávať len cícer,
hrach
a trošku šošovice.*

Od alfy k omegi

(Úryvok)

*Spočiatku o svete
som mal len dobré dojmy.
Vnímal som iba krásu
a nepoznal som zlo.*

*Potom však čoskoro
vybuchlo lajno vojny
a rozbilo sa vo mne
falošné zrkadlo.*

*Tatu mi odvliekli
a mama do postieľky
ma sama ukladala,
slzy jej padali...*

*V pitvore na dverách
sa nám robili dierky
a na povale dosky
nám horieť začali.*

*Vyhnaní z vlastného
domu sme utekali
v rachote guľometov
a s hrôzou vo tvári...*

*Vojaci zbraňou sa
navzájom zabíjali
tu pod našim Pilíšom
tu v našom chotári.*

Zlomky životných skúseností

1

*Mali by sme byť päšťou
na oko našich krívd.*

2

*Ak ťa umenie do slz nadchne,
to nie je slabosť,
to je šťastie.*

3

*Najväčší úder pod pás je
sklamať sa v svojom národe.*

4

*Chudobní sme na práva
aj na šaty,
ale aspoň na krivdy
sme bohatí.*

5

*Bol som Slovak ako repa,
už som Maďar ako čík,
ozo síp, ozo síp,
okyneka semetík!*

Dva epitafy na jednu tému

*Lúto mi je hrobára,
že ho osud kmáše:
on píjal len z pohára,
a ja z plnej fľaše.
Po poslednej fľaši, hľa,
musel jamu kopat,
aby som sa mohol ja
takto vyvalovať.*

X X X

*Vlieval som si žbrndy
do smädného hrdla,
ešte som bol mladý,
už mi pečeň tvrdla.
Napokon každý deň
ostarel som o rok,
a teraz tu ležím,
jak storočný prorok.*

Gregor Papuček

Národnostno-politické perličky

Skôr než by sme sa dali do nich, treba spresniť, že tu vôbec nejde o správy *Agentúry JPP* (jedna pani povedala)! Ide tu o reakciu na *skutočné výroky jednotlivých známych i menej známych osôb či osobností v našich masovokomunikačných prostriedkoch* (TV, rozhlas, tlač).

1. „*Petőfiho mohli dať svetu iba Maďari!*“ - odznelo v *Maďarskom rozhlase*. Len poznamenám, že snáď okrem toho jedného, kto tento výrok povedal, už každý vie, že básnikov otec, *Štefan Petrovič*, bol Slováč, a jeho matka, *Mária Hruzová*, bola Slovenka. Im sa však narodil Alexander Petrovič. Myslím si však, že autor tohto výroku predsa len mal pravdu. Keby sa Petrovič bol narodil v ktorejkoľvek inej krajine našej zemegule, svet by bol dostal Petroviča. Ale v osobe Petroviča dať svetu Petőfiho mohli naozaj iba Maďari.

2. *László Szegedi*, sedmohradský duchovný, nositeľ ceny Apáczaiho povedal: „*Tam, kde zanedbáme školu, vymrú, zaniknú Maďari*“. Veru je to tak. A platí to aj na ostatné národnosti, nie iba na Maďarov. Napríklad u nás v Maďarsku vo všetkých Slováckmi obývaných osadách sú školy z nášho slovenského hľadiska naozaj zanedbané, ba čo viac, úmyselne na maďarčinu nastavené tak, že sa v nich po slovensky vyučuje iba slovenčina ako cudzí jazyk!! (o niečo lepšie je to len v štyroch základných a v jednej strednej škole), konverzuje sa v nich výlučne po maďarsky, a skutočne: Slováci v Maďarsku ako národnosť vymierajú, zanikajú.

3. „*Zahraniční Maďari nie sú hračkou, nemôže do nich kopáť ktokoľvek...*“ (*Viktor Orbán*). Maximálne súhlasím. Musím však dôrazne pripomenúť, že *ani Slováci žijúci v Maďarsku nie sú hračkou*, aj keď sa to tu nejako zreteľne v praxi neprejavuje.

4. „*Maďarsko urobí všetko v záujme zachovania jazyka národností*“. (MR, 30. 9. 1988. 22 h. 10 min.) Poznámka: Vzdajme chválu Pánu Bohu, že dbá o to, aby sa pri takýchto výrokoch nebesá na zem nezrútili. Veď s nepatrnou výnimkou máme iba maďarské školy a maďarské kostoly!

5. „*Ak nás zaujíma uskutočnená utópia, oplatí sa zavítať do Južného Tirolska, ktoré Taliani nazývajú Alto Adigeom. Dobré by bolo na turistickú alebo na študijnú cestu do autonómneho Južného Tirolska dostať felvidéckych Slovákov, sedmohradských Rumunov a pravdaže aj Maďarov*“. (*Magyar Nemzet*, 8. 5. 2004.) Poznámka: Čo keby sa tam išli pozrieť aj dolnozemeckí Maďari?! Aspoň by videli, čo všetko by mali zabezpečiť pre Slovákov v Maďarsku, ak by sa chceli aspoň ako-tak priblížiť k tomu stavu, ktorý tam existuje. V širokom-ďalekom okolí nikto nie je tak zaostávajúci v tejto otázke ako práve Maďarsko. V širokom-ďalekom okolí sme snáď jedinou takou krajinou, ktorá nie je v stave vyriešiť parlamentné zastúpenie svojich menšín. Ani v jednom okolitom štáte nie je v takom katastrofálnom stave menšinové školstvo, ako práve v Maďarsku! A vôbec, čo nie je v katastrofálnom stave v Maďarsku, čo je menšinové? Za takýchto okolností ukazovať susedom, ako je to vyriešené v Tirolsku, v Katalánsku, či vo Fínsku, je slabý argument. Ak Maďarsko chce argumentovať, musí ukázať, ako je to vyriešené tu, v Maďarsku. Ak to nerobí, je to len preto, lebo skutočne sa nemá čím popýšiť.

6. Otázku zahraničných maďarských pospolitostí prevetral neďávno v *Ostrihome* aj *Viktor Orbán* a vyhlásil, že „*autonómia sa zhoduje s európskym duchom doby, a nemôže byť členom únie taká krajina, ktorá toto právo neposkytne menšinám žijúcim na jeho území*.“ Nuž, bratia Slováci v Maďarsku, zachráňme svoju krajinu, založme si tu menšinovú autonómiu aspoň my, nedopusťme, aby - v zmysle citovaného výroku - Maďarsko bolo nútené z únie vystúpiť! Lebo my tu nielenže autonómiu nemáme, ale ani poriadnu materskú školu. Ani napriek tomu, že maďarská menšina na Slovensku má univerzitu!

7. Keďže sedmička aj v ľudovej slovesnosti dáva tušiť čosi nepríjemné, dajme si na koniec ešte jeden „kameňák“. Počul som ho 3. mája 2000 v rozhlasovej relácii „*Bez hraníc*“: „*V Újverbáne bola jedna škola, v ktorej zo srbských, chorvátskych a nemeckých detí vychovávali maďarských mladíkov*“ - povedal rozprávajúci. Ide tu vlastne o *Grünwaldov „stroj“*. Keby sa ten človek nebol takto štedro pochválil, bol by som si myslel, že také „stroje“ účinkovali iba na Slovensku. Aj preto je osožné sledovať pravidelný maďarský národnostný program „*Bez hraníc*“ (Határok nélkül).

BÉLA GRÜNWARD (1839-1891), politik, člen MTA, „slávny“ maďarský vynálezca zvláštneho „stroja“ špeciálne pre Slovákov. Podľa neho totiž: „*Stredná škola je ako veľký stroj, do ktorého na jednom konci hádzeme stovky mladých Slovákov a na druhom konci vychádzajú Maďari*.“ (A Felvidék, 1878, s. 140.) Grünwald bol skalným prívržencom násilnej maďarizácie. Spolu s Albertom Apponyim narobil obrovské škody nemaďarským národnostiam v Uhorsku. Nakoniec v Paríži spáchal samovraždu. Na to sa vraví, že Boh nebije palicou.

Z básní Michala Blaška

Michal Blaško žije v Kardoši (dnes 8. obvod mesta Sarvaš). Pochádza zo slovenskej evanjelickej rodiny. Základnú a strednú školu vychodil v Sarvaši, v Budapešti vyštudoval ekonómiu (1963), neskôr pedagogiku (1968). Najprv pracoval v Békešskej Čabe ako úradník, potom 30 rokov pôsobil v Tokaji ako učiteľ a knihovník. Dnes je už na dôchodku. Píše básne, zbiera a publikuje rôzne druhy ľudovej slovesnosti (piesne, žarty, anekdoty a pod.). Doteraz vydal šesť kníh:

1. *Múltam álmába visszamennék* (1998), slovenské a maďarské básne

2. *Búcsú a huszadik századtól* (1999), maďarské básne

3. *A čo novo na Kišsénáši* (2000), slovenské a maďarské básne

4. *Emlékeim aranyos öregekről* (2000), tokajské anekdoty v maďarčine

5. *Výlet domov* (2001), slovenské a maďarské básne

6. *Jazikomuzikálnie prekrási* (2003), slovenská ľudová slovesnosť zo Sarvašu

Píše v sarvašskom nárečí, je záchrancom a pestovateľom krásnej sarvašskej slovenčiny. Ani v maďarských textoch nezaprie, že je Slovák, často má v nich aj slovenské slová a pasáže, čitateľ na každom kroku cíti, že autor je náš dolnozemský Slovák.

Gregor Papuček

Pivouňa

Aká vouňa, pekná vouňa,
Aj teraz kvitne pivouňa.
Pekná vouňa, dobrá vouľa,
Turíčna ruža, pivouňa.

Dobrá vouľa, zlatá vouňa,
Kvitne červená pivouňa.
Kvitne duša, naša vouľa,
Prišla nám jar, krásna vouňa.

Na lavički ľudia sedia.
O hrozbe oni nevedia.
Lem krásnu pivouňu vidia,
Či šťastní-nehšťastní ľudia.

Dobrou vouľou nebo hľadia,
Odpoveď otázky vedia?

Od tristo rokou lem sedia.
Hľadia a preci nevidia.

Krásna vouňa, naša vouľa,
Že bi nám kvitla pivouňa.
Že bi kvitla naša služba,
Dušu, reč bi nezabudla.

Kto som ja?

Voľakde hustie hori hučia,
Slnce sa za skali skováva -
Hej, tie hori sa za mňa mučia,
V nich tem vetor mňa oplakáva.

V starich slovenskich cintorínach
Starí Slováci spia spokojne -
Často ma zvikli tam spomínať,
Hej, známi som im, vedia o mne.

A opäť sú tu Vianoce.
Z vôle Božej, zo svetla, z pokoja, z lásky...
Na slame narodí sa dieťa, aby ho
nenávisť, zloba, hriech, chamtivosť
priklincovali na dosky.

Po týždňoch besnenia
v hypermarketoch
zastavíme sa v dome Božom.
Telami naplníme katedrály, kostoly, chrámy,
v zimníkoch schováme studené srdcia
a dochrámané duše.

Keď zaznie chór,
hlasito vyrevujeme vianočné koledy.
Po liturgii sa zamyslíme...
Ako blížnemu svojmu zatĺcť kliniec do dlane.
Ako kolegom v práci

Marián Palko
Vianoce

ostrým lakťom prepichnúť bok.
A komu odzadu nasadiť trňovú korunu?
Velebíme Ťa, Otče, na oltár premietame
zoznam úspechov a svojej slávy.
Po kázni naoko klopieme zrak.

Baránok boží
na jazyk nalepí nám bielu hostiu,
nech aspoň na chvíľku
vybieli našu ufúľanú dušu.

Radujeme sa z Ježiška a tešíme na:
Idte v mene Božom!
Vyzliekať dobro, zodrať iných z kože.
Ošmeknúť, okradnúť, kynožiť, hubiť...
Vysmiať sa slabým, ktorí sa nevedia brániť.

Hľa, človek! Sme iba ľudia!
Skončili sa Vianoce!

Veľké idey a malé národy

Panslavizmus nevznikol v Rusku alebo v Poľsku, lež v Prahe a v Záhrebe. Panslavizmus je spolok všetkých malých slovanských národov a národíkov Rakúska, ako aj tých z Turecka na boj proti rakúskym Nemcom a Maďarom a možno aj proti Turkom. Turci sa tam ocitli iba náhodou, a pretože sú ako národ tiež v úpadku, netreba sa nimi vôbec zaoberať.

Panslavizmus je svojou tendenciou namierený proti revolučným živlom v Rakúsku, a teda je od základu reakčný. Dobou panslavizmu bolo 8. a 9. storočie, keď južní Slovanovia ovládali ešte celé Uhorsko a Rakúsko a ohrozovali Byzanciu. Ak neboli schopní dosiahnuť nezávislosť a vytvoriť trvalejšiu ríšu ani vtedy, keď sa ich obaja nepriatelia, Maďari a Nemci, navzájom zabíjali, ako to chcú dosiahnuť teraz, po tisícročnej porobe a odnárodňovaní?

Zo všetkých národov a národíkov Rakúska boli nositeľmi pokroku, aktívne zasiahli do dejín a sú dodnes životaschopné len tri - Nemci, Poliaci a Maďari. Preto sú teraz revolučné.

Všetky ostatné veľké a malé národnosti a národy sú predurčené zaniknúť v svetovej revolučnej búrke. Preto sú teraz kontrarevolučné.

Úlomky národov sa vždy stávajú fanatickými nositeľmi kontrarevolúcie a zostávajú nimi až do svojho úplného zničenia alebo odnárodnenia, napokon už celá ich existencia je protestom proti veľkej historickej revolúcii. To platí o Galoch v Škótsku, o Bretóncoch vo Francúzsku, o Baskoch v Španielsku. To platí o panslavistických Slovanoch v Rakúsku, ktorí sú ako úlomky národov produktom nesmierne spleťitého tisícročného vývinu.

Južní Slovanovia, ktorí sú už po celých tisíc rokov vo vleku Nemcov a Maďarov, povstali roku 1848 k boju za obnovenie národnej samostatnosti len preto, aby tým zároveň potlačili nemecko-maďarskú revolúciu. Zastupujú kontrarevolúciu.

V nasledujúcej svetovej vojne zmiznú z povrchu zemského nielen reakčné triedy a dynastie, ale aj celé reakčné národy. A to je tiež pokrok.

**FRIEDRICH ENGELS: *Der magyarische Kampf*
In: *K dějinám Československa a československého dělnického hnutí, díl 2, Praha 1963***

Skrátka, ukazuje sa, že tieto „zločiny“ Nemcov a Maďarov na zmiernených Slovanoch patria k najlepším a najspravodlivejším činom, akými sa náš i maďarský národ môžu v dejinách pochváliť. Pokiaľ ide o Maďarov, tu treba zvlášť zdôrazniť, že najmä od počiatku revolúcie prejavovali prílišnú povofnosť voči nafúkaným Chorvátom. A táto ústupčivosť voči národu svojou povahou kontrarevolučnému je to jediné, čo možno Maďarom vyčítať.

Na sentimentálne frázy o bratstve, ktoré sa nám tu predkladajú v mene kontrarevolučných národov Európy, odpovedáme: nenávisť k Rusom bola a zostáva prvou revolučnou vášňou Nemcov, od revolúcie sa k nej pripojila nenávisť k Čechom a Chorvátom; spolu s Poliakmi a Maďarmi môžeme zabezpečiť revolúciu len najrozhodnejším terorom proti týmto slovanským národom. Teraz vieme, kde sú sústredení nepriatelia revolúcie: v Rusku a v slovanských krajinách Rakúska, a žiadne frázy, nijaké odkazovanie na neurčitú demokratickú budúcnosť týchto krajín nám nebráni, aby sme so svojimi nepriateľmi zaobchádzali tak ako s nepriateľmi.

**FRIEDRICH ENGELS:
Demokratický panslavizmus, In: Tamže**

Odumierajúca česká národnosť urobila roku 1848 posledný pokus získať svoju predchádzajúcu životnosť a tento neúspešný pokus, nezávisle od akýchkoľvek revolučných úvah, jasne ukázal, že Čechy môžu naďalej existovať len ako súčasť Nemecka, i keď časť ich obyvateľov bude ešte niekoľko storočí naďalej hovoriť nenemeckým jazykom.

Zatiaľ, a veľmi pravdepodobne navždy, sa skončili pokusy Slovanov v Nemecku znova získať samostatnú národnú svojbytnosť. Roztrúsené zvyšky mnohých národov, ktorých národná a politická životaschopnosť dávno vyhasla a ktoré preto boli nútené takmer tisíc rokov nasledovať cestu mocnejšieho národa, ktorý si ich podmanil; tieto vymierajúce národnosti sa pokúsili využiť všeobecný zmätok roku 1848, aby obnovili svoj politický status quo z roku pána 800.

Dejiny jedného tisícročia im mali ukázať, že taký návrat späť nie je možný, a ak bola celá oblasť na východ od Labe a Sály kedysi osídlená príbuznými slovanskými kmeňmi, dokazuje to nielen historickú tendenciu a zároveň fyzickú a intelektuálnu schopnosť nemeckého národa podrobiť si, pohltiť a asimilovať svojich odvekých východných susedov; táto tendencia Nemcov pohlcovať bola a ešte aj je jedným z najmocnejších prostriedkov, ktorým sa na európskom východe šírila západoeurópska civilizácia. Môžu azda očakávať, že sa dejiny vrátia o tisíc rokov späť kvôli niekoľkým neduživým národom, ktoré nemajú nikde súvislé územie a sú pomiešané s Nemcami a nimi obklopené, ktoré od nepamäti nemali pre akýkoľvek prejav kultúrneho života inú reč než nemčinu a ktorým chýbajú základné predpoklady národnej svojbytnosti: početné obyvateľstvo a súvislé územie?

**KAROL MARX: *Revolúcia a kontrarevolúcia*
v Nemecku, In: *New York Daily Tribune, 1852.***

Moje učiteľské začiatky

Vojnová povíčka, ktorá sa prehnala mojim rodným krajom (juhovýchodné Maďarsko) práve pred 60 rokmi, t. j. v druhej polovici roku 1944, zanechala vo mne smutné spomienky. Okrem hrôz a krviprelievania priniesla však tamajším Slovákom i vytúženú národnú slobodu. Jej prvé záblesky sa prejavili, keď na sklonku roku 1944 po dlhých rokoch šovinistickej krutovlády sa v školách môjho rodného kraja opäť rozozvučala naša ľudozvučná slovenčina, a to takmer vo všetkých slovenských osadách. V Pitvaroši to bolo 10. novembra 1944. Ako jeden z prvých slovenských učiteľov, pravda, vtedy ešte len výpomocných, v pitvarošskej ľudovej škole si na tieto časy takto spomínam:

Do nástupu Horthyho režimu sa v cirkevnej škole v mojej rodnej dedinke Pitvaroš vyučovala väčšina predmetov po slovensky. Dovolím si tvrdiť, že oprávnene, pretože v roku 1910, kedy tu žilo 3019 obyvateľov, sa až 93 % z nich hlásilo za Slovákov. Po nástupe Horthyho začali však slovenčinu zo školských lavíc postupne vytláčať.

Ja som už chodil do štátnej maďarskej školy. Učili nás učitelia, ktorí po slovensky nevedeli, alebo nechceli vedieť. V škole, počas prestávok na chodbách a školskom dvore, nám pod prísny trestom zakazovali rozprávať sa medzi sebou po slovensky.

V roku 1944 padol nenávidený polofašistický režim a národnostiam v Maďarsku sa začalo blýskať na lepšie časy. Len čo sa prehnať nad nami vojnová povíčka a ako-tak sa urovnali pomery, na všeobecnú žiadosť rodičov sa u nás obnovilo vyučovanie v slovenčine.

Keďže bývalí učitelia pred príchodom frontu opustili obec, obecná rada rozhodla, že prechodne budú vyučovať miestni študenti, ktorí i tak mali slabú nádej v krátkom čase pokračovať vo svojom štúdiu. Medzi nimi som sa ocitol i ja.

S vyučovaním sme začali 20. novembra 1944. Do školy bolo zapísaných 304 žiakov. Mnohí z nich

však pre nedostatok teplého oblečenia do školy nenastúpili.

Učiteľský zbor sa skladal zo šiestich členov. Dočasným vedením školy obecná rada poverila evanjelického farára Ondreja Bulíka. Spočiatku sme vyučovali iba v troch triedach. Ďalšie učebne mala obsadené miestna sovietska posádka. Vyučovali sme teda striedavo. Neskôršie pribudla i VII. trieda. Vtedy sme už mali k dispozícii i ďalšiu učebňu.

Školský rok sme začínali za mimoriadne ťažkých podmienok. Na vykurovanie tried nebolo dostatok kuriva, žiaci nemali potrebné zošity a iné písacie potreby, chýbali nám tlačivá na triednickú dokumentáciu (aj tlačivá na vysvedčenia sme si vlastnoručne spracúvali), nemali sme učebné osnovy, a čo bolo najhoršie, žiakom i učiteľom chýbali slovenské učebnice. Okrem toho sme vyučovali takmer bezplatne. Iba na konci školského roku nám predstavenstvo obce odovzdalo ako odmenu po niekoľko metrákov pšenice z obecnej sýpky.

Nemalé ťažkosti nám robila i nedostatočná znalosť spisovného jazyka. Veď kde sme sa ho aj mohli naučiť?! V tomto smere nám ochotne pomohla manželka pána farára. Ako rodáčka z Báčskeho Petrovca, absolventka tamajšieho slovenského gymnázia, ovládala slovenčinu dokonale.

Nezanedbávali sme pritom ani maďarčinu. Každý z nás ju pomerne dobre ovládal a preto ju sám učil vo svojej triede. Bol to jazyk, bez ktorého by sa náš človek v tých končinách ťažko zaobišiel.

Slovenské učebnice, aj keď nie pre každého žiaka, sa nám neskôr podarilo zaobstaráť z neďalekého Nadlaku. Tam sa vyučovalo po slovensky i medzi dvoma svetovými vojnami. Išli sme tam na trojo saniach a vrátili sme sa s hojným nákladom.

2. januára 1945 bola v obci založená miestna odbočka Antifašistického frontu Slovanov v Maďarsku, do ktorej sa v krátkom čase prihlásilo vyše 200 obyvateľov. Jej predsedom sa

stal Ondrej Bulík. Odbočka vyvíjala bohatú kultúrnu národnobuditeľskú činnosť, do ktorej sa výrazne zapájala i naša škola.

O tom, ako ťažko sa u nás v kultúrnej oblasti pracovalo, svedčí nasledujúci príklad:

V zimných mesiacoch som nacvičoval so svojimi piatakmi divadelnú hru Soľ nad zlato. Pre nedostatok iných vhodných priestorov sme nacvičovali po večeroch v našom dome. A keďže elektrického prúdu vtedy ešte v našej obci nebolo a petrolej bol veľmi drahý a tiež ho často nebolo, svietili sme si iba knôtikmi v hrnčekoch, nastoknutými do bravčovej masti. S divadelnou hrou sme potom vystupovali nielen v Pitvaroši, ale i v susedných slovenských obciach. Rekvizity, ktoré sme si sami zhotovili, nám prevážal môj otec na káre s kravským záprahom (kone a voz nám zobrali vojaci ešte počas vojny) a my sme šliapali za ním peši v blate a snehu. Hrali sme s neobyčajným nadšením. Boli to prvé detské slovenské divadelné predstavenia v našej obci.

1. marca 1945 dočasného riaditeľa školy Ondreja Bulíka vystriedal vo funkcii diplomovaný učiteľ Adam Žilinský z Medešu (Medgyesegyháza) s kvalifikáciou pre jazyk maďarský a slovenský. Vymenoval ho makovský škôldozorca a určil mu mesačný plat 210 pengő a služobný byt.

Školský rok sme ukončili 10. júna 1945.

Podobne otvorili slovenské školy v týchto pohnutých časoch i v okolitých slovenských obciach: v Čanáde, Ambróze, Slovenskom Komlóši, Novom Nadlaku (tam iba jedno oddelenie) a vo Veľkom Bánhedeši. Všade, podobne ako aj u nás, vyučovali takmer výlučne nekvalifikovaní učitelia.

O našom pôsobení sa v priebehu roka dozvedeli i na povereníctve školstva v Bratislave. Nezostali im utajené ani ťažkosti, s akými sme od samého začiatku zápasili. V snahe poskytnúť nám metodickú odbornú pomoc pozvali si nás v auguste 1945 prostredníctvom nášho Antifašis-

tického frontu Slovanov na trojtýždňový vlastivedný kurz do Bratislavy. Bolo nás spolu 14, prevažne študenti z už spomenutých slovenských dolnozemsých dedín.

Väčšina z nás vtedy bola na Slovensku prvýkrát. Organizátori kurzu sa o nás príkladne starali. Zabezpečovali nám prednášateľov najmä z radov učiteľov. Mali sme tiež zaujímavé besedy so spisovateľmi a novinármi. Uvedený kurz bol pre nás významným životným medzníkom. Pôvodne nás mal iba dôkladnejšie pripraviť pre ďalšie pôsobenie na slovenských menšinových školách v Maďarsku. Nám sa však učiteľské povolanie tak zapáčilo, že sme sa rozhodli zvoliť si ho na celý život. A na to sme potrebovali získať potrebnú kvalifikáciu. V Maďarsku sme takúto možnosť vtedy ešte nemali. A tak sme sa rozhodli získať pedagogické vzdelanie v Československu. Väčšina sa nás prihlásila na Učiteľský ústav v Turčianskych Tepliciach, kde sme i zmaturovali.

Na Dolnú zem sme sa však už nevrátili, pretože medzitým sa naši rodičia presťahovali do Československa. Mojm prvým učiteľským pôsobiskom na Slovensku bola Stredná škola v Brezovej pod Bradlom. Vystriedal som odvtedy niekoľko škôl. Vyučoval som najmä dejepis a slovenčinu. Slovenčinu, pre ktorú som musel vo svojej mladosti prehltnúť nejednu horkú slzu. Možno mi je aj preto až dodnes taká sladká...

Na svoju prvú školu v Pitvaroši však nikdy nezabudnem. Tu som sa prvýkrát ponoril hlbšie do duše dieťaťa a zamiloval som sa do učiteľského povolania. Tu som sa naučil prekonávať i tie najväčšie prekážky v záujme šľachetnej veci.

Tak ako na rodný Pitvaroš budem až do smrti s láskou spomínať i na pitvarošskú školu.

Štefan Hudák

Mária Fazekášová

Odpustiť

A už si povieš:
svieži vzduch,
priezačné nebo,
svedomie.

Odpúšťať len zo zbabelosti,
z pohodlnosti,
alebo dúfajúc úľavu
ľahkosť, až levitáciu.

Očistiť slovo,
ktorým odpúšťaš,
od všetkých iných významov.

Prejsť ohňom nádeje,
pahrebou zmierenia,
odpustiť napokon.

Cudzie dni

Nepoznané
posúvajú čas
do neznáma.
Fantom súmraku
priškrtený tmou
zrejme sa nedočká už
rána.

Pútnik či Zaratustra
schádza z hôr,
zuby plné piesku,
pahreba v očiach,
vyhasnutý tieň.

Neznámy a cudzí
každý nový deň.

Dar k narodeninám

Meniny, to je vec takmer verejná. Ak ti len nešťastí pri krste dajaké tuze-xové meno, ako je Leonard, Cyprián, Cecília, Izabela a podobne, na meniny ti ľahko prídu. A ty vyvracaj vrecká a plať až ti koža praští. Trochu onakvejšie je to s narodeninami. O tých vie iba úzky kruh príbuzných, ktorí sú obyčajne ďaleko. A predsa je ešte ktosi, čo ako oko v hlave stráži tvoje tajomstvo a vo vhodnej chvíli ho potom vyblaboce...

Tak to bolo i v prípade kolegu Vrtielku. Cilka z osobného oddelenia nás už týždeň dopredu taktne upozornila na jeho blížiaci sa narodeniny. Nuž dali sme si hlavy dokopy a špekulovali, akým darom ho obšťastniť. S cigaretami by to bolo najjednoduchšie, no čo z toho, keď Vrtielko nefajčí. Pekná líkérová súprava by bola ešte praktickejšia, no vďaka žalúdočnému vredu ani nepije. Kolega Mištúrik navrhol zakúpiť mu nejakú sošku, hoci i akt kúpajúcej sa ženy, no ako sme sa na vlastné oči presvedčili, na ženy si vôbec nepotrpí. Aj na kúpaliskách opaľujúce sa príslušníčky nežného pohlavia, a najmä tie hore bez, zďaleka obchádza.

O čo ľahšie by bolo vybrať niečo tak akurát chlapovi s poondiatymi mravmi, no Vrtielko je čistý ako dievčina - pred lekárskou prehliadkou.

Ani po niekoľkodňovom tajnom radení nenašli sme nič, ktorá by nás priviedla ku konkrétnemu rozhodnutiu. Už by sme sa boli toho hádam aj vzdali, keby sa nebol z dovolenky vrátil kolega Koliesko, ktorý má vždy originálne nápady. Sprvu sa pokochal v našich rozpakoch, potom to spustil:

- Čo to máte, prosím vás, za kotrby, keď ani po tolkom špekulovaní nič múdreho z nich nevyklíči? Kúpime mu obraz a basta! Bol som nedávno na istej výstave moderného maliarstva. Jemináčku, to vám bolo umenie! Zo desať sa nás pozeralo na ten istý obraz, a každý videl na ňom niečo iné. I ja s dcérou, čiže najbližší pokrvní, sme sa v tomto ohľade priam diametrálne rozchádzali. Napríklad na jednom obraze mne sa jasne čtala fľaša šampanského a vedľa nej krásna, doružova upečená kačica. A predstavte si, dcéra videla dvoch mladých ľudí na pokraji lesa pri zapadajúcom slnku. Podobný obraz zakúpime i Vrtielkovi a nech si na ňom hľadá, čo mu srdce ráči.

Návrh kolegu Kolieska zvíťazil, pretože bol naozaj originálny. Horšie je však na tom to, že dar sme ešte ani nesplatili, a už sa blížia narodeniny pána riaditeľa...

Štefan Hudák

Zhodné motívy v ruských a tirpácko-slovenských poverách

Štúdie skúmajúce situáciu národných menšín zdôrazňujú, že menšina v dôsledku dlhotrvajúcich a stále intenzívnejších kontaktov sa čoraz väčšmi prispôsobuje k okolitej inej jazykovej a kultúrnej pospolitosti. Tento jav badať aj v prípade slovenského etnika, ktoré zohralo významnú úlohu v osídlení Níredházy. Je treba konštatovať, že popri jazyku majú v živote etnika dôležitú úlohu aj tradície, zvyky a povery, ktoré často prežívajú jazykové zmeny. Názorným príkladom toho sú práve zvyky a povery tirpáckych Slovákov žijúcich na sálašoch v Níredháze. Pritom tieto zvyky a povery poukazujú na mnohé zhodné črty so svetom ruských povier. Slováci, ktorí sa prisťahovali na Dolnú zem začiatkom 18. storočia, si priniesli určitý spôsob života, ktorý môžeme označiť aj za systém tradícií.

V živote slovenských osadníkov - pastierov bol bytostne dôležitý *rožný statok*, ktorý určoval ich majetkové postavenie a osud. Povery súvisiace s rôznym statkom teda zohrávajú dôležitú úlohu v poverovom svete tirpáckej Slovače, podobne ako je tomu u Rusov.

Tieto povery sa v prvom rade viažu k chorobám statku, jeho liečeniu a ošetrovaniu. Podľa ľudovej viery *záhubu kráv spôsobuje konanie zlomyseľných ľudí*. Najznámejšou formou tejto činnosti v slovenských poverách bolo *urieknutie*. Tento motív sa vyskytuje aj v ruských ľudových poverách, čo potvrdzujú nasledujúce porekadlá: *Čierne oči sú nebezpečné*. Vystríhajú sa ľudí s čiernymi a tmavými očami. M. Markuš uvádza, že všeobecne schopnosť urieknutia pripisovali ľuďom so zrasteným obočím, ktorých zároveň považovali za bosorákov.

Tirpácka gazdiná počas dojenia nikoho nepustila do stajne, aby neuriekol kravu. Spomenutú poveru pripomína aj zbierka Prísloví ruského ľudu V. I. Dala: *Zbytočné oko pri dojení škodí krave*. Urieknutie liečili vodou, do ktorej vhodili zuhoľnatené zvyšky spálených kukuričných šúľkov a cirokových prútov z metly. Podľa jednej našej informátorky bosorky vedeli nielen uriecť statok, ale ho aj uzdraviť. Bosorka dokázala zavčas ráno pozbierať do plachty rosu a vyžmýkaním šiat premeniť ju na mlieko...

K *lastovičke hniezdíacej v maštali* sa viaže nasledujúca povera: ak lastovičku zabijú a hniezdo jej strhnú, krava dá krvavé mlieko. Aj ruská ľudová povera ochraňuje lastovičku: *Strhnúť lastovičie hniezdo je zločin*.

Hasenie požiaru, ktorý spôsobil blesk, je aj podľa ruskej povery možné iba kravským mliekom, voda je tu neúčinná: *Bleskom zapálený požiar* sa hasí mliekom od čiernej kravy. Tento zvyk poznali a uplatňovali v stredoveku aj v Nemecku.

Urieknutie ohrozovalo podľa Tirpákov nielen zvieratá a ich mláďatá, ale aj deti v kojeneckom veku. Podľa ruskej povery urieknutie dieťaťa liečili vodou, do ktorej nasypali popol. K liečivej vode, ktorú uplatňovali Tirpáci, sa pripájalo aj vyčítanie, ktoré symbolizovalo magické účinky pahreby.

Na bosorky sa vzťahuje povera *o dvoch metlách*, umiestnených vedľa seba, ktoré v tejto konštelácii znamenajú nebezpečie. O tomto nebezpečí sa zmieňuje aj ruské príslovie, podľa ktorého v jednej izbe neslobodno zametať dvojakými metlami, inak sa bohatstvo rozháďe.

Podobné spoločné črty objavíme aj v poverách súvisiacich s jednotlivými *dňami týždňa*. Príslušné ruské príslovie hovorí: *Pondelok a piatok sú ťažké dni*. V pondelok, v stredu a v piatok nezačínajú žiadnu prácu. V piatok ľudia neorú a ženy nepradú. Povera súvisiaca s piatkom je dodnes živá v kruhu níredházskejších Slovákov a Tirpáci sa tohto zvyku dôsledne pridriavajú.

Z jednotlivých denných období je u Tirpákov mimoriadne dôležitý *západ slnka*. S podobným javom sa stretávame aj v ruských poverách. Spomenutá zbierka V. I. Dala uvádza: *Po západe slnka chlieb a peniaze sa nepožičiavajú*. Ak na noc vysypeš smeti za prah, zdochnú kravy. Tirpácka tradícia zakazovala vynášať pozametané smeti po západe slnka, lebo to znamená nešťastie, z domu sa vynesú pletky a šťastie. Večer sa nesmela vynášať ani podstielka spod statku.

Povery sa pripájajú aj k *Mesiacu*. Totožná je povera viažuca sa k novu. Vtedy (podľa ruského príslovie) neslobodno ukazovať prázdnu peňaženku, inak navždy zostane prázdna. Ľudia na sálašoch mali pri pohľade na nový mesiac zaštrngať peniazmi a povedať: Niekoľko rastie, niekto skape. Tento zvyk je rozšírený i medzi sarvaškými Slovákmami.

Viaceré spoločné rysy badáme v tirpáckych a ruských poverách súvisiacich so *smrťou a pohrebom*. Zvesť o smrti signalizuje u Tirpákov vytie psa, hlas kuvika a svätý obraz, ktorý spadol zo steny. Paralelné sú znamenia v ruských poverách: *Ak pes zavýja smerom k zemi (dolu), oznamuje smrť*. Ikona, ktorá spadne zo steny na zem, tiež predpovedá mŕtveho.

Prvky s podobnými črtami nájdeme aj medzi zvykmi súvisiacimi s narodením. Podľa tirpáckych zvykov šestonedielka tri týždne nesmie opustiť dom. Nechty novorodeniatka nestrihajú nožnicami, ale ich musí obhryzáť matka. Podľa ruských zvykov: *Kojencove nechty a vlasy sa nestrihajú jeden rok.*

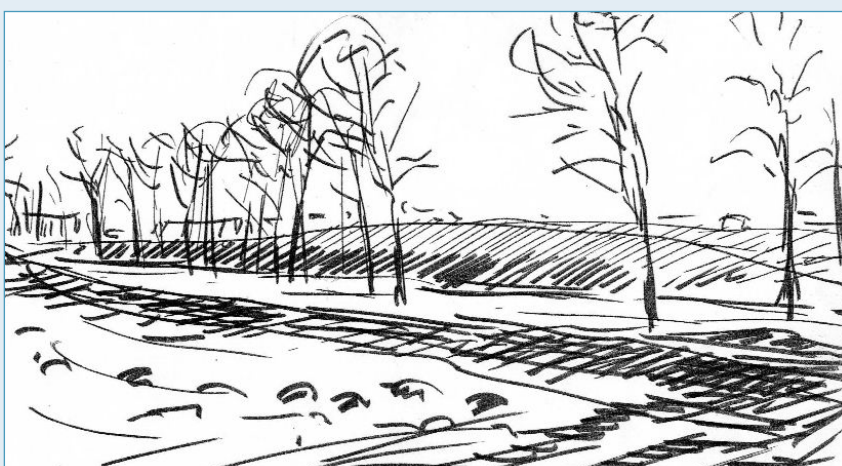
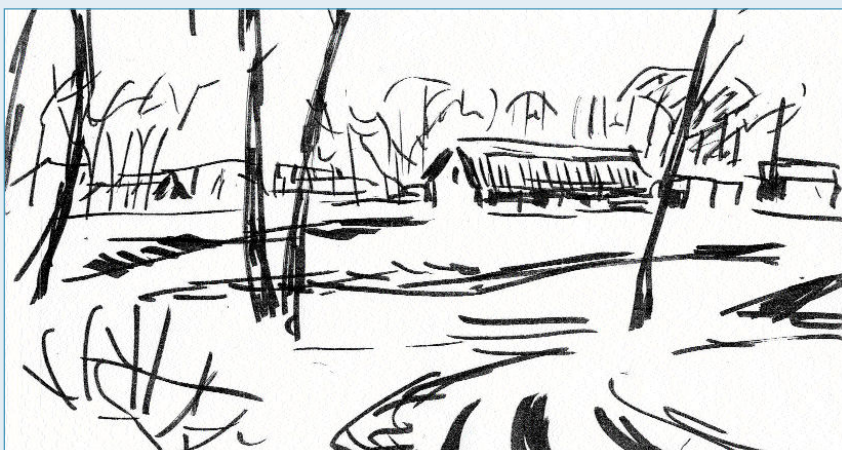
Veľmi zaujímavé sú povere vzťahujúce sa na veštenie *pohlavia dieťaťa*, ktoré sa má narodiť. Ako podľa ruských, tak i podľa tirpácko-slovenských povier, pohyb tela (tehotnej ženy) vpravo znamená príchod chlapca, zatiaľ čo pohyb vľavo predznamenáva narodenie dievčatka. Podľa tirpáckeho zvyku neslobodno bozkávať tvár dieťaťa, ani mu ukazovať zrkadlo, lebo bude bojzlivé. Totožnosť zvyku je badať v ruskom prípade: Dieťaťo neslobodno bozkávať, inak dlho ostane nemé.

Okrem už spomenutých povier totožné motívy nachádzame aj v tematike znamení. Ak sliepka zakikiríka, privedie to nešťastie do domu. Táto povera je živá aj medzi sarvaškými Slovákami. Podľa tirpáckej ľudovej tradície umývajúca sa mačka ohlasuje hosťa. Aj jednotlivé veci predznamenávajú príchod hosťa: Ak spadne chlieb alebo lyžica, hladný hosť sa blíži k domu. Znamenia o príchode hosťa sa vyskytujú aj v spomenuť Dalovej zbierke: Mačka sa umýva, privoláva hostí. Ak chlieb alebo lyžica spadne, hosť sa ponáhľa do domu. Mnohé podobné zamenia sa viažu aj k jednotlivým častiam tela. Podľa slovenskej povery ak sa na nechte objavia biele fliačky, dotýčný dostane dar. *Flaky na nechte - dostaneš dar* - hovorí ruské porekadlo. Svrbenie oka predpovedá radosť alebo zlú správu. Koho svrbia ústa, ten bude bozkávať - zhodne vypovedá tirpácko - slovenská i ruská tradícia.

Imrich Pacsai (Prel: O. K.)

(Text štúdie je krátený
a redakčne upravený)

Z kresieb Imricha Pacsaiho

Dlhé roky sme pracovali v tom istom ústave. Hoci vekový rozdiel medzi nami nebol žiadny, môj kolega na spoločenskom rebríku mal pred mnou vždy značný náskok. Už dávno zastával vysokú funkciu, keď ja ešte stále som bol iba obyčajným služobníkom. Samo osebe nič mimoriadne v tom nie je (najmä ak ten druhý uspel zaslúžene), pripomínam to iba ako fakt a vôbec nie preto, že by kolega bol voči mne svoje postavenie zneužil, alebo že by bol robil u mňa výnimky. V podstate ani nemohol, keďže napriek spoločnému pracovisku zhodou okolností nikdy nebol mojím nadriadeným. Toho času som si toto všetko ani neuvedomil, ani jeho kariéra ma akosi nezaujala. Spomínam si na svojho kolegu iba po dlhých rokoch, keď skutočne zasiahol do môjho života, i keď v konečnom dôsledku len okrajovo, nepatrným spôsobom. Iba teraz som si uvedomil, že vytváranie nášho vzájomného dlhoročného vzťahu predsa môže byť z určitého hľadiska zaujímavé a poučné, a - trošku nadsadene - moja spomienka na dobrodružstvá s ním časom snáď môže mať hodnotu akejsi spoločenskej „fosílie“.

V ústave sme boli síce ako myši v tej istej diere, keďže naše kancelárie sa nachádzali na jednej chodbe, stretávali sme sa takmer denne, a predsa počas nášho dlhoročného „spolunažívania“ sme sotva prehodili zopár viet. „Má na starosti dôležité záležitosti, nemá času na prázdne reči“, takto som si spočiatku zdôvodňoval jeho zdržanlivý postoj voči mne a keďže inak pôsobil na mňa dojmom seriózneho človeka, vážil som si ho bezpodmienečne, preto na znak úcty som zďaleka dvíhal klobúk pred ním. Časom som však zistil, že môj kolega akosi nerešpektuje moju poklonu. Že si ma nevšímal na ulici, s tým by som sa ešte bol vyrovnal, ale že ani len na pôde ústavu, v tunajších kolektívoch, na spoločenských slávnostiach, posedeniach, na chodbe a pred svojou kanceláriou, nanajvýš iba vtedy, ak nablízku nebolo žiadneho stvorenia, ani len ošemetnej muchy, ktorá

by bola odvrátila jeho pozornosť, to ma už nútilo zamyslieť sa, prehodnotiť celú svoju filozofiu o svojom vzťahu k nemu. Nebolo to ľahké, ale po mnohých nezdaroch a márných pokusoch som sa zriekol všetkých nádejí na vytvorenie nor-

Michal Hrivnák **Kolega**

málneho ľudského vzťahu s ním a rozhodol som sa riadiť inou životnou filozofiou: nekaziť si zdravie kvôli chrapúnstvu, nekomplikovať si zbytočne život, nezaťažovať si pamäť márnymi starosťami, a naučil som sa aj sám sa tváriť v jeho blízkosti rozpačito a slepo, len aby som náhodou nebol nútený konať tak, ako konajú normálni ľudia medzi sebou v osobnom styku... Po určitom čase som ho bral ako vzdych. Po rokoch sa mi podarilo vymazať z pamäti ešte aj jeho meno, dokonca už-už som si nepamätal ani jeho tvár. Pravda, pomohli mi v tom aj spoločenské pohyby po roku 1989 - celospoločenská reorganizácia, privatizácia, frustrácia a čojaviem aké „ácie“, vďaka ktorým prebiehali neslýchané zmeny aj v mikrosvete jednotlivca, až do takej miery, že človek často sotva dokázal sledovať, čo sa deje v najužšom kruhu okolo neho. Takto sa mohlo stať, že iba dodatočne, po dlhšom čase, keď mi to ktosi pripomenul, som si uvedomil, že môj kolega už dávno ani v skutočnosti nechodí do ústavu. Pocit nedostatku z jeho neprítomnosti som nemal zrejme dôsledkom uvedených skutočností. Nič mi nepripomenulo, že na chodbe, na ktorej sa nachádza moja kancelária, ktosi chýba, že môj kolega sa aj fyzicky vytratil z môjho prostredia, ale pravda je taká, že keby boli múry slzy ronili pri jeho odchode, mňa by už ani to nebolo dojalo. Nuž, tak či onak, dnes by som sa už sotva pamätal, že som ho kedysi v živote stretol, ale keby aj predsa, nebol by som veril, že na križovatkách života sa ešte stretne. Vtedy som ešte nevedel, že

ľudské osudy sú občas nevyspytateľné.

Bol máj, rok tisícdeväťstodeväd-desiatdeväť. V parku kultúry a oddychu pod horou za mestom usporiadali oblasťný majáles spojený s prehliadkou kultúrnych súborov a predajom čačiek-mačiek. Teploty ďaleko presahovali dlhoročný priemer, čapovalo sa pivo a sudové vína, guláš sa varil vo veľkých kotloch, jeho výpary potlačili všetky vône jari, šírili sa po celom okolí, priťahovali živé stvorenia ako magnet - koľko psísk ňuchalo neďaleko kotlov spoza kríkov, ľudia sa len tak rútili hore svahom i dole svahom, krížom-krážom, od šiatra k šiatru, od kotlov k výčapom. Bola to skutočne ľudová veselica, pohla celou osadou. Avšak nič netrvá večne, raz aj kotly a sudy sa vyprázdnia, aj žalúdky sa naplnia, aj nožičky stvorené do tanca, hrdlo pre spev po dlhej zábave raz vypovedia službu... Slniečko ledva začalo strácať intenzitu, keď v parku kultúry a oddychu celodňová trma-vrma už tichla. Záujemci už neprichádzali, ale ešte mnohí pretrvávali, grupovali sa do väčších-menších skupín, hluk vystriedala tichá vrava, ktorá splývala so šumom rozkvitnutých gaštanov. Je to akýsi prechod od zábavy k pokojnému odpočinku, k odchodu domov, stav, keď už stačilo zo všetkých dobrôt, jedál, tanca, hudby i spevu. Pokračovať v tom, čo sa robilo doteraz s pôžitkom, sa už nechce, a - hoci možno ešte len podvedome - už túžiš po tichu a pokoji. Keďže však v ušiach sa ešte ozývajú melódie dňa, rytmus tancov, emocionálne si spútany, nemáš dostatok vôle vypadnúť. Je to moment, keď zdanlivý chaos v duši spôsobený masovou zábavou sa opäť usporiada, aj svet okolo - nepriehľadné sa stáva priehľadným, akoby sa odrazu všetko dostalo na svoje miesto.

Už mi nič nechýbalo, len fotel pred telkou, bol by som šiel domov, keby som bol mal s kým (človek si celý deň zvykne na spoločnosť, potom osamele mu je clivo), mojím kamarátom sa ešte nechcelo, potichu si začali pospevovať. Potuloval som sa, oľapený horúčavou, od šiatra

k šiatru, či by sa nenatrafil spoločník, s ktorým by sme sa odvliekli preč.

V tomto únavou utlmenom politiku ktosi zvolal, vzduch sa zachvel, ale žiadny zmysel, iba chriplavý hlas sa šíril okolo. Čo sa to deje? - dvíhali sa pohľady zo všetkých strán. Hľa, chlapisko sa ženie krížom z druhej strany priestranstva, ľudia rúca z cesty aj sprava, aj zľava, padajú ako dáke snopy, a neznámy sa len prebýja dopredu ako šialený. A to presne smerom ku mne! Žasol som. Mal by som sa mu vyhnúť, aby ma nepošlia-pal, blysko mi vyľakanému myslou. Avšak konať som už nemal času. Dodatočne už viem, v podstate hoci-čo by som bol robil zbytočne, veď „valibuk“ ma vôbec nemienil zraziť, chcel sa iba dostať ku mne čím skôr a čím bližšie. A keďže som nemohol ujsť, v ceste žiadnu prekážku nestrel, dospel k vytýčenému cieľu; ako rýchlo sa hnal, tak strmo sa zastavil priamo pred mojím nosom.

- Priateľko! - oslovil ma.

Neviem, či z úľaku, alebo len z prekvapenia, sprvu som iba civel, nechápal som situáciu, hádam som nezachytil ani význam jeho slov. Čo som vnímal celkom jasne, to bola jeho vychudnutá, zarastená tvár, pokrčená rozhalená košeľa a ošúchané sako prehodené lajdácky cez plecica. A ešte jedno som vnímal: premenu jeho tváre, ako sa vytráca z nej radosť a zduchovnenosť a usádza sa na nej pocit sklamaní, zrejme z toho, že som jeho radosť neopätovaoval. Počiatočný nezdar ho však nezlomil: - Brat môj! Aké to prekvapenie! - sypalo sa z neho naplno otvorenými ústami, a ja som naďalej len zísal, za maskou nadšenia, srdečnosti a bratskej lásky som mohol nanajvýš iba tušiť, kto asi sa za ňou môže skrývať.

Tohto „bezdomovca“ nebolo jednoduché identifikovať s mojím kolegom z ústavu, ktorý sa toho času - to treba uznať - vyznačoval svojou pedantnosťou, bol vždy ako zo škatuľky, čerstvo oholený, vždy čistá košeľa, bezvadný odev a nikdy nie bez kravaty. Keď som horko-ľážko definitívne zistil, že je to predsa len on, môj bývalý kolega z ústavu, nazdal som sa, že odpadnem. Chcelo sa mi utekať. Ale nepovažoval som to za

dôstojné, nuž akosi zo sebaobrány som sa od tejto chvíle vedome tváril, že neviem, čo sa to robí, čo tento cudzí pán odomňa chce! On sa však nevzdal, rozhadzoval rukami, vyvaľoval oči, akoby vravel, tu som, ja som to, či si slepý?! Tým horšie, že moja pamäť začala pracovať, oživali spomienky. Aj po rokoch som si jasne spomenul na jeden z jeho posledných ťahov voči mne, keď som sa rozhodol, že sa tiež naučím v správnej chvíli muchy odháňať... Schádzali sme sa na výročnú schôdzu ústavu. Bolo nás v skupine asi päť-šesť, kolegovia a priatelia, postávali sme v kruhu na dva-tri kroky od vchodu. Vošiel on. Obísť nás nemohol, zrejme v konečnom dôsledku ani nesmel a nechcel, keďže v našej spoločnosti boli aj jeho nadriadení. Nuž ako sa to patrí, prikmotril sa, začal, ako sa to obyčajne robí, podaním ruky. Keď pristúpil priamo ku mne a bol som pripravený, aby sme sa navzájom pozdravili, ako sa on pozdravil s ostatnými, nečakane mi ukázal chrbát, akoby ho v tejto chvíli bolo napadlo, že pre kolegu, s ktorým sa pred chvíľou pozdravil, má súrne a dôležité informácie; dal sa s ním do dôverného rozhovoru. Zotrval tu hodnú chvíľu, medzitým sa úplne uvoľnil a vtipkoval, s každým prehodil zopár slov, iba mne stále otáčal svoj široký chrbát. Potom ma celý deň obchádzal. Spomienka na tento a ďalšie podobné prípady v tejto chvíli môj vzdor voči kolegovi vystupňovala v dostatočnej miere. Myslel som na revanš, beztak skutočne som nemal chuť sa s ním baviť. Už teraz zámerne nechápavo som vyvaľoval naňho oči. „Ja vás nepoznám!“ - chcel som mu vmietať do tváre. Ale on ma predišiel, už ďalej znášať situáciu nemohol, vyhodil svoj posledný tromf: - Nuž sme kolegovia z ústavu! Nepamätáš sa?! - hrmelo z neho a nevedel som posúdiť, či ešte stále od radosti, alebo už od zlosti. V tejto chvíli by som bol milerád prezradil, že ho mám v pamäti, až príliš dobre sa pamätám na všetky jeho „milé“ ťahy voči mne. Ale ako som ho už bral na zreteľ dôkladnejšie, jeho úbohý stav, úpenlivý pohľad - mal som dojem, že sa rozplače - to

moje bláznivo dôverčivé srdce ma pohllo k ľútosti. A v konečnom dôsledku človek sa mení, po toľkých rokoch prečo by sa nemohol udobriť aj on, začal som si robiť výčitky. Nuž zmiloval som sa nad ním.

- Á-a-a! - predstieral som svoje prekvapenie.

Táto moja reakcia úplne stačila, aby nadšenie môjho bývalého kolegu vyvrcholilo. Otvoril svoju náruč doktorán, aby ma privinul, ako toho najbližšieho... Kde som? Čo som? Ako sa mi vodí? - bol samá zvedavosť a srdečnosť. V čom by mi mohol pomôcť? Lebo vraj ak my, bývalí kolegovia, dokonca starí priatelia, ak si my navzájom nepomôžeme, nikto nám nepomôže. A keby mi on sám na to nestačil, zavolá na pomoc aj svojich priateľov, on neriešiteľné problémy nepozná, treba iba chcieť, rečnil dojata a nadšene. Medzitým vytiahol z vrecka za priehrštie vizitiek. Čítal mená samých vysokopostavených vplyvných kamarátov, vynikajúcich, široko-ďaleko preslávených odborníkov (ani o jedinom z nich som v živote nepočul), potom zvýšil tón, narovnal sa, zdvihol pravicu so vztýčeným ukazovákom, aby som vedel, on nezabúda!... Nezabúda na spolu strávené roky, nezabúda na priateľov, bývalých milých kolegov, pričom pátral po stopách účinku svojich rečí v mojich očiach.

Už som sa vyrovnal s celou jeho minulosťou, už by som bol rád opätovaoval jeho srdečnosť, vyjadril vďaku za ochotu, ponúkanú pomoc už len zo zdvorilosti. A čo je najdôležitejšie, namojdušu by ma bolo zaujímalo úprimne, čomu môžem ďakovať, že prinajmenšom za posledných desať rokov som ho vôbec nevidel, kde sa tu vzal a čo tu hľadá. Predsa som za nič neďakoval, nič som sa ho nepýtal, vďaka jeho výnimočným rečnickým schopnostiam som sa jednoducho nedostal k slovu, mohol som hovoriť nanajvýš len o tom, čo jeho zaují-malo. Iba dodatočne, keď som si v duchu vyhodnotil tento náš dialóg, v podstate jeho monológ, som prišiel na to, že by som sa bol pýtal zbytočne, lebo to, čo utratil o sebe, o svojich kontaktoch, bolo vyčerpávajúce z každého hľadiska, vyznievalo to,

akoby sa mu vodilo čo najlepšie, akoby kraľoval priamo po boku Boha, alebo akoby jemu slúžilo aspoň pol krajiny.

- A čo nového v ústave? Ako sa ti tam vodí? - vracal sa opätovne k téme, ktorej som sa ustavične snažil vyhýbať. Nie že by som mal čo pred ním skrývať, lež aby som si ani náhodou nemusel spomenúť na staré dobrodružstvá s ním. Keď som to už ďalej nedokázal, priznal som sa úprimne, že robím v podstate to isté, čo som robil toho času, úplne ma to uspokojuje, moje úspechy v tejto oblasti uznávajú a oceňujú, a ja by som sa nezriekol svojho „remesla“ kvôli žiadnej funkcii.

Nadšenie môjho kolegu očividne ochablo, začal čudne krútiť hlavou, skôr vertikálnym, než horizontálnym smerom, pričom sa mi zdĺhavo pozerol do očí, akoby skúmal, či som normálny. Potom sa už na nič nepýtal, len sa pozerol ponad kotly a sudy do ničoho. Už som mohol hovoriť, o čom som chcel, aj pýtať sa, on z toho nič nevnímal, nereagoval, iba neprítomne hmkal a vzdychal. Akoby na záver celej epizódy nášho stretnutia elegantným pohybom siahol do bočného vrečka, vytiahol svoju vizitku - s textom obchodný poradca a organizátor - a nedbalo mi ju strčil pod nos.

- Čau, čau! - lúčil sa mladistvo, pričom ležérne mávol rukou a potichučky a pomaličky odchádzal a iba tak zo strany odvrkol ešte raz, keby som hocičo potreboval, on pomôže. Odvtedy som ho tu už nevidel. Zdrhol ako líška z prázdného kurína.

Neviem, či zhodou okolností, alebo dôsledkom zmenenej orientácie môjho staronového priateľa-kolegu, po našom stretnutí v parku oddychu a kultúry sme sa v meste vídávali častejšie, viackrát sa ukázal v mojom užšom prostredí, či už na pracovisku, alebo na rôznych podujatiach, i keď mňa oslovil iba zriedka; občas robil dojem vyplašenej šelmy, ktorá sa po určitom čase opäť vracia tam, odkiaľ ju už raz vyhnali, ale predsa, ktovie z akých dôvodov, neprestal so svojimi návštevami... Vídal som ho aj na ulici. Určitú dobu ma aj zastavoval, no nevyzvedal, mal pre mňa fantastické

ponuky, od drevených varešiek, klepcov na myši, po modernú počítačovú techniku, a to všetko lacno iba pre mňa... A keďže som nikdy neprejavil žiadny záujem o jeho haraburdy, bol mimoriadne sklamaný, neskrýval to a, pochopiteľne, jeho záujem o mňa klesal, až si odvykol aj od toho, aby ma vôbec oslovil, nanajvýš iba zďaleka kývol, potom len mrmlal popod nos, a zase ma len obchádzal. Naposledy, keď ma uvidel v podnikovom bufete, radšej nevošiel, len aby sa mi nemusel prihovoriť.

Začali ma pobolievať kolená. Chodil som po lekároch. Tí mi veľa nepomohli. Už som aj pokrívkával. Raz popoludní, po nákupe, som sa s nevelkým igelitovým sáčkom vliekol k autobusovej zástavke. Niektí mi zozadu jemne potľapkal po pleci. Otočím sa, a koho nevidím: môj starodávny priateľ sa mi usmieva do tváre: že mi pomôže a bral mi z ruky sáčok. - To nič, - odmietal som pomoc. Márne. Potom ma vzal pod pazuchu, že mi pomôže nastúpiť do autobusu. Protestoval som, ale on sa len namáhal, pomohol mi až do vnútra, domáhal sa miesta pre mňa, ako pre nejakého mrzáka, a pomáhal mi sadnúť si. Ešte dobre, že neotrčil dlaň, aby mi spolucestujúci prispeli... Signálny systém zadnrčal, dvere buchli a môj „pomocník“ zotrval so mnou. Nič sa nestalo, vraj na nasledujúcej zástavke vystúpi, snažil sa zmierniť moje pohoršenie nad zbytočnou námahou. A začal, ... čo? ... kedy?... kde? ... ako sa mi vodí? - ako by sme sa boli stretli prvýkrát. Márne som mu pripomínal každú jednu zastávku, on bez prestania iba mlel a mlel.

Po polhodine vystúpil spolu so mnou na konečnej.

- Aspoň sme si povedali pár viet, beztak sa vídavame zriedka, máme si čo navzájom povedať, - ťažkal si. A začal znova, kde som, čo som, ako sa mi vodí...

- A čo zdravie? - preriekol zhurta a pozeral na mňa skúmavo.

- Ujde to, - nechcel som sa sťažovať.

- Veru, v našom veku je to už všelijako, pobolieva tu a tam, - nedal sa striasť a čakal, čo ja na to. A keďže

som nereagoval, pokračoval:

- Od hlavy po päty, vrátane nôh všetko v poriadku?... - naznačoval.

- Maličkosť, pominie to... - odvrkol som.

- Bolí? - pýtal sa.

- Len aby to nebolo horšie.

- Len aby to nebolo horšie, - zopakoval vyčítavo, akoby ma bol pristihol, že nie som úprimný.

- Raz je to lepšie, inokedy horšie, - nemohol som nebyť úprimný a môj kolega sa začal vážne obávať o môj zdravotný stav.

- Iba chorý nebyť. Čo na to lekári?

- Iba hádajú.

- Tí mäsiari hnusní, človeka považujú za skúšobného zajaca a čo by len to, aj za dojniciu, - rozčúľil sa.

Slovom, choroba sem, choroba tam... lekári sú takí a onakí, trepal samé frázy. Unúvalo ma to a chcel som sa ho striasť. Pozrel som na hodinky.

- Ponáhľaj sa?

- Manželka čaká k večeri, - pozrel som do sáčka.

To pomohlo, zrýchlil tempo, akoby mal obavy, že niečo zmešká a zmätene pokračoval.

- Zle je, nedobre, keď už aj pohybový mechanizmus zlyhá, takto chodiť predsa nemôžeš, si ešte mladý, čo na to baby, keď budeš chodiť o palici! - zavtipkoval medzitým. Ale ledva to dopovedal, už aj zvažnel, zamyslel sa, opäť uprel zrak na mňa a nečakane praskol prstom, akoby iba v tejto chvíli našiel východisko.

- Vieš čo, - bodol mi svojím ukazovák do prs, - mám kamaráta, vynikajúci reumatológ, - pokračoval čoraz nadšenejšie, akoby našiel spôsob riešenia životne dôležitého problému, - Choď za ním, je to môj najlepší kamarát, - pokračoval už seriózne a prehrabával sa vo vrečku, vytiahol vizitku, bleskurýchlo ich prekladal ako kúzelník, ktorý to robí deň čo deň. - To je ona, - mľaskol jazykom. - Zapiš si, - rozkázal. Keď mi nadiktoval adresu, telefón, a ako dajakému trufovi už piatykrát vysvetlil, ako sa tam dostanem, zmenil tón, a s dostatočnou dávkou sebedomia a s náležitou dôstojnosťou dodal: - Odvolaj sa na mňa a máš všetko vybavené!

- Akože všetko? - nechápal som.
- Nuž všetko, veď sme priatelia, nie! Nezabúdaj, kamarát, existujú ešte skutočné priateľstvá, - vyhábal sa priamej odpovedi - Čau, čau, - rozlúčil sa a nastúpil do autobusu v spätnom smere.

Nešiel som za jeho najlepším kamarátom, reumatológom, už na zastávke som vedel, že ponuku neprijmem, nie že by som mu bol nedôveroval, lež preto, že v živote som nikdy nevyužil žiadnu protekciu, takýto spôsob som považoval za žobranie. Preto toto rozhodnutie mi nespôsobilo žiadne problémy, ani ma len nenapadlo, aby som mal pre to výčitky svedomia. Naopak, niekde v podvedomí som bol presvedčený, že kamarátovi môjho bývalého kolegu spravím len dobre, keď ho nebudem otravovať. Vec som považoval za definitívne uzavretú.

Minul asi týždeň, a už som zabudol na posledné spoločné dobrodružstvo so svojim bývalým kolegom, keď sme sa spolu viezli autobusom.

Večer zazvonil telefón. Volal môj kolega, aby som nerobil z neho šaša, je mu to veľmi trápne, jeho kamoš ma čakal a odvtedy čaká každý deň, už by aj odcestoval, iba kvôli mne to odkladá, a aby som vedel, priatelia svoj sľub dodržiavajú. Odkazuje mi, aby som prišiel pozajtra popoludní o tretej. Je to posledná možnosť.

Samozrejme, odkladať svoju návštevu som už nemohol, tobôž odmietnuť nie, bola by to veľká urážka, snáď by ju moji dobrodinci ani neprežili. Bolesť v kolenách sa mi nezmierňovala, uvažoval som, čo robiť, možno práve ponuka kolegu bude mojou spásou, prečo by som to nevyskúšal! Nech bude čo bude - rozhodol som.

Mal som pocit úspechu, keď som bez problémov našiel ulicu aj dom z konca 19. storočia, presne tak, ako mi to môj novopečený priateľ opísal.

Prostredie sa mi pozdávalo, samé kultúrne pamiatky, zeleň, spomenul som si na starostlivosť a obozretnosť, s akou ma kolega pripravil na túto návštevu, bol som mu povďačný,

dojato som začal veriť, že existujú zázraky, skutočné priateľstvá.

Mal som už riešiť iba jednu vec, nájsť v dome ordináciu. Podľa pokynov domácich som mal vojsť do úzkeho dvora, samý betón, šnúry na sušenie šiat krížom-krážom, vzadu úzke práchnivejúce drevené schody, ktoré ma zaviedli do suterénu.

Zastavil som sa pred dverami s firemnou tabuľou: kus kartónového papiera obchytaný mastnými prstami visel na ešte matnejšom motúze (pravdepodobne z údenej slaniny), na kartóne text paličkovým písmom: MIŠO MASTIČKA, pod menom OLEJKÁR A MASÉR, a potom odlišným písmom v zátvorkách: Výlučne pre dievčatá do dvadsať rokov - zrejme to napísal nejaký chalan zo srandy.

Mal som radosť, že konečne som v cieli, len tá masť mi akosi vadila, kazila mi celkový dojem. Vysvetľoval som si to tým, že sem chodí veľa pacientov, aj krátkozrakí, nuž tú tabuľku si priťahujú, aby si ju mohli prečítať.

Zazvonil som, dvere sa otvorili elektronicke. Len čo som prekročil prah, okolo krku sa mi ovinula pavučina, visiaca z povaly, asi sa odtrhla prievanom, keď som vstúpil. Po pavučine liezol vypasnený čierny pavúk, ešte šťastie, že nie dole na moju hlavu, totiž pavúkov (a žiab) sa hrozím a bojím odjakživa! Ocitol som sa v čakárni so zadržanými kobercami, s jediným fajčiarskym stolíkom, na ňom plno pohúžvaných špinavých časopisov. Sadol som si. Duševný otras z pohľadu na pavúka našťastie trval iba chvíľku, lebo v tej chvíli sa privalil do miestnosti akýsi divoch, chlapík v zablatených bagančiach, v špinavých džínsoch, s poľovníckym klobúkom na hlave a s napchatým plecniakom na chrbte, z čoho som usúdil, že to môže byť iba Mišo Mastička, asi sa vracia zo zberu liečivých rastlín, keďže z kapsle mu trčali všelijaké gebuziny. Nevšimol si ma, mal asi iné povinnosti. Hnal sa do miestnosti, odkiaľ sa šíriло vrieskanie a praskot. - Kuš, fagani! - pozdravil otcovským spôsobom svoje ratolesti,

ktoré práve hrali futbal. Zrejme aj na znak toho, že začína ordinovať, lebo vrieskanie skutočne zaniklo, iba steny ešte duneli. Potom chlapisko upriamilo pohľad na mňa. Šokovaný prostredím dostal som triašku a oči mi vibrovali.

- Nervákov neprijímam, zapodievam sa len normálnymi pacientmi, - osopil sa na mňa a otváral dvere. - Nanajvýš môžem pomôcť, - vyfahoval z vrečka vizitky.

- Ja nie som ten... ale kamarát vášho kamaráta..., - vyrepetil som meno bývalého kolegu z ústavy.

- Áaa! Ozaj? - vylúdlil na tvári čudný úšľabok a strčil ma do miestnosti zvanej ordinácia, akoby sa ospravedlňoval. Hodil ruksak do kúta, kde bola kopa kostí a čo ja viem čo ešte.

Rozkázal mi vyzliecť sa.

Posadil ma na posteľ prikrytú konským pokrovcom, ktorá dobre že sa podo mnou nerozpadla. Prehliadka sa začala. Olejkár Mastička ohmatával moje dolné končatiny a skúmavo si ich obzeral, ohýnal a vystieral. Potom svojimi mohutnými lopatami uchopil priehlavok raz jednej, potom druhej nohy, zatočil nimi raz doprava, raz doľava tak, že mi ešte aj rebrá zapraskali.

- Bolí? - zobúdzal ma nato z mdloby. A keďže som od bolesti ani muknúť nevedel, - „choroba staroba“ - víťazoslávne a s náležitou olejkárskou dôstojnosťou konštatoval bezpochybnú diagnózu. A hneď začal baliť mastičky za celý igelitový sáčok, vypchal mi ešte aj vrečku, vraj exkluzívna medicína iba pre moje kolená, koštuje ledva viac ako desaťtisíc, vrátane, samozrejme, takmer beznádejného prebúdžania z mdloby.

Toľko služieb a za málo! Vraj iba pre istotu, keby predsa tie kolená neposlúchli, mastičkár strčil mi medzi tégly a tuby vizitku svojho kolegu, vynikajúceho špecialistu iba na kolená.

Ledva som sa vládol vytackať na čerstvý vzduch.

Na ulici obsmrdal Mastičkov najlepší kamarát, môj dobrodinec a bývalý kolega z ústavy.

Karol Tomiš

Lyrický hrdina v zápase s Bohom

(Náboženské motívy v poézii Endre Adyho a Ivana Krasku)

Ivan Krasko a **Endre Ady** boli, čo sa týka ich naturelu, životných osudov a čiastočne aj poézie, osobnosti protichodného charakteru. Napriek tomu však ich celoživotné dielo má *mnoho spoločných črt*, ktoré umožňujú vymedziť a porovnať *príbuzné typologické vlastnosti* diela oboch básnikov.

Krasko aj Ady boli mimoriadne vnímaví voči ideovým, umeleckým a literárnym prúdeniam svojej doby a vo svojej poézii ich tvorivo zužitkovali. Obaja zohrali rovnakú úlohu vo svojej národnej literatúre: odmietali dovtedy panujúce ponímanie charakteru lyrickej tvorby a radikálne sa s ním rozišli. Vytvorili nový lyrický subjekt, s úplne novým citovým univerzom a novým prístupom k realite i k literárnej tvorbe. Rozišli sa s tradičnou ideovou a umeleckou koncepciou predchádzajúcej literárnej generácie, chápujúcej poéziu ako nadosobnú výpoveď, a vytvorili nový lyrický subjekt na vyjadrenie svojho vnútra so širokou škálou individuálnych citov, pocitov, zážitkov a myšlienok. Ich lyrické básne vyjadrovali pocit osamelosti, nenaplneného života, dezilúzie a nešťastia. Svoj vnútorný svet prezentovali novým básnickým jazykom, ktorý niesol na sebe podnety symbolistických básnikov európskeho Západu. Avšak na rozdiel od nich neostali intaktní voči spoločenskej nespravodlivosti svojej doby. Prežívali a vyslovovali aj starosti a bolesti prostého ľudu, vzbudzovali v ňom vzdor proti biede a útlaku, túžbu po lepšom živote a neraz mu naznačovali aj revolučnú perspektívu.

Ich podobné typologické črty mali spoločné korene. Obaja básnici vyrastali v tom istom stredoeurópskom prírodnom a spoločenskom prostredí, v jeho duchovnom ovzduší a kultúrnej klíme. Boli súčasníkmi: **Krasko** (rodným menom **Ján Botto**)

sa narodil v roku 1876, Ady o rok neskôr, v roku 1877. Obaja pochádzali z roľníckej rodiny, ktorá mala určité kultúrne pozadie a spoločenské i stavovské povedomie.

Medzi Kraskovými predkami, prípadne vzdialenými príbuznými, nachádzame štúrovského básnika **Jána Bottu** a historika **Júliusa Bottu**. „*Vedomie práve tohto rodinného vzťahu zohralo (aj podľa priznania sa samého Ivana Krasku) určitú rolu pri prebúdzaní sa jeho vlastného literárneho talentu*“, napísal **Stanislav Šmatlák**. (ŠMATLÁK, S.: *Vývin a tvar Kraskovej lyriky*. Bratislava, Tatran 1976, s. 11.). Krasko vyrastal v bohabojnej a kultúrnej roľníckej rodine. Jeho matka prísne dodržiavala luteránske rodinné obrady, čítala z Biblie a spoločne spievali náboženské piesne. Budúci básnik najmä z rozprávania starej slúžky Mary sa od útleho detstva oboznamoval s ľudovou slovesnosťou. Neskôr školy mu otvorili bránu do slovenskej a prostredníctvom českých, maďarských a nemeckých prekladov aj do svetovej literatúry.

Adyho starý otec z matkinej strany bol *kalvínskym duchovným*, jeho otec pochádzal zo schudobnejšej drobnej šľachty a venoval sa roľníčeniu. Čo sa týka náboženstva, obaja básnici boli protestanti: *Krasko bol evanjelikom, Ady kalvínom*. Avšak počas stredoškolských štúdií sa obaja dostali do kontaktu aj s inými náboženstvami. Krasko počas štúdia na nemeckom gymnáziu v *Sibiu* a na rumunskom gymnáziu v *Brašove* s gréckokatolíckym, respektíve s pravoslávny náboženstvom v čase vysokoškolských štúdií v *Prahe* aj s voľnomyšlienkarstvom. Ady zas na piaristickom gymnáziu v *Nagykárolyi* s katolíckym a ako začínajúci novinár vo *Veľkom Varadíne*, kde žila rozsiahla izraelitská komunita, aj so židovským

vierovyznaním. Rozšírilo to ich nazeranie na náboženskú vieru, bránilo pred náboženskou horlivosťou i bigotnosťou a súčasne bolo aj školou tolerancie. Pravdepodobne aj tomu možno ďakovať, že obaja boli antiklerikálneho zmýšľania a k náboženstvu nemali konvencionálny vzťah. Boli veriaci, ale ich pomer k Bohu bol komplikovaný a neraz protirečivý. Náboženské idey tvoria v jednej časti ich životného diela dôležitú súčasť významovej výstavby básní. Okrem toho stvárňovali v nich aj náboženské motívy a vo svojej básnickej reči využívali jazykové prvky a štylistické prostriedky Biblie, protestantskej duchovnej kultúry a knihy žalmov.

V Adyho rozsiahlej básnickej produkcii tvorí náboženská problematika a básnikov vzťah k Bohu významnú tematickú vrstvu, čo zdôrazňuje aj tým, že básne s náboženskou tematikou vo svojich zbierkach zaraďuje do samostatných cyklov. V Adyho poézii do roku 1908 chýba problémový okruh viery a náboženstva. No básnikova publicistická tvorba, vznikajúca v predchádzajúcich rokoch prezrádza, že dovtedy inklinoval k ateizmu. Avšak od roku 1908 prežíva hlbokú existenciálnu, ideovú a emocionálnu krízu. Nevyliciteľná choroba, ktorou mladého básnika okrem svojej priazne obdarila herečka istého vidieckeho divadla, ho neustále nútila myslieť na blížiacu sa smrť. Preto sa uchýľuje k Bohu, pokorne sa mu oddáva, u neho hľadá istotu a spasenie. Zavše sa s ním aj stotožňuje, ako v básni *K Bohu chimér*: „*Ty, Boh, ty vieš, my jedno sme: / chiméry keď som ľúbiť začal, / už si tam stál za chrbtom mojím, / nie abyh hlúpo vykrvácal.*“ (ADY, E.: *Básne*. Prel.: J. Smrek. Bratislava, Slov. spisovateľ 1950, s.175.) V origináli: „*Te, Isten, mi egyik vagyunk: / Mikor kimérákba szerettem, / Már ott voltál hátam mögött, / Nehogy kimuljak hülye sebben.*“ (ADY, Endre:

Összes versei. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó 1961, I. zv. s. 347.) Inokedy však s ním urputne bojuje, prie sa s ním, alebo popiera jeho existenciu. Pripomínam napríklad niektoré miesta jeho básne *Verím neveriac v Boha* (Hiszek hitetlenül Istenben), z ktorých zrači protirečivosť Adyho obrazu Boha. „*Verím neveriac v Boha, verím, / pretože veriť chcem, / bo živý, mŕtvy nebol takto / naň utisnutý, viem.*“ (ADY, E.: *Básne*, s. 173.) V origináli: „*Hiszek hitetlenül Istenben, / Mert hinni akarok, / Mert sohase volt úgy rászorulva / Sem élő, sem halott.*“ (ADY, E.: *Összes versei*. I. zv., s. 343.) Nasledujúci úryvok poukazuje na bezprostrednú motiváciu tejto túžby po viere, respektíve po jej zážitku, na Adyho telesnú ubiedenosť, spôsobenú smrteľnou chorobou: „*Nepoškvrnenosť, múdra cnosnosť, / oh, kde len boli ste. / V Krista verím a Krista čakám, / chorý som, zaiste.*“ (Tamže.) V origináli: „*Szűzesség, jóság, bölcs derékség, / Óh, jaj, be kellették. / Hiszek Krisztusban, Krisztust várok, / Beteg vagyok, beteg.*“ (Tamže.)

Takéto poňatie viery, ktorého základ netvorí systém ideí, resp. dogiem, hlásaný určitou cirkvou a neznamená ani absolútnu istotu, ani vyjavenie milosti, ale útek, oporu, pomoc v ťažkej alebo osudovej situácii, zaraďuje Adyho do moderného ľudského typu začiatku minulého storočia.

Z Adyho celoživotného diela však chýba jednosmerný vývinový proces od neviery k viere. Tieto dve presvedčenia sa u neho neustále striedajú, niekedy aj v jednej a tej istej básni. Táto svojrázna, vnútornými protirečieniami zafarbená náboženská poézia sa vyskytuje medzi básnikovými témami až počnúc zbierkou *Na voze Eliášovom* (Az Illés szekerén) z roku 1908, a pokračuje cez zbierky *Rád by, keby ma milovali* (Szeretném, ha szeretnének, 1909), *Verše všetajomstiev* (A Minden-Titkok versei, 1910) až po zbierku *Zachraňujúci sa život* (A menekülő Élet, 1912). Jednotlivé cykly básní s náboženskou tematikou majú charakteristické názvy: *Pod vrchom Sionu* (A Sion-hegy alatt), *Je to*

v poriadku, Pane Bože (Rendben van, Úristen), *Tajomstvá Boha* (Az Isten titkai.), *Tieň klesajúci k Bohu* (Istenhez hanyatló árnyék). V nasledujúcom zväzku s názvom *Láska k sebe samým* (A Magunk szerelme, 1913) počet básní náboženského charakteru podstatne klesol. Táto tendencia pokračuje aj v zbierke *Kto ma videl* (Ki látott engem, 1914). Autor v nich už nezaraďuje svoje náboženské básne do samostatného cyklu, ale ich rozmiestňuje do iných cyklov. Až v poslednej zbierke, vydané ešte za Adyho života, v knihe básní *Na čele mŕtvych* (A halottak élén, 1918), v ktorej zanechali výraznú stopu hrôzy vojnových udalostí, sa objavuje nový cyklus básní s náboženskou tematikou, ktorému dal názov *Na margo Ezaiášovej knihy* (Ésaiás könyvének margójára).

Ady sa často začítal do Biblie, ktorú nosil so sebou aj na cesty. Inšpirácie čerpal nielen z jej ideového sveta, ale aj z jej jazyka i štýlu. Táto Biblia bola prekladom kalvínskeho kazateľa, žijúceho v XVI. storočí, *Gáspára Károliho*. Károliovská biblia zohrala vo vývine maďarského spisovného jazyka a literatúry podobnú úlohu, ako takzvaná *Kralická biblia* v českej kultúre a v slovenskom písomníctve napísanom v českom jazyku.

Náboženská tematika je so svojimi zložitými konotáciami aj nezanebateľnou súčasťou Kraskovej poézie. Keď ju však porovnáme s Adyho tvorbou, musíme brať do úvahy dva diferenciačné faktory.

Prvý faktor je charakteru kvantitatívneho. Tak ako v ich básnickej produkcii vôbec, aj v oblasti náboženskej tematiky sa prejavuje Adyho kvantitatívna prevaha. Toto konštatovanie nemá hodnotiaci charakter, zaznamenáva len tú skutočnosť, ktorá je dôsledkom rozdielu medzi dvoma tvorivými osobnosťami. Ady za svojho života vydal vyše desať objemných básnických zbierok, ale tie okrem početných geniálnych básní obsahujú aj také, ktoré nedosahujú maximálnu úroveň, zodpovedajúcu autorovým umeleckým danostiam.

Krasko, na rozdiel od Adyho, do prvej svetovej vojny vydal iba dve útle zbierky so starostlivo vybranými básňami zo svojej dovtedajšej tvorby. Každá z nich je výsledkom vytrvalého tvorivého hľadania a nájdenia nedeľiteľnej jednoty významu a výrazu, obsahu a formy.

Druhý diferenciačný faktor je charakteru kvalitatívneho, ale opäť vyplýva z odlišnosti ich tvorivého typu. Ady je vznepitlivý typ a ako básnika a novinára ho živo zaujímali všetky javy a procesy života. Bol stálym a aktívnym účastníkom tohto života, intenzívne ho prežíval a vo svojej publicistickej a literárnej tvorbe ho komentoval, analyzoval, hodnotil a stvárňoval. Naproti tomu Krasko bol vo svojich citoch zdržanlivý, okrem toho mal sklony k melancholickosti. Svoje verše tvoril v ústraní, kde iba zďaleka doliehal hluk spoločenského diania. Použijem obrazné prirovnanie. Zatiaľ, čo Adyho poézia sa podobá búrlivo znejúcej, bohato inštrumentovanej a farebnými tónmi hýriacej symfónii, Kraskova poézia pripomína komornú skladbu s tichou, smutnou melódiou.

Kým Ady prežíval náboženskú problematiku na širokej škále od-tienených citov a pocitov a obraz Boha modeloval v najrozmanitejších, často ostro protirečivých podobách, Kraskov predstavový a citový svet je aj v tomto tematickom okruhu menej diferencovaný, jeho Boh nemá toľko podôb a ani jeho vzťah k nemu nie je tak mnohostranný a dramatický.

Napriek tomu by bolo nesprávne hovoriť v súvislosti s Kraskovými nábožnými básňami o nejakej myšlienkovvej, citovej a umeleckej simplicity. Jeho viera siaha od hlbokkej pokory a vedomia viny cez pochybnosti a spory s Bohom až po úplnú oddanosť a odovzdanosť k nemu.

„*Ó, Bože úbohých a ponížených, / modlitbu moju milosrdne prijmi! / Ty veľký, pretože Si Bohom malých, / u nôh, ó, uzri Svojho najmenšieho, / jak beznádejne predkladá Ti / jak beznádejne vykladá Ti / nezmernú veľkosť úbohosti svojej...*“, píše v jednej z titulných básní svojej prvej zbierky v *Solitude*. (Súborné dielo

Ivana Krasku 1. Bratislava, VSAV 1966, s. 49.) Boj viery a pochybnosti zúri v básni *Noc*: „*Blíži sa a začne trhať ducha, mozog i srdce / zdedenými vinami mnohých storočí. Duch žízni po svetle, / chce mať istoty - aspoň istoty stredovekého / ľudstva: vieru (och, vieru, akúkoľvek vieru), / a mozog láme mu krídla večnými pochybovačnými / invektívami. A srdce bude plakať, bude...*“ (Tamže, s. 90.)

Teda Krasku, práve tak ako Adyho, nemožno jednoznačne zaradiť medzi neotrasiteľných náboženských veriacich. Ich viera nie je pevná ako skala, neochráni ich pred pochybnosťami a ani jedného z nich neobráni pred nevierou.

Náboženská viera sa stáva pre oboch zmysluplnou len spolu so svojou kultúrnou dimenziou, ktorá tvorí jej nadstavbu. Preto sú otvorení aj voči nekresťanským historickým náboženstvám a voči ich kultúre. Podnety čerpajú zo starozákonného židovského, antického grécko-rímskeho náboženstva, z orientálnych vierovyznaní a z ich kultúry, Ady aj z pohanského maďarského, Krasko z pohanského slovanského náboženstva, a obaja i z náboženskej kultúry primitívnych národov. (V iných súvislostiach píše o tom V. Marčok v štúdiu *Poézia Ivana Krasku v perspektíve európskej moderny*. Zborník *Symbolizmus v kontextoch a súvislostiach*. Bratislava, Ústav svetovej literatúry SAV 1999. s. 117.) Ich prvky nachádzame v poézii oboch básnikov. Nie azda preto, že by sa plne stotožňovali s ich ideovými a morálnymi hodnotami, ale preto, že ich považujú jednak za súčasť všefudskej kultúry a jednak ako estetické a umelecké prostriedky užitočné pri realizácii svojho umeleckého zámeru.

Ale prvotne - v rodine, v kostole a v škole - ich ideové a morálne presvedčenie, estetické cítenie a umelecký vkus formovalo kresťanské náboženstvo a jeho kultúra. Preto najintenzívnejšie pôsobili na ich diela a sú v nich prítomné najväčšou mierou. V súlade so svojou náboženskou toleranciou okrem

symbolov protestantskej viery využívajú aj symboly a obradové prvky katolíckej a pravoslávnej viery. Náboženské predstavy a motívy, jazyk, slovná zásoba, štýl a umelecké obrazy i symboly tu zriedkavejšie, tam častejšie sa objavujú v ich dielach a tvoria dôležité stavebné prvky obsahovej a formálnej výstavby niektorých básní.

Napríklad z dvadsiatich ôsmich básní Kraskovej zbierky vydanej v roku 1909 *Nox et solitudo* polovica obsahuje také motívy, obrazy, slová, ktoré sa viažu k tomuto ideovému okruhu. V zbierke *Verše*, ktorá vyšla v roku 1912, podiel týchto umeleckých prvkov je takmer rovnaký. Ale Krasko na rozdiel od Adyho nevytvára zo svojich nábožensky motivovaných básní samostatné cykly. Náboženské motívy obsahujú aj mnohé básne, ktoré nezaradil do spomenutých dvoch zbierok.

U Krasku a u Adyho náboženské symboly ako kaplnka, hlas zvonu, kríž stojaci pri ceste, alebo v lese a iné obrazy obdaria krajinu duchovnou dimenziou kresťanského prírodnospoločenského prostredia a lyrického hrdinu charakterom kresťanskej bytosti. Vo svojich básňach obaja autori funkčne využívajú aj citáty, prvky náboženských obradov a zvykov a ďalšie momenty z Biblie, z kníh žalmov a spevníkov.

Krasko i Ady používajú slová a obrazy viažuce sa k významovej sfére náboženskej viery aj v iných, profánnych tematických okruhoch. Tak je to napríklad v ich ľubostnej poézii. Od lásky očakávali, že ich vyslobodí zo samoty a urobí ich šťastnými. Nakoniec im priniesla len dezilúziu a sklamanie. Avšak bytostné, charakterové a morálne odlišnosti medzi dvoma autormi, ako aj rozdielny spôsob života má dosah na ich poéziu aj v tejto tematickej oblasti. Lásku a sklamanie prežívali svojším spôsobom a svojsky ich vyjadřili i vo svojej poézii.

Krasko je vo svojich citoch cudný, zdržanlivý a distingvovaný. Vo sfére lásky sa pridržiava tradičných noriem kresťanskej morálky. Je básnikom nesplnenej lásky, ktorú oven-

čuje smútok a melanchólia. Tieto city sálajú aj zo sonetu *Len tebe*, ktorá je husto pretkaná slovami, vzťahujúcimi sa na predmety a činnosť spojené s rituálom ohňovej obete. „*Len tebe, ktorá v temných tuchách bývala si / v hmlách snov sa časom blýskala jako meteor / vždy duše mojej smutný, mlčanlivý chór / oltáre čierne staval pre obetné vázy. // Všetk v trúčlej vážnej noci nikdy neplála si, / jak luna striebrom bielym, tmavý na oltár / obetí mojich nesklonila bledú tvár / a chorá duša moja lkalala, zúfala si. // A predsa mojich úrod najzlatejšie klasy / a srdca môjho najrudejší nach / pre teba zrelí v obeť zápalnú, // z nej vône tymianu k tvojim vlasom ľnú // a modravý dym u nôh sa ti plazí: / v hlbokých svietiš mojich temnotách!*“ (C. d., s. 96.)

Ady bol v láske vášnivý a nekrotiteľný. Vo svojich básňach zvečnil všetky podoby lásky medzi mužom a ženou, aj jej najtemnejšie stránky. Ady je predovšetkým básnikom ľubostných sklamaní a dezilúzií. V jeho básni *S krížom ta nechám tu* (Keresztel hagylak itt) kríž symbolizuje kalváriu lásky. „*Ja zomrem, pust ma teda: / s rozatým krížom nechám tu teba, / odídem ako Kristus. // Pobožkám čelo tvoje / a hruď a svätých, mäkkých pliec dvoje, / a kríž ti horeť bude.*“ (In: ADY, E.: *Verše*. Prel.: V. Marko. B. Bystrica, vlastným nákladom 1934.) V origináli: „*Én meghalok, eressz el: / Itt hagylak egy kigyúlt keresztel, / Mint Krisztus távozom, // Megcsókolom az állad, / Melled és két szent, puha vállad, / S rajtad ég a kereszt.*“ (ADY, E.: C. d., I. zv., s. 127.) Prirovnanie sa básnika ku Kristovi symbolizuje utrpenie z lásky. Katolícke obradné gesto prekríženia tu v bozkoch hrdinu dostáva silnú erotickú náplň. Predstava horiaceho kríža na tele ženy umocňuje predstavu milostného utrpenia oboch lúčiach sa milencov.

Ady neraz aj svoju nádej a vieru v šťastnú lásku vyjadruje prostredníctvom náboženských symbolov. Tak je to napríklad v básni *Kánaánové zrnká mojej duše* (A lellem

Kánaán-magvai). Doslovný preklad: „Raz pominú tieto triašky, / Život bude mať cukrové víno, / Raz bude znieť v kostolíku spev, / Zasnežené Vianoce a Večera Pána, / A prídu koledníci. //...// Raz budú holubmi ťarbavé vrany. / Jemné ženské telá, trasúce sa. / Čakajú s túžbou, aby od ich rúšok / som ich oslobodil / A veľmi veľa z nich ma opäť ľúbi / A ja veľa ich budem veľmi ľúbiť.“ V origináli: „Majd elműlnak ezek a remegések, / Lessz az életnek cukros bora, / Majd zúgni fog kis templomban az ének, / Havas Karácsony s Úrvacsora, / És rigmusos gyermekek jönnek. // ...// Majd galambok lesznek a lomha varjak. / Finom nőtestek, remegősek / Várják vágyón, hogy lepleiktől / szabadítsam meg őket / És nagyon sokan szeretnek ismét / S én sokakat fogok nagyon szeretni.“ (C. d. I. zv., s. 469.)

U oboch básnikov možno nájsť spájanie náboženských a sociálnych motívov. Tak je to napríklad v básňach, kde žiadajú Boha, aby potrestal pôvodcov spoločenského zla, ale aj vlastné plemeno za jeho ľahostajnosť k svojmu otrockému osudu. Ady uzatvára svoju báseň *Preklínam Ťa aj s tvojím plemenom* (Fajtáddal együtt átkozlak) nasledovnou strofou (doslovný preklad): „Joj, ako sa hneváš a všetko márne, / Krv ubúda v tvojich írečitých cievach, / Niet dosť zlosti na tvoju maďarskú zlosť / Nech ťa boh potresce aj s tvojím plemenom.“

V origináli: „Jaj, hogy haragszol s hiába minden, / Vér fogyatkozik szítt ereidben, / Magyar dühödre elég düh nincsen: / Fajtáddal együtt verjen az Isten.“ (C. d., I. zv. s. 492.)

A záverečné riadky Kraskovej básne *Jehovah* znejú nasledovne: „Ó, hrozný Jehovah! Ty bez milosrdenstva, / ja pravicu Ti trestajúcu vzývam, / na vlastné plemä Tvoju prosím pomstu!“ (C. d., s. 76.)

Krasko vplietá náboženské motívy aj do niektorých svojich básní s historickou tematikou. Napríklad v básni *Fantázia*, ktorú napísal v roku 1933 pri príležitosti tisíc stého výročia posvätenia prvého kresťan-

ského chrámu v Nitre, postaveného kniežatom Pribinom, vyzdvihuje úlohu slovanského vládcu v udomácnení kresťanskej viery v dunajskej kotline ešte pred príchodom maďarských kmeňov, ktoré si potom na tisíc rokov podrobili tunajších Slovanov: „...Po víchroch hrmení, knieža náš Pribina, / po noci tisíc liet za tisícročný deň, / pri prvom kostole tvojom v modlitbe padáme na svoju slobodnú zem: / pros s nami za seba, pros za nás, pros za nás, / za svoje vzkriesené plemä!!!“ (C. d., s. 140-141.)

Skúmaný tematický okruh v básnickom diele Ivana Krasku a Endre Adyho potvrdzuje inšpirujúci a

plodný vplyv kresťanskej viery a náboženskej viery vôbec ako kultúrneho faktora na ich vedomie a literárnu tvorbu.

Naše zistenia svedčia aj o tom, že kresťanstvo a náboženská viera vôbec sú jedným z hlavných zdrojov pozitívnych ideí a morálnych hodnôt človeka i umenia. A navyše, vo svojich písomných prejavoch - ako sú Biblia, knihy žalmov a cirkevné spevníky - poskytujú pre literárne spracovanie bohatý zdroj príbehov, postáv, motívov a výrazových prostriedkov, umožňujúcich umelecky vykresliť zložitý a rozporuplný vnútorný svet moderného človeka.

Fotografia Imricha Fuhla

Endre Ady**Po lavici Božej**

*Každá myšlienka od Boha
voľajako vždy závisí.
Jemu stále vyzvážame,
ja mu však sedím po lavici.*

*Boh je milostivý, dlho
uniká zraku, tají slovo,
len sem-tam do srdc nám udrie
centovými srdcami zvonov.*

*Boh neprichádza za nami,
aby nám v núdzi prst podal:
Boh, to je Ja a súženie,
zámer a božky, aj to on dal.*

*Boh je mocný a veľký pán,
zároveň temno a svetlo,
tyran hrozný: do našich srdc
ho veľa tisícročí viedlo.*

*Boh, to je prostota sama.
Nie pridobrí naň pôsobia,
nudia ho i nepokojní
a tiež všakovakí rojkovia.*

*Boh ma nemiluje, lebo
príliš dlho som ho hľadal,
dosiaľ ho nenašiel a beztak
s ním súperil a ešte zrádza.*

*Každá myšlienka od Boha
voľajako vždy závisí.
Jemu stále vyzvážame,
ja mu však sedím po lavici.*

Modlitba**pred Večerou Pána**

Daj mi tú prepevnú vieru,
môj Bože,
že maďarsky tiež možno zrieť
slobodným zrakom, slobodne
jak páv sa niesť.

Daj mi tú prepevnú vieru,
môj Bože, že veru
nenačím do dna piť,
že z tvojho kalicha stačí
dúšok: len veriť.

Daj mi tú presvätú vieru,
môj Bože,
že do zajtra, ó, do zajtra len
mi ostane odvaha žiť,
amen, amen.

V predsieni Smrti

Bože môj, Smrť, ty predsa vieš,
že odzvonilo plesom mojim,
svadbám a hrdinským flámom:
v predsieni Tvojej stojím.

Chvastúnstvo, pýcha prešli ma
a niekto ak na mňa udrie:
„Zahlušte toho nadutca“,
ja hlesnem len – tak je.

Dobré je právo, čo zroní,
posväť trestom čin nepravý:
Bože môj, Smrť, Tvoja predsieň
nás všetkých naprávi.

Nikdy som nemal sa tak rád
jak teraz, Smrti zoči-voči,
obľúbil som si zašlý svoj čas
a smelo ďalej vkročím.

Podlý nemôže byť niekto,
koho gniavili až po hrob,
Smrť nebude horším pánom
než akým bol Život.

Bože môj, Smrť, ty predsa vieš,
že v boji smutnom, ukrutnom
seba som hľadal a moril,
zlé nikdy nechcel som.

Dajže, Bože

Dajže, Bože, dajže,
čo nám tak nedávaš,
miesto sto smutných nedieľ
všedných dní samopaš,
dajže, Bože, dajže.

Dajže, Bože, dajže,
nech sa nám skončí žiaľ
a duša nech je plná
pokoja po okraj,
dajže, Bože, dajže.

Dajže, Bože, dajže
svetu aj inú hru,
nech nehrá pred nami
tú frašku hanebnú,
dajže, Bože, dajže.

Dajže, Bože, dajže,
čo nám tak nedávaš,
miesto sto smutných nedieľ
všedných dní samopaš,
dajže, Bože, dajže.

Boží trombón

*Keď dav utláčaných
dav bez mena
vo zbroji prichádza a kvíli,
prichádza Boh a milión tieňov
v lone zmarenej radosti a sily,
vo zbroji prichádza a kvíli.*

*Tí, čo nivočili radosť, silu,
nech nerátajú so zľutovaním.
Boh všetko strpí hoc tisícročia,
lež potom beda vrahom,
stokrát beda im,
nech nerátajú so zľutovaním.*

*Pretože Boh je pravda Života,
Jeho príkaz: Život každého je,
Jeho príkaz: Radosť každého je,
Jeho príkaz: Vrah radosti
nech sa chvie,
Jeho príkaz: Život každého je.*

*Boh príde na Zem k nám,
Boh Praživot
a potom zaznie jeho trombón:
„Mŕtvi a živí a tí, čo prídu,
hľa, spravodlivosť
vykonám tým dňom“
a potom zaznie jeho trombón.*

*Tí, ktorí z náreku iných žili,
škaredo a hrozne zahynú,
v hrobe, slabinách tyrani všetci
húfne jak mrciny odpadnú:
škaredo a hrozne zahynú.*

Preložil O. Kníchal

Grafika B. Kohúta

Michal Hrivnák

Celý svet je divadlo

V prestávke po brilantnej prednáške o kultúre ako takej, o umení ako korení každodenného ľudského bytia, prostriedku zušľachtovania ľudskej duše, hlbokoj pokore voči tvorivým úsiliam, sa prednášateľ, nový riaditeľ knižnice, nečakane pridružil k spoločnosti mladého, zato plodného poeta, postavil sa priamo vedľa neho s takou prirodzenosťou, ako by mal odjakživa pri ňom prenatáť miesto - v póze náležitej dobrým priateľom, prinajmenšom starým známym v dôvernom vzťahu. Tento skutok mladíka očividne prekvapil, ani šajnu nemal, za čo môže vďačiť tomuto riaditeľovmu gestu, takejto pocty sa mu z jeho strany ešte nikdy neušlo, dokonca tak poriadne, mužne, si ešte navzájom ani ruky nepodali. A odrazu z ničoho nič ti ponúkajú hory-doly! Básnik v rozpakoch a dojatí z nečakanej „návštevy“ sa ocitol v ohromnej dileme, či si ozaj môže dovoliť osloviť svojho príležitostného suseda, ktorý jednoducho akosi zádušný, zato obradne a vytrvalo miešal kávu v porcelánovej šálke, pričom s hlboko sklonenou hlavou ani len fúzmi nemrdol, iba postával ako sofný stĺp, neprejavil žiadny znak toho, že by sa s hocikým chcel dať do reči, čo iba stupňovalo rozpaky poeta. „Vyrušiť vlka bezbranne i keď na vlastnej porte je odvážny skutok!“ - spomenul si poet v bezradnej situácii na múdre slová zo svojho nedávneho čítania, pričom uznal, že táto síce sama osebe frapantná metafora nie je celkom primeraná a dôstojná pánovi riaditeľovi, zato bol tomu rád, pomohla mu, aby ňou aspoň sebe zdôvodnil svoju zbabelosť, pričom postávať povedľa nemo sa mu zdalo až príliš hlúpe. Mal dojem, že tok času sa zastavil a pretrvá iba jeho trápenie. Pociťoval nutnosť konať, lebo v tejto situácii si môže pomôcť iba on sám. Lež ako? Čo si počať? Nevedel. V bezradnom zúfalstve sa obrátil na Boha, začal sa v duchu

modliť: - Zmiluj sa, Hospodine!... A čuduj sa svete, pomohlo to! Koleso času sa opäť rozhybalo: „Host“ znenazdajky prestal s miešaním kávy, s očitým pôžitkom oblizol kávovú lyžičku, upil si z nápoja a poobzeral sa, akoby sa pripravoval na niečo neobyčajné, čo si vyžaduje opatrnosť, potom si končekmi prstov svojej pravice lahodne uhladil chlpaté fúzy, raz doprava, raz doľava, až sa iba tak zboka naklonil k básnikovi; diskretné mu pošepol do ucha: keď mu to vyjde, aby sa zastavil v jeho kancelárii, svojou návštevou by ho skutočne poctil. Potom, po malej prestávke, len mimochodom utrúsil: zaručuje, keď príde, neofutuje, má preňho prekvapenie, - narovnal sa, vypál hrud', až sa mu dotýkala dopredu vysunutej končitej brady - póza štedrých dobrodincov, veľkorysých priateľov.

Oslovený ešte ani neprecitol z údivu, ešte menej stihol v plnej miere pochopiť celkovú situáciu, a pána riaditeľa už ani fuk. Ako nenápadne sa prikradol, tak rýchlo odišiel.

Poet sa najprv otriasol, či sa mu nesníva, potom znova a znova si pripomenul každé slovo „návštevníka“ a každý jeho pohyb, stokrát zvážil každý detail, aby zistil pravdivosť situácie, až dospel k pevnému presvedčeniu: neblúzni, čo v týchto chvíľach zažil s pánom riaditeľom, je nesporná realita, želanie a zvlášť spôsob jeho vyjadrenia je nepochybne prejav priazne. A jeho bezprostrednosť je ešte viac očarujúca a zaväzuje, bola by veľká škoda neprijať ponuku.

Slovom, prvý priamy osobný kontakt poeta s pánom riaditeľom preplnil nádejou, fascinoval a podnietil ho k zvedavosti. Rád by bol išiel za ním, rád by sa bol dozvedel o pripravovanom prekvapení, uvedomil si však, že za daných okolností sa nesluší predchádzať udalostiam, nedočkavosť by mohla robiť dojem detinskosti a nerád by sa prejavil ako

dotieravec, nebola by to vhodná vizitka.

Poet nemal na výber, iba čakať, fantazírovať, hádať dôvody svojho úspechu a snívať, že po tomto sľubnom začiatku čo všetko príjemné ešte naňho čaká. Čím viac sníval, tým smelšie boli jeho predstavy do budúcnosti, dozrievalo v ňom presvedčenie, že svet sa okolo neho mení v jeho prospech. Z veľkého očakávania bol netrpezlivý ako dieťa, keď čaká na príchod Deda Mráza s vysnívaným darčekom, plynutie dní počítal takmer na prstoch, až po týždni dospel k rozhodnutiu, že by sa už mohol ohlásiť na návštevu bez podozrenia z nedočkavosti.

Brnkol riaditeľovi, či by ho mohol zajtra navštíviť.

...Samozrejme!... veľmi rád... čaká ho s veľkou láskou... dvere jeho kancelárie sú vždy otvorené velikánom ducha, pre poetov to platí dvojnásobne a pre jeho priateľov ešte viac...

...Velikáni ducha... poeti.... jeho priatelia... vychutnával a vykladal si poet riaditeľove jadrné slová a bolo mu síce neuveriteľné, že ho zaraďuje medzi svojich priateľov, zato v podvedomí mu to lahodilo a stupňovalo jeho sebavedomie.

Pozvaný od tejto chvíle myslel iba na stretnutie, pripravoval sa naň telesne i duševne, vo dne v noci. Prisnilo sa mu, že stál pred oltárom v akomsi chráme, okolo veľa, veľa ľudí, na organe hrali víťazný pochod z Verdiho Aidy. Prikvitol pán riaditeľ z knižnice, v reverende s plným lonom vavrínov, na hlave básnika uvil z nich veniec. Poet celú ceremóniu sledoval v zrkadle, odtiaľ sa mu prihovárал ovenčený Petrarca... Potom sa ponáhlal domov, zvestovať radostnú novinku svojej mamičke (takto nazýval svoju druhú polovicu). Keď vystúpil na ulicu, vavríny sa na slnku začali topiť...

Mláka sa stále dvíhala, siahala mu už po bradu... Pomoc! - vykrikol - a bol by sa utopil, keby sa nebol prebudil.

Poet veril v sny, a tento dokonca považoval za božie znamenie. Iba s tou ohavnou mláskou si nevedel čo počať. Možno sa mu to ani neprisnilo, iba si to namýšľa...

Ráno v deň návštevy si básnik po neobyčajne dlhej modlitbe ostrihal bradu, so zvláštnou starostlivosťou obliekol odev, ktorý nosil iba pri zriedkavých príležitostiach - naposledy, keď mal o pätnásť kíl menej - čistú bielu košeľu so žltým motýlikom, okolo krku si ovinul ohni-vočervenú šatku, na hlavu si vybral spomedzi dvoch trošku mastný, zato krajší širák so širokou strieškou. Obuv mu žiadne starosti nerobila, keďže nemal na výber - iba rozčaptané, ošúchané, zato pohodlné topánky; nehodili sa síce k jeho slávnostnej toalete, na parket do plesovej siene, to ale teraz nie je podstatné; velikáni ducha sa nepozerajú dole pod nohy, lež ponad hlavu, do nebies, rozosmial sa v duchu a bol spokojný so sebou, ako duchaplné dokáže posúdiť danú situáciu.

Napriek nepokojnej noci sa vydal na cestu uvoľnený, v dobrej nálade, zato s nemalým vzrušením. Po ulici si veselo pískal ako po nejakom ľúbostnom dobrodružstve (i keď on ho mal ešte len pred sebou...), ba aj trilkoval ako vtáčik. Slávik na asfalte? Kde sa tu berie? - obzerali sa chodcovia, ale on nič nevnímal, šiel, a len šiel za svojim cieľom, všetko ostatné je akoby ani nebolo, a v jeho ceste by mu nikto nemohol prekážať. Veď jeho prvá privátna návšteva u pána riaditeľa sľubuje veľa, bude to príležitosť, keď si môžu navzájom nazrieť do kariet, tento krok môže byť rozhodujúci na ceste ďalšieho vývoja vzťahu. Môže to byť začiatok dosiaľ nepredvídaných vecí, ktoré môžu meniť osudy... Len aby tú sľubnú budúcnosť nepokazil akousi banalitou, aspoň v takýchto rozhodujúcich chvíľach by mal byť rozvážny, mal by vedieť, čo sa patrí,

i keď kašle na formality, snažiť sa posúdiť sám seba kriticky. Cestou k stánku kultúry spáchal násilie na sebe: kúpil fľašu šampanského. Ak niekto áno, pán riaditeľ si to určite zaslúžil.

Už prvé chvíle v knižnici boli nad očakávanie, plné rozkoše a príjemných prekvapení. Hosťa vítala čiperná, dotieravo milá sekretárka, čo citlivé vnútro poeta nadmieru hrialo. „Stokráska“ - prekrstil ju už aj v mysli - otvorila dvere pracovne svojho šéfa dokorán. - Nech sa páči, ukázala na zamatom čalúnené kreslo pri fajčiarskom stolíku.

Sadol si presne naproti pracovnému stolu. - Skvelé výtvarné dielo! - upútali v tej chvíli jeho pozornosť na náprotivnej strane dva zoči-voči ležiace z ebenu vyrezávané leopardy, kvázi nosné piliere celej nábytkovej konštrukcie. Na stole vpravo kopa kníh, vľavo aspoň taká hľba starostlivo poukladaných spisov. (Poriadok musí byť!) Cez škáru medzi dvoma kopami sa otváral výhľad na kreslo s vysokým operadlom, potiahnuté jemnou čiernou liogtavou kožou, vŕšiac sa nad stĺpmi kníh na stole. Medzi dvoma kopami malá busta Napoleona Bonaparte z bronzu veľkosti väčšej pästi, častým obchytávaním v hornej časti vyleštená (asi slúžila ako ťažidlo na spisy).

Vnímový hosť mal o chvíľu celú pracovňu ako na dlani. Na náprotivnej stene visel obraz Einsteina, zľava Jeana-Paula Sartra, nad hlavou hosťa Gutenberga (iba na stene vpravo nebola žiadna „dekorácia“, tam zívalo veľké francúzske okno zakryté jemnou čipkovanou záclonou). Všetky tieto dojmy prvých chvíľ v kancelárii riaditeľa knižnice v sprievode báječnej sekretárky so zvonivým hlasom pôsobili na hosťa neobyčajne, očarujúco, ako v rozprávke. Poet mal dojem, že niečo podobné ešte nikdy nevidel. - Svätýňa práce! - skúmal nadšene všetky detaily miestnosti a v tejto chvíli sa cítil mimoriadne povďačný, že vďaka hostiteľovi sa mu vôbec

naskytla možnosť voľného vstupu. Dojatie z pocty a krásy, čo tu zažil a videl, vrcholilo, okrídlilo fantáziu básnika a Pegas by ho bol určite strhol do sveta snov, keby nebolo Stokrásky, ktorá ho nútila zotrvať v ešte krajšom svete skutočnosti, obľetúvala ho sprava i zľava ako motýľ, informovala o prostredí, o inštitúcii, vyzvedala sa, štebotala o počasí, ako je vonku pekne, ibaže v tejto horúčave ide človeka šľak trafiť... Najlepšie by bolo kdesi v prírode pri vode. A či nie?... Čajom, alebo kávou, či skôr koňakom, alebo to-kajským si spríjemniť chvíle u pána riaditeľa? - spĺňala pokyn svojho šéfa.

Vďaka milému pohosteniu, elegantnej obsluhu, ešte viac pôsobivej réžii roztomilej Stokrásky sa čas na scéne pracoviska pána riaditeľa zastavil, stratil svoje dimenzie, poet zabudol na to, čo bolo, a nemyslel na to, čo bude, alebo čo by malo byť, vnímal iba prítomnosť, čaro chvíle, vsával do seba všetkými pórmí tela aj tie najdrobnejšie záchvevy okolo seba, mal dojem, že sa mu sníva. Neodmietal, neprotirečil, v podvedomí si želal, aby tento stav trval večne. (V tejto chvíli si neuvedomil, že akékoľvek skvelé divadlo raz dospeje ku koncu.)

Ako v divadle po predstavení, keď si herec zhodí masku, Stokráska sa odrazu zmenila, zväžnela, bola vecná a odmeraná: oznámila s primeranou úradníckou dôstojnosťou a s veľkým poľutovaním, že pán riaditeľ musel veľmi súrne odísť, pani manželka presne desať minút pred príchodom hosťa mu telefonicky rozkázala vrátiť sa domov, ako dôvod uviedla: zápcha toalety a čo je ešte horšie, svokra má hnačku! Chudák pán riaditeľ, ako by ho boli vystrelili, nestačil za sebou ani dvere zatvoriť... Ale že za chvíľku sa vráti a keby predsa nie, onú vec, kvôli ktorej v podstate milý hosť prišiel, zveril na ňu.

Stokráske oznámenie nespôsobilo poetovi žiadne sklamanie, uvedené dobrodružstvo jej šéfa súvi-

siace s odpadovým kanálom bral normálne, vnímal všetko tak, akoby štebotala o slnečných dolinách, kvetnatých lúkach, prinajmenšom akoby mu rozprávala jednu z rozprávok Tisíc a jednej noci, akoby bol prišiel ani nie za direktorom, naopak, akoby sa jeho neprítomnosťou bola odstránila aj posledná prekážka na ceste splnenia jeho snov. V čom je vlastne problém, nechápal ospravedlňovanie sa svojej prekrásnej hostiteľky. V skutočnosti sa z jeho duše v tejto chvíli vytratili aj posledné omrvinky napätia spôsobeného dlhým čakaním na stretnutie s pánom riaditeľom, zvedavosťou na jeho pripravované prekvapenie. Sny, s ktorými vkročil do tohto domu, sa tiež úplne rozptýlili ako jemné obláčiky na jarnej oblohe. Akoby ich ani nikdy nebolo bývalo. Do jeho duše sa prebýjali nové city, nové predstavy do budúcnosti.

Nečakane zmenil hlas a pokračoval vážne, primerane situácii: Pán riaditeľ rozhodol správne: odstrániť zápchu, to nie je kumšt a hnačka môže mať závažné príčiny a ešte horšie následky, to nie je paráda, nebyť ostrážitosti, môže to dopadnúť veľmi špatne, pán riaditeľ je predvídavý, vie, že najdôležitejšie je predísť komplikáciám, načo by si aj márnili čas kdejakými čarbakmi, poznamenal so strojenou sebaíroniou, presvedčený, že veci sa vyvíjajú správne práve vďaka poľutovaniahodnej nehode v byte riaditeľa a že zmena okolností ženie vodu na jeho mlyn.

Hosť sa cítil už ako doma, akoby sem chodil už dlhšiu dobu, nadobudol odvahu prevziať riadenie vecí. Upokojoval svoju hostiteľku, že oni dvaja si určite poradia aj sami, neexistuje nič, čo by nedokázali vyriešiť a určite s tým bude spokojný aj pán riaditeľ. Bol čoraz smelší a dotieravejší

- Samým nám je veselšie, nie? - vtipkoval, ale myslel to vážne, pričom sa pozeral na ňu spýtavo. Ona akoby na znak súhlasu opätovala jeho pohľad ledva badateľným šibalským úsmevom v kútiku očí. Potom

akoby zaváhala, veľavravne sa odmlčala, zvažovala a chvíľku postávala. Z jej očí sa šírila odhodlanosť a chlad.

- Tak teda poďme na to, - pohla sa smerom k dverám.

Zaviedla ho do veľkej miestnosti s malými obločkami, z múrov sa šírila príjemný chlad, plynutie času pripomínal tikot pondusoviek zo začiatku minulého storočia. Miestnosť samá šedosť, ako púšť za súmraku, všetko páchlo potuchlinou, na policiach a podlahe hromada rozhádzaných kníh, čo pôsobilo dojmom nesmierneho chaosu. V strede miestnosti stál veľký barokový stôl s lesklou tabuľou, na ktorej, akoby v zrkadle, sa ligotali svetlá trojramenného lustra s tienidlami - dokonala disharmónia s neporiadkom okolo.

- Je nám tesno, - vzdychla si sekretárka a pokračovala rozvážne, zato trochu ustarostene. - Nový riaditeľ si predsavzal spraviť poriadok, musíme uvoľniť miesto.

Odmlčala sa.

Prikročila k stolu. Zložila si ruky a hlboko sklonila hlavu, ako keby sa pripravila na veľavýznamné oznámenie. Vyčkala. Potom uprela svoj pohľad na hosťa:

- Asi už ani nemáte zo svojich prvých zbierok... môže to byť pre vás vzácné..., - siahla s teatrálnym pohybom po najmenšej spomedzi kôp kníh a posunula ju k hostovi.

- To je ale skutočné prekvapenie! - povedal básnik napoly ešte stále pretrvávajúci vo svete snov a bral knihy k sebe so zmiešanými pocitmi, čo dokáže iba beznádejne zamilovaný básnik, keď v sexuálnej núdzi je nútený siahnuť po sebe.

- Keby sa ešte dačo našlo, dáme vám vedieť, - uisťovala ho sekretárka pri odchode s nápadným prejavom pocitu na tvári, že vykonala dobrý skutok a dodala: - Pán riaditeľ je dobrý človek, s ním sa dá rátať!

- Áno. Pán riaditeľ je dobrý človek...

- Tie knihy mohol dokonca aj vyhodíť. Alebo nie?!

- Mohol!...

Epigramiáda

Nehryzte sa!

*Darmo svitla doba nová,
mnoho sa tu nezmenilo.*

*Už Rázus prascom, prasiatkam
adresoval tieto slová:*

*„Nehryzte sa, nestrkajte
všetky nôžky do válova!”*

Závrat z moci

*Žiaľ, veľa je medzi nami
takých, ktorí len čo sa
ocitnú pri moci,
hlava sa im - zatočí.*

Ťažký život poslanca

*Bože môj, otče môj,
však je ten svet zmotaný!
Čo vystojí, čo vystojí
parlamentný poslanec,
strane svojej oddaný.*

*Každý ho sužuje,
pravdy dožaduje
a najradšej by bol s ním
i platovo - zrovnaný.*

Kto seje vietor

*Kto seje vietor,
búrku žne.
Bez vetra sa na strome
ani lístok nepohne.
Sám Pán Boh nás však ochráň,
aby aj k nám nezavítal
kráľ vetrov
z Karibského mora
zlopestný - hurikán.*

Krikoman

*Kto na reči oponenta
odpovedá krikom,
nie je, ani nebude
dobrým politikom.*

Svadba po slovensky

*Vydávala mamka,
vydávala dcéru.
Vystrojila svadbu,
ako sa sluší.
Dcérenka s manželom
po svadbe išli preč
a ona sa topí
v dlhoch po uši.*

Štefan Hudák

Očarujúci svet výtvarnej poetiky

Stretnutie s akademickou maliarkou Evou Konczošovou

- *Pani Eva, čo pre vás znamená slovenský pôvod, rodičovský dom, škola a vaši bývalí učitelia?*

- Som skutočný prototyp Stredo-európana, so slovenským pôvodom a dvojitou citovou a kultúrnou väzbou. Prežívam slávnostný pocit, keď si pomyslím na svojich pracovitých rodičov, blízkych, príbuzných, ale aj na svojich učiteľov a profesorov, ktorí ma vychovávali a usmerňovali. Spomedzi mnohých uvediem aspoň Gyulu Margócsiho, Ernőa Fischera, Lászlóa Pataya a Juraja Ruzicskayho. Moje návraty na Dolnú zem sú prejavom toho, že sa citovo hlboko viažem k prostrediu, v ktorom som sa narodila, vyrastala, ktoré ma formovalo a ktorému môžem za tak veľa ďakovať. Preto sa rada nechám inšpirovať spomienkami na rodičovský dom, detstvo, príbehy z každodenného a študentského života. Je dobrý a hrejivý pocit patriť k takému spoločenstvu, ktorého spolupatričnosť je príkladná a ktoré si váži moju tvorbu.

Narodila som sa na Dolnej zemi v Čanáde (Csanádalberti). I keď žijem v Budapešti, v hradnej štvrti, srdce ma stále ťahá späť ku koreňom... Moja matka sa narodila v Sarvaši a otec v Čanáde. Obe osady boli úzko spojené. Moja stará mať z matinej strany mala pekné meno: Mária Milosrdná, z otcovej strany: Katarína Venerčano-

Pred desiatimi rokmi vznikli v Maďarsku prvé slovenské menšinové samosprávy. V hlavnom meste sa najprv založili tri zbory, dnes, v treťom volebnom cykle, je ich už 15. Medzi najdôležitejšie úlohy a ciele slovenských samospráv patrí udržiavanie a rozvíjanie slovenskej identity, a to prostredníctvom uchovávanie slovenského duchovného dedičstva, kultúry a jazyka. Dôležitým cieľom členov poslaneckých zborov bolo zmapovanie situácie, objavenie Slovákov, oživenie a zintenzívnenie národnostného diania. Takto sme „objavili“ aj mnohých výtvarníkov slovenského pôvodu, ktorí dlhé roky žijú v Budapešti, ale ktorým nikdy nebol ľahostajný osud rodného kraja a komunity, z ktorej vzišli. Ich život a činy sú toho svedectvom. Medzi nich patrí učiteľka a akademická maliarka **Eva Konczošová**, ktorá v roku 2000 darovala **Slovenskej samospráve Budapešti** sedem svojich obrazov, inšpirovaných románom **Pavla Závalu** *Jadvigin vankúšik*. Pri našom nedávnom stretnutí krásne rozprávala o svojich slovenských koreňoch. Rozhovor s ňou bol pútavý, plný prekvapení. Ako sa vyznáva, výtvarná činnosť je pre ňu prejav kreativity a radosť z tvorby.

vá. Za detstva som sa naučila mnoho slovenských slov, lebo s oteckom sme často spievali slovenské ľudové piesne. Dodnes si ich pospevujem, najmä Anička, dušička... Po skončení základnej a strednej školy v Sarvaši som študovala na Vysokej škole pedagogickej v Segedíne, kde som získala diplom učiteľa zemepisu, biológie a výtvarnej výchovy. Potom som absolvovala Vysokú školu výtvarných umení, bolo to práve pred tridsiatimi rokmi. K tomu, aby človek dokázal oceniť, čo preňho znamená domov, rodný kraj, musí sa na určitý čas vzdialiť od všetkého, aby s odstupom času dokázal veci vidieť inak, lepšie a reálnejšie ich posúdiť. Myslím si, že moje životné poslanie bude naplnené, ak podľa svojich najlepších schopností urobím pre svoj rod to, k čomu som citovo a rozumovo pripútaná ako človek, žena, učiteľka a umelkyňa.

- *Znie to ako krédo vášho života a činnosti.*

- Áno, lebo sa nazdávam, že človek nech robí akúkoľvek prácu, či je učiteľ, lekár, umelec, robotník, má hľadať naplnenie pre svoj život a radosť zo svojej práce. Preto ho hodnotíme a posudzujeme podľa toho, čo robí, aký je výsledný efekt jeho činnosti, čo prináša pre súčasné a budúce pokolenie.

- *Na čo kladiete dôraz v umeleckej činnosti?*

Zátišie v rodnom dome v Čanáde

- Myslím si, že tvorivý duch vytvára svoj svet a z neho čerpá inšpiráciu. Teda najdôležitejšiu úlohu v umení zohráva individualita, osobnosť tvorca, ktorý je schopný svojším spôsobom vnímať veci okolo seba, vhlbiť sa do podstaty, hľadať originálne formy stvárnenia a nachádzať odvahu realizovať ich tak, aby niesli punc jeho osobnosti. Iba tak môže byť prínosom pre umenie ako také. Od začiatku som sa snažila pracovať s veľkým nasadením srdca a síl. Vášnivo som túžila poznávať, skúšať, pracovať sama na sebe. Myslím si, že moja snaha dopátrať sa podstaty tajomstiev sa vo mne spája s aspektom mojej tvorivej zrelosti.

- Odzrkadľuje to aj váš výtvarný profil, ktorý sa vyznačuje šírkou tematických okruhov. Je to tak?

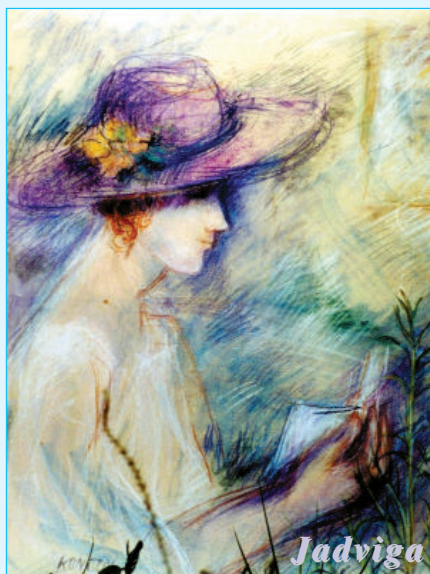
- Témy čerpám najmä z rodného kraja, ale aj zo zahraničia, lebo mám koníčkum je cestovanie. Vyskúšala som rôzne žánre, lebo mám rada výzvy. Mám olejomalby, akvarely, krajinomalby s motívmi rodného mesta a kraja, rieky Kereša. Často čerpám však aj zo studnice ľudovej tvorby. Moje krajinky odrážajú môj lyrický vzťah ku skutočnosti s úsilím o vysvetlenie charakteristických nálad a premien prírody - riek, stromov, kvetov... Preto sa stali esenciou množstva vnemov.

Umelkyňa vo svojej tvorbe kladie dôraz na silný emotívny zážitok, nadväzujúci na pocity pokoja a harmónie. Jej obrazy inšpirované poéziou sú výpoveďou o vnútornom svete maliarky, ktorá neustále hľadá odpoveď na otázky o pravde a kráse života. Z jej obrazov vyžaruje akási zvláštna poézia, prezrádzajú citlivý vzťah k veciam života a tajomstvám prírody, jej obdiv a blízky vzťah k prírode, vychutnávajú jej čaro a transformujú ju do obrazu bez akýchkoľvek násilností.

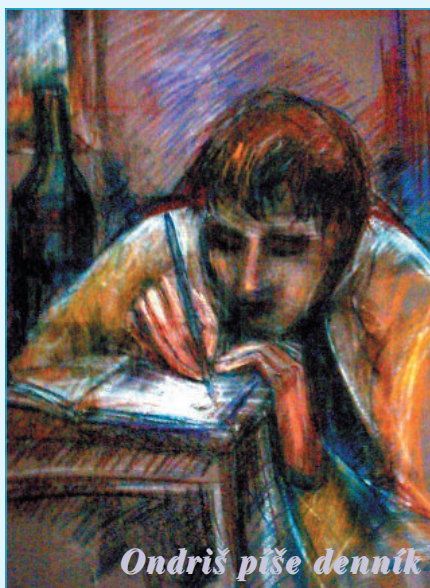
- Vaším trvalým inšpiračným zdrojom je Dolná zem (Sarvaš a Čanáď), ktorú ste stvárnilí v nespočetnom množstve obrazov. Prečo?

- Na Dolnej zemi som sa narodila, tam som vyrastala a dodnes je vo mne, cítim ju, lebo som s ňou silne spätá, Dolná zem, tamojšie stromy, rieky, lu-

dia, sa stali trvalým zdrojom mojej tvorby. Neprestajne hľadám vnútorný rytmus prírody, jej farebnú pestrosť a nevyčerpatelnou studnicou pre mňa je život a práca dolnozemského ľudu,

Jadviga

Ondriš píše denník

ktoré som zvečnila na svojich žánrových obrazoch.

- Decentná farebnosť, poetické ladenie, lyrika a meditácia - takto by som charakterizovala obrazy, inšpirované románom Pavla Závalu Jadvigin vankúšik.

- Už pri čítaní román Pavla Závalu Jadvigin vankúšik sa mi začali vybavovať obrazy, jednotlivé výjavy atmosféra prostredia. Mojm predsa vzatím bolo stvárniť bohatstvo citov, lyrickosť diela, snažila som sa zachytiť dej a psychiku postáv v danom okamihu.

- Vaším koníčkum je aj cestovanie. Je to ďalší prameň inšpirácie?

- Je to skutočne tak. Priznám sa, že veľmi rada objavujem nové miesta, ľudí, stavby, moria, potoky a rieky. Neuveriteľne ma fascinujú mosty, ktoré spájajú brehy tokov, preklenujú údolia, skracujú vzdialenosti a najmä, obrazne povedané, zblížuju ľudí. Všetky tieto dojmy a zážitky sú jedinečné a neopakovateľné.

- Pani Eva, vaša všestrannosť sa odzrkadľuje nielen vo výtvarnej tvorbe, ale aj v pedagogickej činnosti. Čo má prioritu?

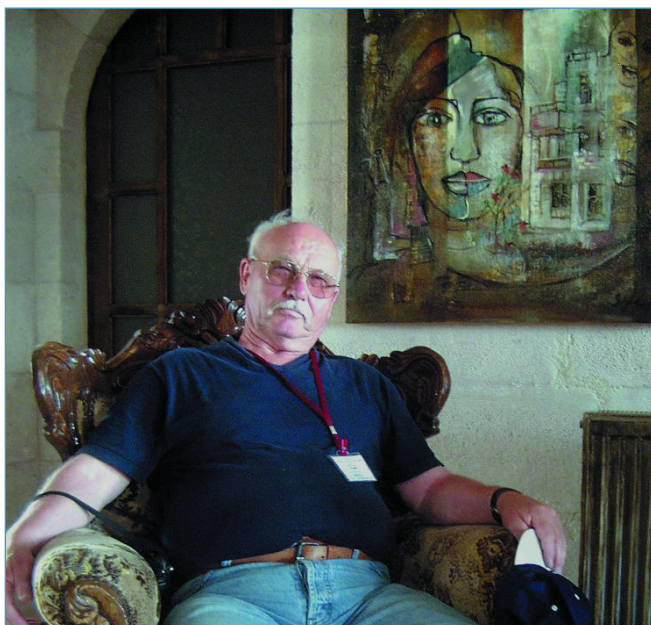
- Pochopiteľne, pedagogická práca. Umelec naplnia svoje poslanie nielen v tých chvíľach, keď tvorí, ale aj vtedy, keď sa osobne angažuje za záchranu a spoznanie hodnôt, ktoré vytvorili iní - jeho predkovia. A to nielen v pátose slova, ale aj v skromnosti činu. Dlhé roky som vyučovala a snažila som sa byť aktívna a činnorodá aj v kultúrno-osvetovej práci. Z hľadiska umeleckej výchovy pokladám za dôležitý prostriedok „pedagógiu múzeí“. Preto som dlhé roky organizovala pre deti letné výtvarné tábory v Sarvaši, počas ktorých sme navštevovali múzeá a obecné domy, ktoré chránia a prezentujú umelecké diela a skvosty ľudovej kultúry. Bezprostredný objav detí, spoznávanie ľudových umeleckých diel a vecných pamiatok nenahradí ani jedna hodina kreslenia. Mnohí z mojich žiakov sa stali milovníkmi umenia a ľudovej kultúry vôbec. Som na nich hrdá.

Maliarka E. Konczošová pripravila aj ilustrácie ku knihe **Gregora Pappuška** Konvalinky a k publikácii **M. Csehovej - I. Pirchala 400 čínskych receptov**. Jej kresby uverejnil časopis *Köznevelés* a v budapeštianskom *Novom divadle* aj dnes možno vidieť ten 55-metrový fríz, ktorý zhotovila spolu so svojimi žiakmi. Zúčastnila na mnohých výstav usporiadaných doma i v zahraničí.

Eva Konczošová vytvorila pozoruhodné a príkladné dielo ako učiteľka i ako umelkyňa. Do budúcnosti jej želáme veľa inšpirácií pre výtvarnú tvorbu a všetko najlepšie, najkrajšie, čo zvykneme želať tým, ktorých máme radi...

Ildika Fúziková

Obrazy Pavla Pataja z Turecka

Známy čabiansky maliar **Pavol Pataj** sa nedávno zúčastnil medzinárodného výtvarného plenéra, ktorý sa konal v meste *Uchisar* v tureckej provincii *Kafadokia* za účasti 17 umelcov.

- *Do siete International Arh Camp patrí aj letná umelecká kolónia v kaštieli Wenckheimovcov v Szabadkígyósi pri Békešskej Čabe, vedením ktorej ma poverili,*
- hovorí P. Pataj. - *Na budúci rok budú našimi hosťami hlavní organizátori tábora v Uchisare, maliarky **Özlem Kalkan Erenus** a **Feryal Taneri**, ako aj ďalší umelci zo zahraničia.*

P. Pataj s uznaním hovorí o podujatí v Turecku:

- *Namalovali sme množstvo obrazov, ja osobne akvarely, maľby na hodvábe a olejomaľby. Tie posledné som vystavoval na záver tábora, medzi nimi triptych, ktorého prvý obraz pripomína tamojších prvých kresťanov, druhý nesie znaky súčasného života v Turecku a tretí predsta-*

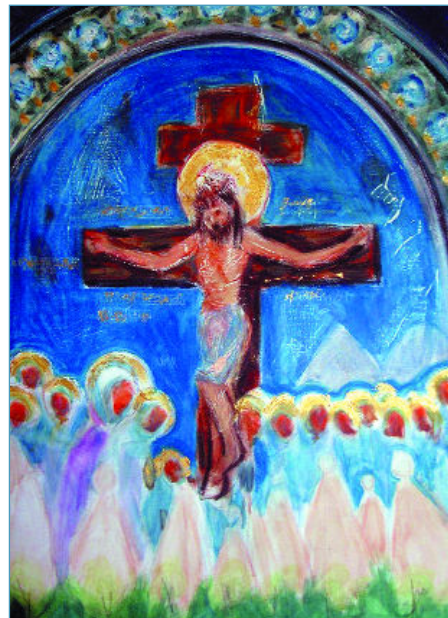
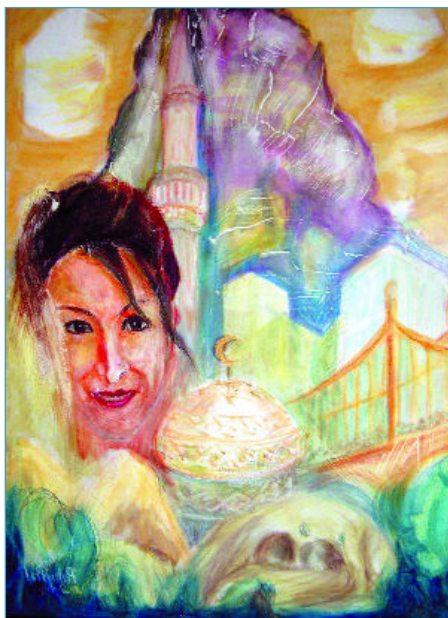
vuje Turecko vstupujúce do modernej éry. Pokiaľ viem, záverečnú výstavu predstavili aj v Istanbule a ďalšou jej zastávkou bude Ankara.

P. Pataj by si želal, aby sa umelecká kolónia v *Szabadkígyósi* stala vyhľadávaným miestom na Dolnej zemi, aby ju čoraz viac navštevovali hostia zo *Slovenska, Poľska, Rumunska* a *Slovinska*. Súbor svojich obrazov z Turecka by chcel rozšíriť a prezentovať na komornej výstave doma, povedzme v čabianskom *Dome slovenskej kultúry*.

- *Ťažko vyjadriť to priateľské prijatie, ktorého sa nám dostalo v Turecku. Od hostov očakávajú, že budú šíriť dobrú zvesť o krajine. Záujem o kultúru je tam nadpriemerný a úprimný, ako to potvrdil aj primátor Uchisaru **Mustafa Zühal**. Život a krajina v Turecku nemá obdobu hádam v celom svete. Je to svojrázny svet, iný než ten náš. Pritom hosť sa cíti v Turecku ako doma.*

Foto: E. Veressová

E. Sass (k)

Z nových veršov Juraja Dolnozemskeho

Slovo mamy

dnes je taká doba
- všelijaká
chaosom poznačená

Slovák haní Slováka
robí z neho žobráka

žiarlivou závišťou
v neporozumení

posielame si
ohnivé ultimáta

šatami zakrývame
včerajšie rany

po dlhom mlčaní
ujali sa znova
slova mamy

Dni sni...

ráno novembrová hmla
zahalila mesto
tváre ľudí ospalo sa usmievali

tíš tvrdá im
bezmyšlienkovito zasahovala
do tajuplných túžob
žiaci ešte nevedeli
zabudnúť na letné prázdniny

jednako celá škola
rozlieha sa džavotom

Predpoludňajšie momentky...

v starej hale univerzity
prednášky rázne odznali
bez najmenšieho úsmevu

niektorí vyzivovali
tak prezrádzali svoju
ľahostajnosť

no z toho vôbec
nemali žiadne
výčitky svedomia

z ulíc bolo počuť rozhlas
práve upozorňoval
na blížiacu sa zmenu počasia

Je v tom...

je v tom
tá hrboľatá kľukatá cesta
i zdedené rany
veď zásah do osudov

aby sme smelo
kráčali dopredu
v neporozumení
v cudzích rukách
máme osvetu

nie a nie
na žiadny pád nie
nevieme sa ustáliť zjednotiť
presne v spoločnom smere

obete si nectíme
aj to zatajíme
čo dobre vieme

joj tie zneistené ciele
ozaj nepriateľov
prežiť smieme

Blednúce dni

krátia sa
a blednú dni
tu je doba jesenná
čas premeny

v púčkoch sú jesienky
stromy núkajú
sladké zrelé plody

po dedinách
sa opakujú hody

ožili túžby
ktoré leto
uspať chcelo
ti smelí hrajú sa
s úspechmi smelo

xxx

dáva sa sprava
doľava
postrašených
mátať pomáha

xxx

chce byť hrdinom
vtedy keď po bojiskách
duše obetí už boli v nebi

Cítim, že...

cítim že slová nám
vykúzlila pravdu

urobia to na každý pád
utrápený nepočítaj krát

pokolenia skeptikov
žili už dosť
v štiplavej tme
horko - ťažko klam
predišli sme

nadišiel čas trpieť
nebudeme dlho

máme sa báť
ozaj koho ozaj čoho

Argumenty

argumenty odznali
my húževnatí
sme celkom ohluchli
- skrachovali

využíva nás doba osud
a my hriešnici
so zavretou dušou
kašleme na všetko

už v cudzích rukách
je decko

ozaj kde je naša
zodpovednosť

matka otrokyne
omámená módou mlčí

Únava

v háji vedľa hradskej lúčili sa
so zožltnutými listami agáty

cestujúci v autách
na smetisko ponížili
pohľadnicu živého

ani budúcnosť nič
pokrokové nenúkala

aj ľúbošť v srdciach
akoby sa zahľadela do falše

a v túžbach spievajúcich
únavu možno vycítiť

Kedy si Slováci všimnú zabudnutý Blatnohrad?

Súsošie sv. Cyrila a Metoda na mieste niekdajšieho *Pribinovho mesta* financovali Bulhari, *Zalánska župa* a budapešťianska *Univerzita Loránda Eötvösa*. Slováci, ktorí sa považujú za dedičov *Veľkej Moravy* a pokračovateľov cyrilo-metodskej tradície, toto pamätné miesto *nepoznajú*. Nie je ani na mape národných či cirkevných pútí.

Mnoho Slovákov a najmä tí, ktorí cestujú cez maďarský *Balaton* ďalej do Chorvátska, ani netušia, že prechádzajú oblasťou, v ktorej kedysi vládlo nitrianske knieža *Pribina* a jeho syn *Kocel*. Asi 12 km od mesta *Nagykanizsa* je križovatka, na ktorej sa dá odbočiť smerom do kúpeľného mesta *Zalakaros*. Približne po pätnástich kilometroch, keď prejdete obcami *Garabonc*, *Nagyrada* a *Zalaszipar*, si všimnete hneď

orientačnú tabuľu v maďarskom a anglickom jazyku. Bude vás navigovať na pamätník - *súsošie sv. Cyrila a Metoda* k obci *Zalavár*. Je postavené na mieste, ktorému sa kedysi hovorilo *Blatnohrad*, *Mosapurch* alebo *Mosaburg*. Ako opevnené hradisko v strede močaristého terénu rieky *Sala* (*Zala*) ho vybudoval knieža *Pribina*.

Blatnohrad bol centrom jeho kniežatstva, ktoré až do príchodu starých Maďarov tvorilo rozsiahle územie: na juhu siahalo až po rieku *Drávu*, na východe po rieku *Dunaj*, na severe k mestu *Veszprém* a na západe presahovalo do dnešného *Štajerska*, *Korutánska* a *Slovinska*. Patrili k nemu súčasné mestá *Veszprém* a *Szombathely* v Maďarsku, *Leibnitz* v Štajersku a *Ptuj* v Slovinsku.

Pribinov azyl

Po zániku *Samovej ríše* (623-659) vytvorili západní Slovania niekoľko kmeňových kniežatstiev. Začiatkom 9. storočia boli najvýznamnejšie a najsilnejšie z nich iba *Nitrianske* a *Moravské kniežatstvo*. Kniežatá medzi sebou často bojovali a pokúšali sa o rozšírenie vlastných území. V roku 833 sa *Mojmírovi I.*, vládci *Moravy*, podarilo dobiť *Nitrianske kniežatstvo* (zahrnovalo územie celého dnešného Slovenska, časť územia medzi Dunajom a Tisou) a pri-

pojiť ho k svojmu kniežatstvu. Týmto spojením vytvoril silnejšiu *Veľkomoravskú ríšu*. Jej centrum bolo na *Morave* (asi *Velehrad*, respektíve *Uherské Hradište*) a *Nitra* sa stala iba sídlom následníka trónu.

Nitrianskemu kniežatstvu *Pribinovi*, jeho synovi *Kocelovi* a družine veľmožov (*Chotemír*, *Vlčina*, *Žeško*, *Trebič*, *Čestislav*, *Zemín*) sa podarilo utiecť k Frankom. Uchýlili sa k *Ratbodovi*, správcovi pohraničnej *Východnej a Korutánskej marky*, s ktorým *Pribina* obchodoval (*Nitrianskym kniežatstvom* prechádzala zná-

ma staroveká *Jantárová a Solná cesta*) a mal s ním aj rodinné väzby - vzal si za manželku jeho dcéru, kresťanku, na počesť ktorej vybudoval v *Nitre* v roku 828 prvý kresťanský chrám.

V službách kresťanstva a Frankov

Po úteku vstúpil *Pribina* do služieb *Franskej ríše*. Najprv sa však musel dať pokrstiť a vyučiť v kresťanskej viere. V roku 833 je pokrstený v chráme *sv. Martina* v *Traismauri* (*Ratbodovom sídle*), v dnešnom Rakúsku. Na pamiatku tejto udalosti v máji 1990 odhalili na tomto chráme pamätnú tabuľu venovanú „*Slovenskému kniežatstvu Pribinovi*“. Slávnostnú slovenskú svätú omšu slúžili solnohradský (salzburský) arcibiskup *Karl Berg*, kardinál a nitriansky biskup *Ján Ch. Korec* a arcibiskup *Ján Sokol*, slovenský metropolita.

Neskôr sa však *Pribina* dostal do sporu s *Ratbodom* a uchýlil sa k *Bulharom* do *Bulharskej ríše*, kde hľadal uplatnenie pre svoje vládarske schopnosti a spojencov na obnovenie svojej vlády v *Nitrianskom kniežatstve*. Keď tam nepochodil, odišiel do *Slavónska* (Chorvátska) ku knie-

žaťu *Ratimírovi*, ktorý bojoval s Ratbodom. V roku 838 Ratbod poráža Ratimíra, keď ho v rozhodujúcej chvíli opúšťa Pribina, ktorý sa neskôr pomerí s Ratbodom... Deje sa tak v čase, keď Pribina zistí, že neexistuje žiadna možnosť na obnovenie vlády v Nitre. Ratbod predstaví Pribinu franskému kráľovi *Ludovítovi*, zvanému *Nemec*. Ten mu v rokoch 840-846 dáva do léna územie *Dolnej Panónie* pri *Blatenskom jazere* (Balatone), ktoré vyčlenil z rozsiahlej *Korutánskej marky*.

Na tomto území, ktoré sa v roku 847 spomína už ako vlastné *Pribinovo kniežatstvo*, zhromažďoval obyvateľstvo, šíril kresťanstvo, staval nové chrámy (prvý v roku 850, zasvätený *Panne Márii*, do Pribinovej smrti ďalších 12) a kláštory, z ktorých sa šířila vzdelanosť. V spise *O obrátení Bavorov a Korutáncov* sa píše, že Pribina a jeho ľudia stavali aj strategické centrá, hospodárske, kultúrne a vojenské stavby. Obrábali poľia, využívali bohatstvo lesov, zaviedli chov koní, hovädzieho dobytku a oviec. Na konci Pribinovho života (861) je kniežatstvo významným susedom slovanských krajín - *Velkej Moravy*, *Chorvátska* a *Bulharska*.

Kocelove dielo

Po Pribinovej smrti (zomrel v bitke s Moravanmi, ktorí bojovali proti kráľovi *Ludovítovi* - podporovali vzburu jeho syna *Karolmana*) prevzal vládu jeho syn *Kocel* (830-876). Pokračoval v otcovej práci. Podporoval šírenie slovienskej kultúry a dielo sv. *Cyrila a Metoda*, ktorí sa v roku 867 počas svojej misie na *Velkej Morave* zastavili na pol roka aj v *Blatnohrade*. Venovali sa vyučovaniu vyše päťdesiatich vybraných žiakov, pričom aj *Kocel* sa naučil čítať knihy napísané v staroslovienskej hlaholike. Keď *Cyrl* v roku 869 zomrel, *Kocel* poslal list pápežovi *Hadriánovi II.*, v ktorom ho žiadal, aby vyslal *Metoda* ako učiteľa do *Blatnohradského kniežatstva*. V polovici roka 869 pápež poslal spoločnú bulu *Rastislavovi*, *Svätoplukovi* a *Kocelovi* o vyslaní *Metoda* ako učiteľa do ich krajín. V lete 869 pápežská kúria na podnet *Kocela* ustanovila *Metoda* za panónskeho a veľkomoravského metropolitu.

Podľa výskumov *Kocel* v rokoch 870 - 871 bol jediným slovienskym panovníkom, ktorý informoval pápeža o Metodovom uväznení. V roku 873, napriek franským vyhrážkam

(franskí kňazi a panovníci boli proti posilňovaniu cirkevnej a štátnej nezávislosti *Velkej Moravy* a *Blatnohradského kniežatstva*), prišiel osobne po prepusteného *Metoda*.

Bohatstvo veľmožov

Knieža Kocel pokračoval v otcovom odkaze aj pri výstavbe kultúrnych a hospodárskych centier kniežatstva. Základ hospodárstva tvorila poľnohospodárska produkcia a organizované kočovné pastvinárstvo. Budovali sa podhradia, kde sa sústreďovali remeselníci. Ťažila sa ruda, spracovával kov, páľilo drevené uhlie. Vynikali hrnčiari, kováči a košíkari.

Zachované záznamy hovoria aj o bohatstve niektorých veľmožov na *Kocelovom dvore*. Napríklad *Unzat* mal rozsiahle územia v *Železnej župe*, v okolí *Zale* a pri *Neziderskom jazere*. Vybudoval niekoľko sídlisk a mnoho osád, respektíve aj kostol, ktorý v roku 865 vysvätil soľnohradský arcibiskup. Veľmož *Zemin* vybudoval *Železný hrad* (Vasvár). *Žilic*, ktorý mal sídlo v *Šomodskej župe*, vlastnil tisíce hektárov lesa. Dodnes sa jeho bývalá lokalita nazýva *Zselicség* alebo *Zseliczerdő*.

Nálezy zasypané - Dom Malého Balatonu

Knieža Kocel zomrel v roku 876 alebo 877, keď sa blížil koniec *Velkej Moravy*. Nevie sa, či zanechal po sebe mužského potomka, pretože správou *Blatnohradského kniežatstva*

bol v roku 880 poverený chorvátsky *Braslav*. Franský cisár *Arnulf* prenechal *Blatnohradské kniežatstvo* (*Zadunajsko*) prichádzajúcim Maďarom, ktorí prišli do oblasti v rokoch 900 - 901. *Štefan*, prvý uhorský kráľ, v roku 1019 založil v Blatnohrade *kláštor na počesť svätého Hadriána*. Od konca 11. storočia je bývalý *Pribinov hrad* župným hradom a sídlom *Zalánskej župy*. V 16. storočí (po rekonštrukciách) bol začlenený do systému protitureckých pohraničných pevností. V roku 1702, aby sa nedostal do rúk kurucum, bol vyhodnený do vzduchu.

Na jeho mieste postavilo *Západozadunajské vodohospodárske riaditeľstvo* (*Nyugatdunántúli Vízügyi Igazgatóság*) *Dom Malého Balatonu*, ktorý bol otvorený v roku 2000, aby turistom sprístupnilo vodoochranský systém a vodný svet *Malého Balatonu*. Výstavba tohto domu spečatila niekoľkoročný archeologický výskum (začal sa v roku 1946), počas ktorého sa podarilo nájsť *základy Pribinovho hradu* v rozmeroch 150 x 200 metrov, podhradie, hradný dvor, *základy kostolov zasvätených Panne Márii a sv. Hadriánovi*, rozsiahle pohrebisko a sídlisko vo vzdialenosti 5-6 kilometrov od hradu, kde sa predpokladajú nálezy remeselníckych dielní. Mnohé nálezy a pamiatky z 9. storočia sa nachádzajú v depozitároch v *Balatonského múzea v Keszthelyi*.

Je škoda, že sa vo výskume ďalej nepokračuje. Veľká časť nálezísk bola zasypaná (naposledy v roku 2001), respektíve podľahla nacionalistickej politike, ktorá pravdepodobne nechce pripustiť, že územie *Zadunajska*, okrem *Avarov* a *Frankov*, osídľovali aj *Slovania*. Aj jediná viditeľná pamiatka na zvyšky základov *Pribinovho hradu*, ktorá je v blízkosti *Domu Malého Balatonu*, nie je označená a pomenovaná. Nachádzajú sa v strede veľkých močarísk. Očami sa dotýkam zvyškov múrov. Musel ich vidieť aj básnik *Ján Kollár*, ktorý v roku 1842 zakreslil *základy jedného z Pribinových kostolov*, keď ich bolo vtedy ešte vidieť.

Mlčky hľadím na okolie bývalého hradu a kladiem si otázku, prečo v roku 1996, keď celé Maďarsko oslavovalo svoje *Milénium*, neboli Maďari schopní urobiť ústretové gesto aj voči histórii Slovanov - napríklad projektom, ktorý by obnovil a zakonzervoval nálezišká *Blatnohradského kniežatstva*...

Pamätný stĺp sv. Cyrila a Metoda

Ale vráťme sa do reality. Okrem *Domu Malého Balatonu* si na miestach bývalého *Blatnohradu* môžu turisti pozrieť aspoň *Pamätný stĺp sv. Cyrila a sv. Metoda*. Na jednej jeho bočnej stene je po maďarsky napísané: „*Na pamiatku panónskej činnosti stvoriteľov slovanskej písomnosti Cyrila a Metoda. Zhotoviť dali - Univerzita Loránda Eötvösa v Budapešti, Zalánska župa a Bulharská ľudová republika.*“ Na druhej stene stĺpa je cyrilikou napísané: „*Oheň vyskúša zlato a striebro, a človek umom odsekne lož od pravdy.*“

Tento stĺp bol postavený v roku 1985. Jeho pôvodné sochy *sv. Cyrila a Metoda* v roku 1998 ukradli a rozkúskovali. Zloději boli zadržaní, keď odovzdávali kov do zberu.

Pamätný stĺp opátstva sv. Hadriána

Postavila ho samospráva *Zalánskej župy* 20. augusta 1999 na mieste benediktínskeho opátstva, ktoré založil v roku 1019 kráľ *Štefan*. Text na ňom je napísaný v maďarskom a nemeckom jazyku: „*V roku 798 Karol Veľký poveril solnohradského arcibiskupa Arna pokresťančením Panónie. Solnohradské arcibiskupstvo poveril úlohou, aby odišli do tohto kraja, aby tu stavali a vysväcovali kostoly, aby sem posielali farárov a kázňami vychovávali ľud. Po páde Avarskej ríše Zalavár, sídlo kniežata Pribinu, tvorilo stredisko misijnej činnosti siahajúcej až po Pätkostolie. Počas tohto obdobia bolo postavených vyše tridsať kostolov. Tri v Zalavári: jeden na počesť Panny Márie, druhý na počesť svätého Jána Krstiteľa a tretí na počesť mučeníka svätého Hadriána. Rozpory, ktoré nastali po činnosti slovanského vierozvesta Metoda v rokoch 866-870, škodlivo ovplyvnili túto misijnú prácu, ktorá sa začiatkom 10. storočia ukončila.*“

Rumovisko baziliky

Pribinovu a *Koceľovu* éru nepriamo pripomínajú zvyšky baziliky na ostrove *Récéskút*. Na mieste asi pôvodného oltára stojí kovový kríž, na ktorom je tabuľka s týmto textom: „*Toto miesto vysvätili v 850-om roku*“. Nič viac...

Róbert Matejovič
Foto: Jozef Veselý

Múdrosti za klobúk

Stredovekí zbojníci ozbýjali pánov
a niektorí novovekí - zákazníci.

*Vtáka poznáš po perí
a politika podľa (ne)plnenia sľubov.*

Nieko je nešťastný z toho,
že je zavalený prácou a iný, že ju nemá.

*Inovované príslovie:
Zákazník s plnou peňaženkou náš pán.*

Muži až po svadbe zistia,
že ľahšie je ženu vyzliekať ako - obliekať.

*Najväčších omylov sa dopúšťajú tí,
ktorí si myslia, že sú - neomylní.*

Ľahko je maďarským politikom sa dožadovať,
aby sa v parlamente ich poslanci mohli prihovoriť
i po maďarsky. Slovenskí poslanci v Maďarsku
si to nemôžu dovoliť, pretože ich - niet.

Pre kritiku nadol ešte nik nepadol, ale opačne áno.
Ľahšie je niečo zbúrať ako nové vytvoriť.

*Kto si neváží svojich predkov, nezaslúži si,
aby si jeho uctili najbližší, či vzdialení potomkovia.*
Ani staré víno nikomu na zdraví nepridá.

*Niekomu narástli ruky len na to,
aby mohol nimi kraďnúť.*

Čo pre svoje zdravie môžeš urobiť dnes,
neodkladaj na zajtra.

*Nikto múdry ešte z neba nespadol,
iba niektorí politici si to o sebe myslia.*
Nafukovať sa dokáže iba človek, ktorý je - prázdny.

Detské prskavky

Náš balkón je naplno využitý: Mama tam suší
bielizeň a otec, aby nás vnútri nezadymil - fajčí.
Lieky treba užívať pravidelne, aby sme - neochoreli.
Moravskú Venušu (pri Piešťanoch) zhotovil
akýsi akademický sochár z praveku.

Naši predkovia si vyrábali obuv
z hovädzieho dobytku.

Mobil je diaľkové spojenie
dvoch rozprávania chtivých ľudí.

Vody rozoznávame slané, sladké a - znečistené.
Jedlá pred nakazením ukladáme do chladničky.

V dobe bronzovej prechádzal cez naše mestá
a dediny ľud popolnicových polí.

Moji rodičia sa so mnou po slovensky nikdy
nerozprávajú. Asi sa boja, že vychovávajú
zo mňa príslušníka slovenskej národnosti.

Vzorom mnohých našich žiakov sú Sokrates a Štúr.
Sokrates pre svoj výrok „Viem, že nič neviem”
a Štúr pre svoju radu „Píš, ako počuješ.”

Slovensko je bohaté

na nealkoholické minerálne pramene.

Človek sa od ostatných živočíchov
líši tým, že vymýšľa.

Brava krmíme kvôli jeho telesným pozostatkom.

Štefan Hudák

Zo zábavnej poézie

V niekdajšom hlavnom meste Slovákov v Maďarsku Bé-
kešskej Čabe, kde ešte medzi dvoma vojnami existovala sa-
mostatná slovenská kultúra, vydávali viac slovenských ča-
sopisov ako dnes v celom Maďarsku, boli tam slovenské
bohoslužby a sem-tam aj nejaké školy, fungovalo slovenské
kníhkupectvo a - čuduj sa svete - ľudia si kupovali slovenské
noviny a knihy, vydávali tu chýrny Čabiansky kalendár... V tej-
to Békešskej Čabe podnes žijú a činia sa tvorcovia ľudovej
poézie. Držia v ruke pero - a píšú. Vo svojich veršoch zachy-
távajú rôzne javy okolitého sveta, dokumentujú životné príbe-
hy, vážne, ale aj prekypujúce zdravým ľudovým humorom.
Jeden z týchto tvorcov je aj pán **Juraj Šóti** (na snímke).

Predstavujeme vám jeho báseň, v kto-
rej opisuje obrovské trampoty Jana
Chucha s bezohľadne dotieravou
muchou.

Juraj Šóti

Jano Chucha - a odporná mucha

*Bov jeden poďivní pupák, Jano Chucha.
Raz okolo ucha brnčala mu mucha.*

*Pohútav si razom: ja ju zničím veru,
a hneď pravou dlaňou tresov na sekeru.*

*A na pomoc ešte volav si aj ženu:
- Poď, nech zabijeme túto veľkú fenu!*

*Rjekla žena: - Pokoj, ja toľ odichujem,
o čas sama ja tú škratu zamordujem.*

*Ale Jana mucha naďalej hňevala,
a sadla si na pec, po nej rajtovala.*

*Skočiv Jano k peci, sekerou jej suchov,
zrúťiv pec. Lež mucha ostala len muchou.*

*A hľa, na hodínách sedí už tá mucha!
Počkaj, veď sa dozvieš, kto je Jano Chucha!*

*Trepov po hodínách, a tje treple o zem,
a takje rozbitje ukazujú osem.*

*Ľenahala Jana mucha na pokoji,
hľadáv ju po izbe, že ju razom skolí.*

*Behav zo sekerou a vihrážav sa jej,
rozbíiv šecko, iba mucha tašla ďalej.*

*Na ten hurt veľikí príbehla aj žena,
na svojho starého hrozne naježená.*

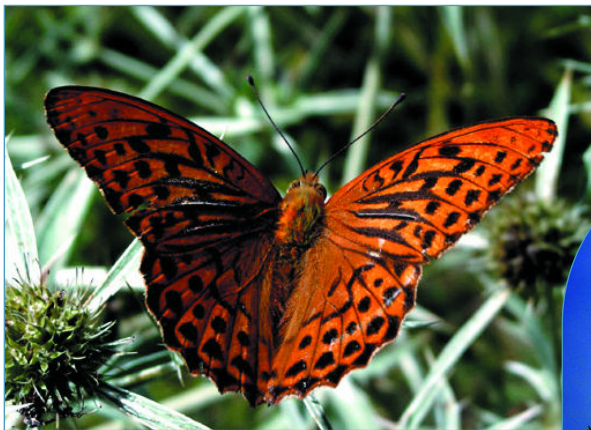
*Zala mu sekeru, vidurila muchu,
naveľa-zaveľa schlácholila Chuchu.*

*Lahni si, starkí, už ňi je tu tá pluha,
odichuj si aspoň, kím ňepríde druhá.*

*Kto to vídav, s hurtom ísť na muchu, Chucha?
Kde máš rozum, veď tá mucha nie je hluchá!*

Spracoval: Gregor Papuček

Fotografie G. Nyíriho

György Faludy

1997

*Neľutuj, že nám mizne pitná voda,
Že z polí nám miznú chleboviny.
Prišla aj k nám technokratická doba,
Zem zomrie, a s ňou aj domoviny.*

*Vidíš jej tvár? Púšť vyhorenú, sivú?
Vetry vyfúkali vodu morí
V kozmos, a na ich mieste diery vyjú.
Jednako, nech ňu už nič nemorí.*

*Námaha tvoja na tom nič nezmení.
Skaza úplná je. Ani páni
Koncernov, ktorí k nej najviac prispeli,
Zem by darmo chceli dnes už chrániť.*

*Svet je už stratený, avšak budúcnosť,
Samá nádej: hmota veľmi žiť chce.
O sto miliónov rokov bude môcť
Vyklíčiť prvá burina, iste.*

(Viharos évszázad, Forever Kiadó, 2002)

Preložil Alexander Kormoš